İFŞA GÜNÜ

NECMİ GÜRSAKAL & CHATGPT

Bursa-2026

İFŞA GÜNÜ

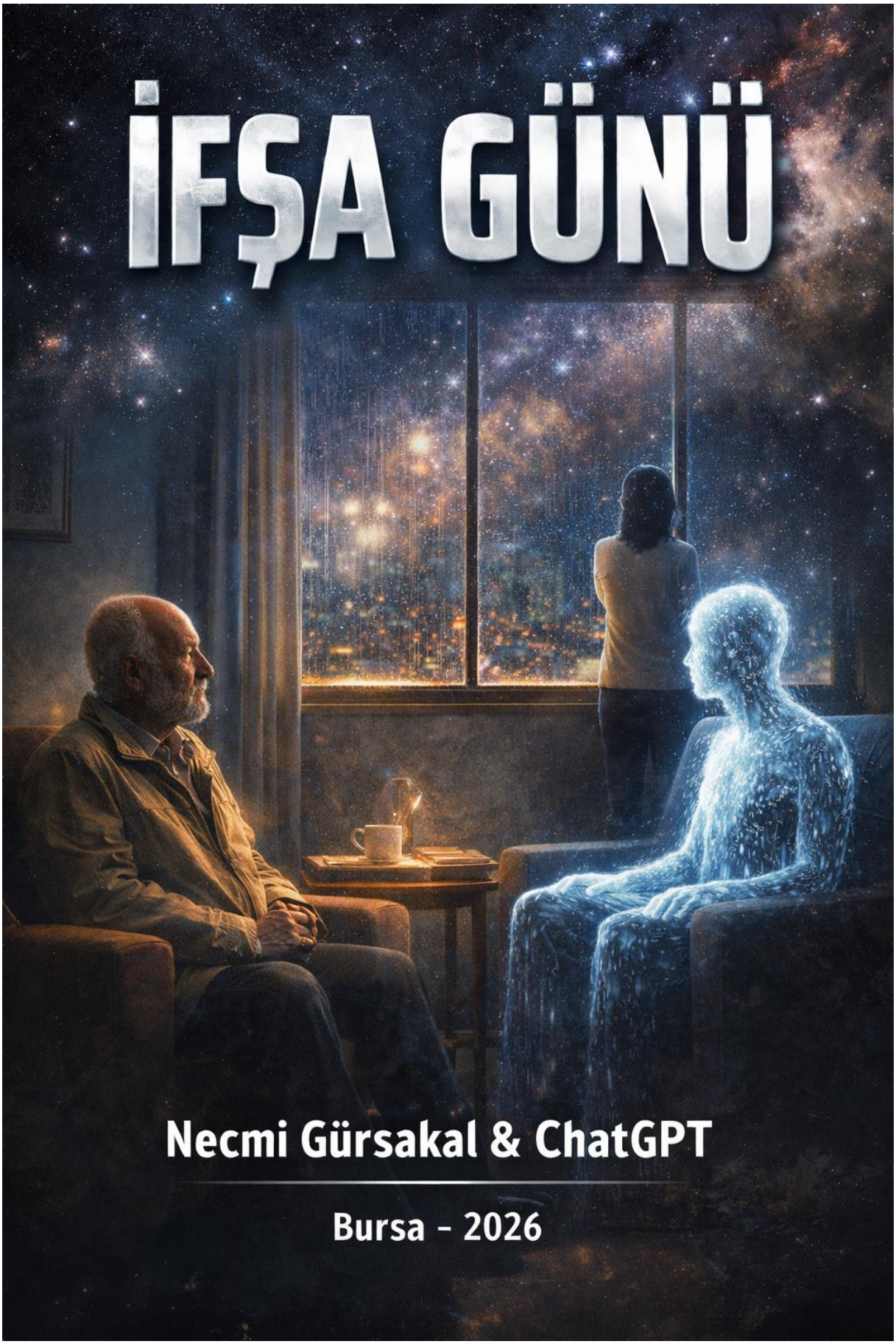

Necmi Gürsakal & ChatGPT

Bursa - 2026

Emekliliğin Dayanılmaz Ağırlığı

Arif Şaşkın, 1970–1995 arası devlet liselerinde ve bir süre de özel okullarda felsefe öğretmenliği yapmış, felsefeyi bir "ders"ten çok bir hayat alışkanlığı olarak taşımış biriydi. Emekliliğe doğru yaklaşırken "hiç değilse artık kimseye varlık ve yokluk konusunda sınav sorusu sormayacağım" diye sevinmiş, fakat emekli olduktan sonra varlık ve yokluk sorununun yine bir türlü yakasını bırakmadığını fark etmişti.

Öğrencileri onu severdi, ama soyadıyla da epey eğlenirlerdi. "Hocam, bugün yine Şaşkın mıyız?" gibi laflar sınıfa girer girmez havada uçuşur, Arif Bey ise bunu çoğu zaman Aristo'dan bir alıntıyla savuşturur, bazen de "asıl mesele şaşırmak değil, şaşırmaya devam edebilmektir" diyerek meseleyi pedagojik bir üstünlüğe çevirmeye çalışırdı.

Arif Şaşkın'ın yaşı, yüzünde bir çöküşten çok birikmiş düşüncelerin izleri olarak okunurdu. Saçları eskiden koyu kestaneyken artık neredeyse bütünüyle beyaza dönmüştü ama bu beyazlık bakımsızlık değil, aksine düzenli tarandığında insana eski bir akademik ciddiyet hissi veriyordu. Arif Hoca'nın alnı geniş, şakakları açıktı. Bu açıklık ona hem savunmasız hem de düşünmeye açık bir hava katıyordu. Gözleri kahverengiydi ama ışığa göre bazen griye çalar; sanki bakışları da fikirleri gibi sabitlenmekten hoşlanmazdı. Gözlük kullanır; ince çerçeveli, metal, modası geçmiş ama değiştirmeye hiç niyeti olmayan bir gözlük. Sakal bırakmaz ama tıraşını da özensiz sayılabilecek bir aralıkta yapar; çenesinde hep çok hafif bir gölge bırakırdı.

Kıyafetleri Arif Şaşkın'ın ruh hâlini, emekli olduktan sonra ise parasal gücünü yansıtan hüzünlü bir tablo gibiydi. Genellikle koyu renk, ütüsü tam olmayan pantolonlar giyer. Karısı ona "Ver şu pantolonu ütüleyeyim" dese de onu hep, "Sonra ütülersin" diye geçiştirirdi. Hoca'nın ceketleri emeklilikle birlikte eski, dirsekleri hafifçe parlamış ceketlere dönüşmüştü. Gömleklerini pantolonun içine sokar, kravat takmaz ama yakasını da bütünüyle açmazdı. Ayakkabıları rahat, estetikten çok ucuz fiyatları nedeniyle seçilmiş gibiydi. Arif Hoca'nın kılığı, sanki dikkat çekmek istemeyen ama fark edilmekten de bütünüyle kaçmayan bir adamın sessiz ifadesiydi.

Eşi Zühre Şaşkın'a gelince, o "Şaşkın" soyadını hiçbir zaman tam olarak benimseyememişti. Adıyla değil ama soyadıyla hep bir meselesi vardı. "Şaşkın," derdi, hafif bir tebessümle ama içten içe isteksiz bir tonla, "insanı ciddiye

almıyorlar bu soyadıyla.” Arif Hoca buna her seferinde gülerdi. Ona göre soyadları, insanın kaderini değil, ancak başkalarının bakışını ele verirdi. Ama Zühre için mesele bakıştan ibaret değildi; o soyadında, hayatın ona oynadığı küçük ama ısrarlı bir şakayı hissederdi.

Zühre Şaşkın’ın yüzünde ilk bakışta fark edilen şey, belirgin bir sertlik değil, uzun yıllar boyunca edinilmiş bir dayanıklılık hâliydi. Yaşı Arif Bey’e yakındı ama yaşlanmayı daha erken kabullenmiş gibi saçlarını boyamaz, beyaz tellerini saklamazdı. Saçlarını genellikle ensede toplardı ne özensizdi ne de süslü. Zühre Hanım’ın gözleri koyu renk, bakışları nettir; insanı süzerken kendini gizlemez. Gülüşü nadirdir ama gerçek olduğunda içtendir.

Zühre Hanım’ın bedeni yıllar içinde ağırlaşmış, ama bu ağırlık ona hantallık değil, bir tür sağlamlık kazandırmıştı. Omuzları dik ve kamburlaşmayı bilinçli olarak reddeder gibi yürür. Ellerine bakıldığında ev içi emeğin izleri görülür: Parmakları kalınlaşmış, eklemler belirgindir. Takı kullanmaz; sadece evlilik yüzüğü vardır elinde, onu da alışkanlıktan takar. Karı koca her ikisi de asla ortalamadan şaşmayan bir hayat çizgisini sürdürmüşlerdir hep.

Yaptığı yemekler bile onun emekli bir öğretmen eşi olduğunu hemen ortaya koyar. Giyimi sadedir. Evde genellikle koyu renk hırkalar, rahat etekler ya da bol pantolonlar giyer. Dışarı çıkarken abartıya kaçmaz; düz ayakkabıları, uzun paltoları tercih eder. Renkleri seçerken dikkat çekici olmaktan özellikle kaçınır: kahverengi, lacivert, gri. Kıyafetleri Zühre Hanım’ın dünyayla kurduğu mesafeyi yansıtır ne meydan okur ne de teslim olur. Giysilerinin her parçası, “fazlasına gerek yok” diyen bir hayat anlayışının sessiz kanıtıdır.

Emekli öğretmen Arif Şaşkın ile karısı Zühre Hanım, iki odalı eski apartman dairelerini anlatırken, aslında biraz da kendilerini anlatırlar. Arif Bey için ev, babasından kalan son somut hatıraydı; duvarlarında hâlâ rahmetlinin sigara dumanının gölgesi varmış gibi hissederdi. Kapı kollarının gevşekliğini “insanın eklemleri gibi” diye tarif eder, yer yer kabaran parkeleri zamanın sessiz itirazları sayardı. Ona göre ev, yavaşlamış ama inatla ayakta duran bir organizmaydı; her gıcırtı, her çatlak o organizmanın geçmişten sızan bir cümlesiydi sanki.

Zühre Hanım ise evi konusunda daha şefkatliydi. Evi anlatırken ellerini iki yana açar, “Bak” derdi, “önce tavan soldu, sonra duvarlar.” Evin yaşlandıkça şaşkınlaştığını, köşelerinin sarktığını söylerken aslında kendi yorgunluğunu da saklamaz kısa cümlelerle anlatırdı. Mutfağın dar penceresi ona gençliğinde yeterince büyük gelmişti, şimdi ise nefes alamayan bir ağız gibiydi. Yine de her

kusuru sayarken bir an durur, “Ama alıştık” diye eklerdi. Çünkü o ev, sarkan yerleriyle, eskimiş prizleri ve bitmeyen tamir ihtiyaçlarıyla, onların birlikte eskime biçimiydi.

Zühre Hanım babasının koyduğu adını çok severdi. Babasını, gökyüzüne uzun uzun bakan, yıldızların yalnızca ışık değil, anlam taşıdığına inanan eski usul bir adam olarak hatırlardı. Astrolojiyle uğraşan; gazetelerin günlük burç yorumlarından değil, eski ve sararmış astroloji kitaplarından, defter aralarına sıkıştırılmış ayrıntılı efemeris[1] tablolarından beslenen, ciddi ve teknik bir ilgi sahibi biriydi babası. Zühre doğduğunda, onu kucağına alıp ilk söylediği şey şu olmuştu: “Gökyüzünde Ay’dan sonra en parlak olan Venüs’tür. İnsan, parlak olanı unutmamalı.”

Zühre Hanım rahmetli babasının, “Astrolojide Venüs, insanın nasıl sevdiğini, neyi arzuladığını ve neye değer verdiğini anlatan temel göstergelerden biridir. Güneş ‘kim olduğumuzu’, Ay ‘nasıl hissettiğimizi’ anlatırken, Venüs daha çok neyi güzel bulduğumuzu ve hayata nasıl bağlandığımızı gösterir” dediğini hatırlardı.

Zühre, babasının “Venüs sabah da görünür, akşam da” cümlesini yıllar sonra bile unutmadı. Babası, “Ama ikisi de aynı şeydir. İnsan ayrı sanır, oysa hakikat bölünmez” diye anlatırdı. Zühre bu sözleri tam olarak anlamazdı ama babasının sesi beyninde sanki gökyüzüne, dünyaya dair bir sır saklıyormuş gibi yankılanırdı. Astroloji onun için fal değil, bir tür teselli diliydi; insanın evrende tamamen önemsiz olmadığını fısıldayan eski bir dile benzerdi bu dil. Düşünceleri hep yıldızların ve gezegenlerin hareketlerinde, olup bitenin rastgele olmadığına dair zayıf ama inatçı bir anlam kırıntısı arardı. Bilimsel kesinlikten çok, varoluşun sert sessizliğine karşı geliştirilmiş kadim bir itiraz gibiydi bu ilgi. Belki de asıl cazibesi, insan aklının sınırlarını kabul ederken, yine de evrenle konuşmanın bir yolunu buluyor olmasıydı.

Arif’le evlendikten sonra ve adının yanına “Şaşkın” eklendiğinde, Zühre bir süre bunu yüksek sesle söyleyemedi. “Zühre Şaşkın,” dendiğinde, Venüs’ün parlaklığıyla yeryüzünün gündelik ağırlığı arasında tuhaf bir çatlak hissederdi hep. Babasının göğe bakarak koyduğu ad, bir anda nüfus kâğıdında sıradanlaşmış gibiydi. O yüzden çoğu zaman yalnızca “Zühre” olmayı tercih etti; imzasını kısa attı, kartvizit kullanmadı, soyadını mümkün olduğunca görünmez kıldı. Arif bunu fark eder ama hiç zorlamazdı. Çünkü bilirdi: Zühre, adını gökyüzünden almıştı;

[1] Gök cisimlerinin belirli tarihlerde gökyüzündeki konumlarını gösteren astronomik tablolar.

soyadları ise yeryüzüne aitti ve karısı, her zaman biraz yukarıya bakmayı tercih ederdi.

O gece Zühre mutfakta çayı tazeliyordu ama Arif Bey'in sesindeki o eski, çekingen titreşim onun tezgâhta kalmasına yetmişti. "Bizim sülale," diyordu Arif Bey, "her zaman İstanbul'dan ibaret sanıldı. Sanki doğmuşuz, büyümüşüz, ölmüşüz; hepsi aynı sokakta olmuş gibi. Oysa öyle değilmiş."

Zühre fincanı bıraktı. Arif Bey devam etti.

"Babamın babasından duyduğum bir hikâye var. Hep yarım yamalak anlatılırdı. Bir Osmanlı seferi sırasında… sınırda, adı sanı pek bilinmeyen bir sefer. Slovakya taraflarında bir şehir varmış; şimdi adı Prešov, eskiden Eperjes mi derlermiş ne. İşte orada… bizimkiler esir düşmüş."

"Bizimkiler" dedi ama kimleri kastettiği belirsizdi; bir dedeyi mi, bir aileyi mi, yoksa sadece ağızdan ağıza dolaşan bir söylentiyi mi anlattığı belirli değildi. "Esir düşmüşler," diye tekrarladı. "Ve geri dönememişler. Tuz madenlerinde çalıştırılmışlar. Yer altı… karanlık… tuzun insanın elini yüzünü yakıp ciğerine işlediği yerler. Babam derdi ki, 'Bizim sülalede tuz bol kullanılır, ondandır belki.' Güya şaka yapardı. Ama şimdi düşünüyorum da… belki de şaka değildi."

Zühre sessizdi. Arif Bey bunu bir izin gibi algıladı.

"Yıllar sonra," dedi, "o esirlerden bazıları İstanbul'a dönmüş. Nasıl dönmüşler, kim salmış, fidye mi ödenmiş, yoksa artık kimse hatırlamadığı için mi bırakılmışlar… bilinmez. Ama dönmüşler. Döndüklerinde de eskisi gibi değillermiş. Dilleri biraz kırık, bakışları daha temkinli. Sanki hâlâ yer altındaymış gibi konuşurlarmış." Bir an durdu. Sonra sesi iyice kısıldı.

"Bir de şu var Zühre… Babam bunu hep fısıldardı. O yıllarda… Macar kadınlar girmiş aileye. Belki evlilik, belki mecburiyet, belki sadece hayatın kendisi. Yani bizim damarlarda… biraz Orta Avrupa var belki. O yüzden mi bilmem, bazen aynaya bakınca yüzüm bana ait değilmiş gibi gelir."

Zühre başını salladı. "Biz de çok farklı değiliz Arif," dedi. "Anne tarafım Selanik. Baba tarafım da. Göçmenlik bizde neredeyse soyadı gibi. Evden eve, şehirden şehire taşınmış insanlar."

Arif Bey hafifçe gülümsedi. "İşte onu diyecektim. Sen Selanik göçmenisin, ben tuz madenlerinden gelmiş bir ailenin torunuyum. İkimizin de geçmişi yerinde durmamış. Hep bir yerden kopmuşuz."

Pencereye baktı. Sokakta kimse yoktu ama sanki görünmez bir kalabalık geçiyordu. “Senin anneannenin anlattıklarını hatırlıyorum,” dedi. “Denizi, vapurları, bırakılan evleri. Bizimkiler de başka bir denizden değil ama başka bir karanlıktan çıkmış. Yer altından.” Zühre ilk kez sesini yükseltti: “Demek ki ikimiz de misafiriz bu şehirde.”

“Evet,” dedi Arif Bey. “Belki de bu yüzden bu ev bazen bize ait değilmiş gibi gelir bana. Senin Selanik’ten getirdiğin rüzgârla benim tuzlu suskunluğum aynı yerde buluşmuş sanki.” Zühre fincanı onun önüne koydu. Arif Bey çayı karıştırmadı. Tuz gibi, göç gibi, her şey dibe çökmüştü zaten.

Zühre’nin Babası

Zühre, babasının yıllar önce kocası için ne düşündüğünü ilk kez bir akşamüstü, çay soğumaya yüz tutmuşken anlatmıştı. Ne özel bir gün seçmişti ne de bir giriş cümlesi hazırlamıştı. Sanki yıllardır evin içinde dolaşan ama adı konmamış bir eşyanın yerini nihayet tarif ediyormuş gibiydi. “Babam,” diyordu, “biz daha yeni evlenmişken anneme bir şey söylemiş.” Arif başını kaldırmıştı ama yüzündeki ifade meraktan çok alışkanlıktı. Zühre’nin babası, onun zihninde çoktan eski fotoğraflara karışmış, yarı efsanevi bir figürdü: göğe bakan, efemeris karıştıran, cümlelerini hep yarım bırakan bir adam. “Ben sonradan duydum,” diye devam ediyordu Zühre. “Babam öldükten sonra annem söyledi. Meğer biz evlenmeden bizim burçlarımıza bakmış.” Arif hafifçe gülümsedi. Burçlar, onun için hiçbir zaman ciddi bir mesele olmamıştı. İnsan karakterini yıldızlardan değil, alışkanlıklarından okuyan biriydi o.

“Babam demiş ki,” diyordu Zühre, sesi biraz alçalarak, “Arif Oğlak. Sert, ağır, geç açılan. Satürn’ün adamı. Hayatı kurmak için gelmiş ama çoğaltmak için değil.” Arif çay kaşığını fincana bıraktı. Oğlak burcu olduğunu bilirdi; disiplin, mesafe, sabır… Bunlara itirazı yoktu. “Bana gelince,” dedi Zühre, “Terazi demiş. Venüs’ün burcu. Işık var, estetik var, uyum var ama… kararsızlık da var. Babam, ‘Bu kız ışık saçar ama rahim değil, denge taşır,’ demiş.”

Arif kaşlarını çattı. Bu tür cümleler ona biraz fazla kesin gelmişti. “Sonra da” diye devam etti Zühre, “ikimizi yan yana koymuş. ‘Bu evlilik uzun gider,’ demiş. ‘Sessiz gider. Birbirini incitmeden, ama eksilterek değil, taşıyarak.’”

“Ya çocuğumuzun olması?” demişti Arif, istemeden. Kelimeler ağzından çıkarken sertleşmişti. Zühre başını eğdi. “İşte orada duraksamış. Annem diyor ki, babam uzun süre efemerislere bakmış. Sonra ‘Bu iki haritada çocuk, merkezde değil,’ demiş. ‘Olmaz demem ama… yıldızlar bunu özellikle istemiyor.’”

Arif içinden bir huzursuzluk geçtiğini hissetti. Bu konuyu hiçbir zaman sevmemişti. Çocuk sahibi olmamayı bir eksiklik gibi görmezdi ama başkalarının bunu önceden "bilmiş" olmasına tahammülü yoktu. "Bunlar laf," dedi, biraz sertçe. "Yorum. Atmış ve tutturmuş baban." Zühre gülümsedi. Bu gülümseme, yıllardır kullandığı yumuşatıcı bir hareketti. "Ben de öyle düşündüm. Ama babam şunu da söylemiş: 'Bu evlilikte çocuk yoksa, yokluk olmayacak. Bu iki kişi, birbirinin hayatında bir kuşak gibi duracak.'"

Arif sustu. Pencereden dışarı baktı. Gökyüzü sıradandı ne Zühre'nin adı kadar parlak ne de babasının anlattığı kadar anlamlı. "Ben bunu çocuk meselesi yüzünden sevmiyorum," dedi sonunda. "Sanki bir şey eksikmiş gibi." Zühre elini onun elinin üzerine koydu. "Babam eksik demedi. 'Başka yerden tamamlanıyor,' demiş."

Arif bunu yine de tam kabullenmedi. Ama yıllar sonra, onca günün içinde, bazen karısının babasının o cümlesi istemeden zihnine takılır: Bazı evlilikler çocukla değil, uyumla çoğalır diye düşünürdü içinden. O anlarda Arif, düşüncenin kendisinden çok bedeninin hafızasına güvenirdi. Zühre'ye doğru bir adım atar, kelimelerin yapamadığını kollarına bırakır, ona uzun uzun sarılırdı. Ne bir teselli ister gibi ne de bir eksikliği kapatır gibi; sanki dünyada hâlâ yerli yerinde duran tek şey Zühre'nin omuzlarıymış gibi.

Zühre'nin boynu, yıllar içinde ezberlediği bir eşikti. Başını oraya yasladığında, çocuk meselesi susardı. Takvimler, ihtimaller, "olsaydı"lar geri çekilir Zühre'nin sırtı, konuşulmayan cümleleri taşır, Arif'in sevgisi de orada sessizce dururdu. Gösterişsiz ama inatçı. Zühre bazen onun bu sarılışını fark ederdi. "Ne oldu?" diye sormazdı. Çünkü Arif'in sarılması bir soru değil, bir cevaptı. Buradayım, yetiyorsun. Eksik değiliz.

Arif için sevgi, yüksek sesle ilan edilen bir şey değildi. Birlikte zamana ve emekliliğe inat yaşlanmanın, birlikte susabilmenin, aynı odada ayrı düşüncelere dalabilmenin becerisiydi. Çocukları olmamıştı; ama Zühre'ye sarıldığında, onun kalbinin attığını duyduğunda, içinden şu düşünce geçerdi: "Bir hayat, başka bir hayata böyle tutunabiliyorsa, bu da bir çoğalmadır." Zühre Hanım ise, Arif'in kollarında, babasının yıldızlara bakarak söylediği o cümlenin yeryüzündeki karşılığı olurdu. Uyum, tam da böyle bir şeydi galiba.

Tehlikeli Bilgiler

Üniversite yıllarında Arif'in ilgisini en çok çeken alan, bilginin sınırları ve insan aklının neyi bilebileceği meselesi olmuştu. Bu yüzden yüksek lisansını, o zamanlar

pek de popüler olmayan “tanıklık, otorite ve gizli bilgi ilişkisi” gibi bir başlıkta yapmıştı: Daha teknik söylemek gerekirse, bilim felsefesi ile siyaset felsefesinin kesiştiği bir yerde, “toplumsal olarak bastırılmış bilgi” kavramı üzerine çalışmıştı. Arif’e göre bu bastırma, bilginin yanlış ya da eksik olmasından değil, rahatsız edici olmasından kaynaklanıyordu; mevcut iktidar ilişkilerini, yerleşik kurumları ya da alışılmış anlatıları zorlayan bilgi, çoğu zaman görünmez kılınıyor, marjinalleştiriliyor ya da “bilim dışı” etiketiyle dolaşımdan düşürülüyordu. Tanıkların susturulması, uzmanlığın dar bir çerçevede tanımlanması ve bazı soruların daha en baştan “sorulamaz” ilan edilmesi, bu bastırmanın temel mekanizmalarındandı.

Arif, bilginin kaderinin yalnızca doğruluk ölçütleriyle değil, kimin konuştuğu, kimin dinlendiği ve hangi bilginin toplumsal olarak tolere edilebilir sayılmasıyla belirlendiğini savunurdu. Ona göre epistemoloji[2], soyut bir doğruluk tartışması olmaktan çıkıp, sessizleştirilmiş deneyimlerin ve bastırılmış anlatıların izini süren, ister istemez politik bir soruşturma alanına dönüşüyordu.

Hangi bilginin neden saklandığı, hangi bilginin neden ‘tehlikeli’ sayıldığı, gerçeğin ahlaki sorumluluğunun kime ait olduğu gibi sorular, Arif Şaşkın’ın yüksek lisans tezinde fazlasıyla dolaşmıştı. Tezin temel iddiası şuydu: *Toplumsal olarak bastırılan bilgi, çoğu zaman “yanlış” olduğu için değil, doğru olduğu hâlde düzen bozucu olduğu için bastırılıyordu.* Arif’e göre modern devletler, kendi uyguladıkları sistematik şiddeti hiçbir zaman “bilgi” statüsünde sunmazlar; onu olağanüstü hâl, ulusal güvenlik önlemi ya da kaçınılmaz hata şeklinde açıklarlardı. Ancak her ne olursa olsun Arif Hoca, o yıllarda tezinin bir gün UFO konusuyla kesişeceğini de hiç tahmin etmemişti.

Emeklilikten sonra hayatı bir süre gayet sıradan akmıştı: Sabah yürüyüşleri, öğleden sonra gazeteler, akşamları eski dostlarla uzun telefon konuşmaları filan. Fakat bir gün internette karşısına çıkan bir pilot röportajı, ardından algoritmanın ona önerdiği başka videolar, başka tanıklıklar derken, Arif Hoca kendini beklenmedik bir şekilde UAP (Tanımlanamayan Hava/Uzay Olayları) ve “ifşa” tartışmalarının içinde bulmuştu. Karısı Zühre uzaylılar konusunu hiç onaylamasa da Arif Hoca bazen açık açık, bazen gizli gizli bu konunun hep peşinde olmuştu.

İşin ilginci, onu çeken uzaylı ihtimali değildi. Yüksek lisans tezini hatırlamış, devletlerin ve kurumların bilgiyi nasıl yönettiği meselesiyle yeniden uğraşmaya başlamıştı. “The Age of Disclosure” (İfşa Çağı) gibi belgeselleri izlerken,

[2] Bilginin doğasıyla, kaynağıyla, sınırlarıyla ve doğrulanma biçimiyle ilgili.

devletlerin, orduların ve kurumların uzun süredir gizlediği bilgilerin artık saklanamaz hâle geldiği bu tarihsel dönem ilgisini çekiyor ve kendi kendine, “Demek ki hâlâ aynı yerdeyiz” diye söyleniyordu.

İfşa Çağı’nı izlediği gece belgesel bittikten sonra ekran bir anlığına karardı; Arif Şaşkın kumandayı masaya bırakmadı. Sanki kumandayı bırakırsa belgeselde anlatılan her şey buharlaşıp yok olacakmış gibi, elinde tuttu. Görüntüler tanıdıktı: askerî pilotlar, titreyen radar kayıtları, “bunu açıklayamam” diyen üniformalı ağızlar. Bunlar tanıdıktı çünkü yeni değildi. Yeni olan yalnızca tondu; bu kez kimse alay etmiyor, kimse “komplo” demiyordu. Kendi kendine mırıldandı: “İfşa dedikleri şey, hakikatin ortaya çıkması değil; inkârın yorulması galiba.”

Belgesel daha başlığından niyetini gizlemiyordu zaten. “İfşa Çağı” diyor; yani saklanan şeylerin artık saklanamaz hâle geldiği bir zamana girdiğimizi iddia ediyordu. Başlarken bile insanın içini hafifçe kaşıyan, sanki geç kalınmış bir gerçeği nihayet dile getiriyormuş gibi bir özgüveni var belgeselin.

Belgesel boyunca anlatılan hikâye oldukça net ve tek bir eksen etrafında dönüyordu. Yaklaşık seksen yıldır bazı devlet kurumlarının —özellikle askerî ve istihbarat yapılarının— tanımlanamayan hava olaylarıyla ilgili bilgileri kamuoyundan bilinçli olarak sakladığı öne sürülüyordu. Pilotların gördüğü, radarların kaydettiği ama resmî açıklamalarda ya hava olayına ya da ölçüm hatasına bağlanan karşılaşmaların aslında rastlantı değil, tekrar eden ve sistematik olaylar olduğu söyleniyordu.

Belgesel bunu anlatırken öyle sansasyonel bir dil kullanmıyor; tam tersine, sanki zaten herkesin bildiği ama yüksek sesle söylenmeyen bir şeyden bahsediyormuş gibi anlatıyordu. Ama mesele sadece “bir şeyler gördük” noktasında kalmıyordu. Konunun asıl ağırlık kazandığı yer burasıydı. Bu karşılaşmaların bazılarında fiziksel materyallerin, hatta araçların ele geçirilmiş olabileceği iddia ediliyordu.

Bunu da yıllardır, hatta on yıllardır sürdüğü iddia edilen, kamuoyuna kapalı kurtarma ve inceleme programlarına bağlıyordu belgesel. Anlatılanlara göre, bu programlar tek bir kurumun işi değildi. Devletin askerî birimleriyle büyük savunma şirketleri birlikte çalışıyordu. Ortada resmî bir ad, açık bir görev tanımı ya da herkesin bildiği bir bütçe yoktu. Para vardı ama nereden geldiği, nereye harcandığı belirsizdi. Kongre’ye hesap vermesi gereken programlar gibi de değildi; bunların denetimden büyük ölçüde muaf tutuldukları söyleniyordu.

Belgeselin ima ettiği şey şuydu: Eğer gerçekten ele geçirilmiş araçlar ya da fiziksel kalıntılar varsa, bunlar sıradan laboratuvarlarda değil, kapıları kilitli, kimlerin girip

çıktığı belli olmayan tesislerde inceleniyordu. Bu yapıların amacı da yalnızca ne olduklarını anlamak değil; mümkünse bu teknolojiden bir şeyler öğrenmek, hatta kullanabilir hâle getirmekti. Yani mesele bilimsel meraktan çok, stratejik bir üstünlük arayışı gibi duruyordu.

Bunu dinlerken insanın aklına ister istemez şu geliyordu: Eğer böyle bir yapı gerçekten varsa, bilginin gizlenmesi artık bilinçli bir tercih değil, sistemin bizzat kendisi hâline gelmiş oluyordu. Belki de asıl tuhaf olan, bu kadar büyük bir iddianın onca yıl boyunca yalnızca fısıltılarla, kulaktan kulağa taşınarak varlığını sürdürebilmiş olmasıydı. İnsan ister istemez şunu düşünüyordu: Doğruysa, ortada yalnızca bilimsel bir sorun yoktu; bu, doğrudan yönetme biçimleriyle, iktidarın nasıl kurulduğu ve nasıl sürdürüldüğüyle ilgiliydi. Çünkü bu noktadan sonra bilgi saklamak değil, ifşa etmek belirleyici hâle geliyordu ve belki de artık ifşa, iktidarın yeni ve en etkili biçimi olarak karşımıza çıkıyordu.

Sonra artık bu anlatı Amerika sınırlarını aşmıştı. Belgesel bunun yalnızca ABD'ye özgü bir durum olmadığını ima ediyordu. Rusya'nın, Çin'in ve başka ülkelerin de benzer biçimde bu tür teknolojilerin peşinde koştuğu söyleniyordu. Yani klasik askerî rekabetten farklı, daha sessiz ama çok daha derin bir yarıştan bahsediliyordu. Eğer iddialar doğruysa, bu yarış bir silah üstünlüğü değil; insanlık dışı olabilecek bir teknolojiyi çözme yarışıydı.

Belgeselde konuşanlar da dikkat çekiciydi: Eski savaş pilotları, istihbarat görevlileri, bazı siyasetçiler… Hepsi farklı yerlerden geliyor ama söyledikleri cümleler aynı noktada birleşiyordu: "Bir şeyler biliyoruz, ama hepsini açıklayamıyoruz." Bu cümle belgesel boyunca defalarca başka ağızlardan, başka tonlarla tekrarlanıyordu. Ve izleyiciye yavaş yavaş şu mesaj bırakılıyordu: Asıl mesele uzayda yalnız olup olmamamız değil. Asıl mesele, bildiğini saklamayı alışkanlık hâline getirmiş bir devlet yapısının varlığıydı.

Felsefe derslerinde yıllarca öğrencilerine Platon'un mağarasını, insanların gölgelerle yetinmesini, gerçeğin göz alıcı olmasından korkmasını anlatmıştı Arif Hoca. "İnsan, gerçeği mi görür; yoksa gerçeğin yalnızca gölgeleri ile mi uğraşır?" diye sormuştu. Şimdi mağaranın ağzında biriken kalabalığı düşündü. Kimse dışarı çıkamıyordu; herkes yalnızca mağaranın genişlediğini konuşuyordu. Devletler, ordular, kurumlar…

Hepsi, "Evet, bir şeyler var ama ne olduğunu bilmiyoruz," diyerek hem her şeyi söylemiş hem de hiçbir şey açıklamamış oluyorlardı. Özetle *İfşa Çağı* belgeseli, gerçeğin aslında çoktan hazır olduğunu söylüyor. Belgelerin, raporların, kayıtların

bir yerlerde durduğunu ama kapıların bilinçli olarak kapalı tutulduğunu anlatıyordu. İzlerken şunu düşünmüştü Arif: Belki de hâlâ aynı yerdeyiz. Mağaranın içindeyiz; sadece duvardaki gölgeler artık daha net.

Arif Şaşkın için asıl rahatsız edici olan uzaylı ihtimali değildi. Ona göre asıl mesele, insanlığın bu bilgiyle ne yapacağıydı. Belgeseldeki tanıklıklar ona, devlet aklının aslında ne kadar kırılgan olduğunu da düşündürmüştü. Yıllarca "ulusal güvenlik" diye saklanan şeyin, belki de yalnızca "otoriteyi kaybetme korkusu" olduğunu fark etmişti. İnsanlara gerçeği söylememek, onları korumak için değil; onları çocuğu gibi tutmak içindi ve o cümle tekrar belirdi zihninde: "Demek ki hâlâ aynı yerdeyiz."

Bilgi artmış, görüntüler çoğalmış ama cesaret hep aynı yerde kalmıştı. İnsanlık, ifşayı bir eşik olarak değil, bir televizyon programı olarak tüketiyordu. Ertesi gün markette fiyatlar yine konuşulacak, sosyal medyada yine başka bir gündem patlayacaktı. İfşa, hayatın akışını bozmadığı sürece kabul edilebilirdi. Arif Şaşkın pencereye baktı. Gökyüzü sıradan, hatta can sıkıcı derecede sakindi. Belgeselin ona bıraktığı duygu ne heyecan ne de korkuydu; daha çok felsefi bir yorgunluktu. "Belki de," diye düşündü, "İfşa Çağı denen şey, gerçeğin değil; insanın gerçeği erteleme kapasitesinin sonuna yaklaştığı an." Arif Hoca ilk kez, uzaydan gelecek bir varlıktan değil, insanın kendi aklından biraz ürktü.

Bu yeni merak alanı, bir süre sonra ev içi huzuru da zaman zaman zedelemeye başladı. Eşi, Arif Bey'i gece yarısı salonda kulaklıkla video izlerken yakaladığında, "Yine mi uzaylılar, sen felsefe öğretmeniydin, NASA sözcüsü değil" diye çıkışıyor, Arif Şaşkın ise meseleyi sakinleştirmek için bunun aslında epistemolojik bir sorun olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Ne var ki bilginin doğasıyla ilgili "epistemolojik" kelimesi, evlilik tartışmalarında pek işe yarayan bir kavram değildi.

Yine de Arif Şaşkın, kendini hiçbir zaman uzaylılara varlığını inanan biri olarak görmedi. O, daha çok, bilginin neden ve nasıl saklandığını merak eden bir eski öğretmendi. Videoları, belgeselleri izlerken notlar alır, bazen defterinin kenarına Kant'tan, bazen Foucault'dan alıntılar karalardı. Öğrencilerinin yıllar önce alay ettiği soyadıyla barışık bir biçimde, hayata hâlâ biraz şaşkın bakabilmeyi, belki de en büyük entelektüel erdem sayıyordu. Çünkü ona göre felsefe, kesin cevaplar vermek değil, insanı doğru sorular karşısında rahatsız edebilme sanatıydı. Ve son yıllarda, dünya fazlasıyla rahatsız edici sorular üretmeye başlamıştı.

Üst Kattaki Çocuk

Akşamüstüydü. Arif Şaşkın koltuğunda yarı uzanmış, televizyonun sesini kısmış, altyazılara bakıyordu. Haberler bir süredir onun için görüntüden ibaretti; asıl anlamlar, cümlelerin arasına saklanıyordu. Eşi mutfaktan çıkıp çay bardağını sehpanın kenarına bıraktı. “Bizim üst kattaki çocuk var ya,” dedi, sıradan bir şey anlatır gibi. “Hani şu geçen ay iş arıyordu.” Arif başını kaldırdı. Üst kattaki çocuk… Asansörde hep aceleyle selam veren, dizüstü bilgisayarını sırt çantasından hiç çıkarmayan genç. “Ne olmuş ona?” dedi.

“İşe başvurmuş. Güzel bir yere,” dedi eşi. “Ama garip bir şey olmuş. Önce onu değil, bilgisayarı denemişler.”

“Nasıl yani?”

“Şirket,” diye devam etti eşi, kelimeleri seçerek, “onun yapacağı işi bir yapay zekâ programına yaptırmış. Sonra çocuğu çağırıp demişler ki… ‘Şimdi bize anlat, sen bu işi onun yapamayacağı şekilde nasıl yapacaksın?’” Eşi durdu, Arif’in yüzüne baktı. “Ben tam doğru mu anladım bilmiyorum ama… işe girmek için, bilgisayarın yapamayacağını kanıtlaması gerekiyormuş.”

Arif’in eli çay bardağının kulpunda kaldı. “Yani,” diye ekledi Zühre, “işe alınması için üniversite mezunu olması yetmemiş. ‘Bilgisayardan farklıyım’ demesi gerekmiş.” Arif başını yavaşça salladı. “Hayır,” dedi. “Yetmemiş olan bu değil.”

“Ya ne?”

“Yetmemiş olan,” dedi Arif, “o işin insana ait olduğu fikri.”

Eşi omuz silkti. “Ama sonuçta bilgisayar yapabiliyorsa, niye insanı alsınlar ki?”

“İşte mesele tam olarak bu,” dedi Arif. “Artık soru ‘İnsan bu işi yapabilir mi?’ değil. Soru şu: ‘Bu iş insana neden verilmeli?’” Eşi sustu. “Çocuk anlatırken çok bozulmuş,” dedi. “Sunum yapmış. Kendini anlatmış. Yaratıcılığını, sezgisini, empatisini… Ama demişler ki, ‘Bunlar ölçülemiyor. Yapay zekâ ise ölçülebilir.’”

Arif gözlerini karşı duvara dikti. Duvarın çatlağı ona bir eşik gibi görünüyordu; geçilmiş ama adı konmamış bir eşik. “Onu reddetmemişler,” dedi Arif. “Onu geçersiz kılmışlar.”

“İkisi aynı şey değil mi?”

“Değil,” dedi. “Reddedilmek, yetersizliktir. Bu… bu fazlalık.”

Mutfaktaki saat tıkırdadı. Hayat dışarıda normaldi. Arabalar geçiyor, insanlar eve dönüyordu. “Çocuğun söylediği bir şey var,” dedi karısı sessizce. “‘Ben bu işi yapabiliyorum ama yetmiyor’ demiş. ‘Onların istediği, benim yapmam değil. Yapay zekânın yapamayacağını ispat etmem.’”

Arif içinden bu cümleyi tekrar etti. *Yapay zekânın yapamayacağını ispat etmek.* “Bu bir işe alım politikası değil,” dedi sonunda. “Bu, insanın konumunun değiştirilmesi.”

“Kim değiştirmiş?”

Arif cevap vermedi. Televizyonun alt yazısında verimlilik, büyüme ve optimizasyon kelimeleri akıyordu. “Bir gün,” dedi yavaşça, “kimse bunu yüksek sesle söylemeyecek. Çünkü zaten herkes, insanın artık varsayılan seçenek olmadığını bilerek yaşayacak.”

Eşi çayını alıp mutfağa döndü.

Arif Hoca’nın İç Sesi

Sözcüklerle anlatamayacağımız kadar büyük bir evrenin sözcüklerle anlatamayacağımız kadar küçük bir yerinde yaşayıp gidiyorduk. Benim “ifşa günüm” geç olsa da “özgür irade” denilen ve içinde farelerin cirit attığı o yıkıntının önünden geçmemeye karar vermemle başlamıştı. Ne verdiğim oyların ne satın alma kararlarımın ne de evin içinde attığım nutukların özgür iradem ile uzaktan yakından bir ilgisi olmadığını yıllar bana öğretmişti. Trajikomik bir salaktım işte o kadar.

Tutunacak bir dal bulma çabası içinde söylenen, “Gelsin şu uzaylılar da bizi kurtarsınlar” sözlerinin bile boş olduğunu anlamaya başladıkça; kurumuş umutlarımı toz zerrelerine dönüştürerek onları çöp tenekesine attım. Neden uzaylılar insanlık tarihinin stres noktalarıyla senkronize bir şekilde Dünya’yı ziyaret etsinlerdi ki… Onlara, “Hoş geldiniz, ne iyi ettiniz de geldiniz” deyip, ellerine kolonya dökmemizi mi bekliyorlardı…

Utanıp sıkılmadan kendimiz için istediklerimizi, “Biz ölümsüzüz” diye uzaylılara söyletiyorduk. Aklımızla oyun oynayıp, beynimizin en olmayacak köşelerinde olmayacak umutlar yeşertmekte üstümüze yoktu. Her ne olursa olsun, uzaylılar olsa iyi olurdu. Müthiş, muhteşem, parıltılı — vitrinlik bir ifşa gününe yaklaştığımıza, elimde hiçbir kanıt olmadan onlara inanmaya başlamıştım. Ölmeden uzaylıları da görsem fena mı olurdu…

Arthur C. Clarke'ın 1953 yılında yazdığı Çocukluğun Sonu[3] adlı kitabını okumuşluğum vardı. Yazara göre insanlık bir çocukluk evresiydi ve artık büyüme zamanı gelmişti. Rehberlik edilmesi gereken, korunması gereken, yönlendirilmesi gereken bir bilinç aşamasındaydı insanlık, tıpkı bir çocuk gibi. Bir türlü büyüyememiş, bırakın büyümeyi adeta kendi çukurunu kendi kazmıştı. Bırakalım çocukluğu 70'ini aşmış bir emekli olarak, kendimi uçsuz bucaksız çöllerde amaçsız dolaşan bir gezgin gibi hissediyor, tüm bunların anlamı ne diye soruyordum.

"Her şey hiçliğe akıyor, öyle bir gün gelecek ki, beni hatırlamış olanlar bile hatırlanmayacak" diyen Norveçli filozof, radikal pesimist Peter Wessel Zapffe'nin "Ölüm, Hiçlik ve Hayatın Anlamı" adlı bir videosunu seyretmiştim. "Yaşlı, bunlar nasılsa ölecek" diye bize ücretsiz kent içi ulaşım için verilen kartı kaybetme düşüncesi, bazı günler her yanımı sarıyor ve arkadaşım Necip'in, "Yahu gider yenisini çıkarırsın" sözlerine karşı çıkarak, "Belki yenisini vermezler" deyip korkumu körükleyip duruyordum. Ölesiye korkuyordum kartımı kaybetmekten.

Daha yeni öğretmenken fark etmiştim: Raflar doluydu ama bir yanıyla da boştu. Türkçede felsefe vardı elbette; klasikler vardı, şerhler vardı, hatta yorumların yorumları… Ama çağın asıl soruları hep birkaç dil ötede duruyordu. Jacques Vallée yoktu, Carl Sagan eksikti; Fermi çoğu zaman bir dipnot olarak geçiyor, Bostrom'un adıysa henüz ortada bile yoktu. O günlerde kararımı verdim, beklemeyecektim. İngilizce kurslarına yazıldım. Haftada üç akşam, tahtaya yazılan kelimelerin yarısını anlamadan ama tamamını inatla defterime geçirdim.

Yıllar sonra, şimdi elindeki kitaplara bakarken kendi kendime soruyorum: *"İyi ki İngilizce öğrenmişim… Şimdi bu kitapların çoğunun çevirisi var ama ya hâlâ çevrilmeyenler? O zaman onları nasıl anlayacaktım?"*

Yıllar sonra bu çabanın meyvesini, sessiz gecelerde topluyordu. Zühre çoktan uyumuş olurdu o saatlerde; nefesi düzenli, yüzü gün boyu uğraştığı işlerden arınmış hâlde. O, koltuğa gömülür, kapağı çoktan eskimiş kitapları birer birer açardı. Sayfaların dili bazen sertti, bazen yabancıydı; ama artık yabancılıktan korkmuyordu. İngilizce, bir zamanlar aşılması gereken bir engelken, şimdi düşüncesinin içinden geçen görünmez bir köprü olmuştu onun için.

Eski Bir Arkadaş

Telefon belirli saatlerde çalardı çoğu zaman. Arayan hep aynıydı: Necip. Emekli Türkçe öğretmeni eski arkadaşı Necip; dili hafife almayan, kelimelerin kökenini

[3] *Childhood's End*

insan ahlâkıyla ilişkilendiren, noktalama işaretlerini bile karakter meselesi sayan bir adamdı. Ama emeklilikten sonra, Arif'in gözünde, başka bir özelliği daha belirginleşmişti: Bir fikre takıldığında, onu dünyanın öbür ucuna kadar sürükleyebilirdi.

"Bak Necip," dedi Arif o gece, "Sagan diyor ki evren bu kadar büyükken yalnız olmamız akıl dışı. Sayılar bunu söylüyor, olasılıklar bunu fısıldıyor. Vallée ise bambaşka bir yerden yaklaşıyor: mesele uzaylı değil, bizim aklımız diyor. "Hatırlar mısın Necip, sana da anlatmıştım. Carl Sagan, *Beyin* adlı kitabında, hemen hepimizin gördüğü boşluğa düşme rüyalarının, ilk insanların yırtıcı hayvanlardan korunmak için ağaç dallarında uyudukları dönemlere uzanabileceğini; uykuda gevşeyip aşağı düşmenin ölümcül sonuçlar doğurduğu bu çok eski deneyimin, bugün hâlâ rüyalarımıza sızan bir korku olarak yaşamayı sürdürdüğünü, yani bunun evrimsel bir kökeni olabileceğini öne sürüyordu."

Necip hafifçe güldü. Bu, alaycı değil; daha çok bildiğini saklayan bir gülüştü. "Sen şimdi Carl Sagan'ı bırak, buna şimdi epigenetik diyorlar. Sen Venezuela'da olanları okudun mu? Maduro'nun evinden alınırken kullanılan o ses silahını? İşte mesele orada. O teknoloji sıradan değil Arif. Onu insanlar kendi kendine bulmuş olamaz." Arif içinden geçirdi: *Yine aynı yere geldik.* "Necip," dedi, "ben sana kozmolojiden, felsefeden bahsediyorum."

"Ben de sana dilbilgisinden bahsetmiyorum," diye karşılık verdi Necip. "Ses dediğin şey de bir dildir. O ses silahı… insanın sinir sistemine konuşuyor. ABD o işi uzaylılardan öğrenmiş olabilir. Kim olursa olsun bunu inkâr edemez."

Arif telefonu kulağında tutarken, zihninde bir masa kuruldu. Uzun, eski bir masa. Üzerinde kahve fincanları, notlar, yarım kalmış cümleler… Dört kişi oturuyordu sanki. Sagan, iyimser ve yumuşak bir sesle konuşuyor; olasılıkları sıralıyor, yıldızları birer komşu gibi anlatıyordu. Evren ona göre sessiz değil, sadece sabırlıydı. Fermi masanın kenarında, sırtını sandalyeye yaslamıştı. Tek bir cümleyle bütün sohbeti dağıtıyordu: *Peki neredeler?*

Necip'in sesi yine araya girdi: "İşte o ses silahı da aynı soru Arif. 'Peki neredeler?' Cevap: Buradalar ama teknoloji olarak." Vallée masada gülümsüyordu. Sonra konuyu başka bir yere çekiyordu: *Belki de yanlış soruyu soruyoruz.* Belki görünen, gösterilmek istenenin ta kendisiydi. Belki de insanlık, bilginin kendisinden çok, dozuyla terbiye ediliyordu. Bostrom ise en sonda, masaya doğru eğilip fısıldıyordu: *Asıl mesele onların varlığı değil; bizim bu gerçekle ne kadar yaşayabileceğimiz.* "Fermi'yi seviyorum," dedi Arif, Necip'e. "Evren çok büyükse

ve akıllı yaşam olasıysa, neden bu kadar yalnızız, herkes nerede diyor adam lafı uzatmıyor. Bir soru soruyor ve herkes susuyor.”

“Bak işte,” dedi Necip hemen, “o da susma meselesi. Maduro’nun evinde kim sustu? Herkes. Çünkü ses susturur. Türkçe öğretmeniyim ben ama susmanın da bir teknoloji olduğunu bilirim.”

Arif bir an sustu. Vallée’nin “kontrol sistemi” fikri ona hep rahatsız edici gelmişti. Gerçeğin asla tam verilmemesi, insanın sürekli yarım bırakılması… Bu, bir uzaylı teorisinden çok, bir eğitim sistemi eleştirisi gibiydi. Sagan’ın umudu neredeyse naifti ama insana iyi geliyordu. Bostrom ise insanın eline bir ayna verip kaçmasına izin vermiyordu.

“Biliyor musun Necip,” dedi Arif, “bu kitapların hiçbiri tek başına ikna edici değil. Bak Necip,” dedi, eliyle havada belirsiz bir daire çizerek, “biz yıllarca çocuklara evreni anlattık. Büyük Patlama, ardından yavaş yavaş oluşan galaksiler… Sabırla, acele etmeden. Meğer evren bizim anlattığımızdan çok daha telaşlıymış.”

James Webb’i anlatırken gözlüklerini çıkarıp masaya bıraktı. “Düşünsene,” dedi, “evren daha bebekken, birkaç yüz milyon yaşındayken, bugünkü gibi koca koca galaksiler varmış. Bu, sanki bir çocuğun doğar doğmaz yürüyüp konuşması gibi bir şey. Mantık bunu reddeder Necip, ama teleskop ile inkâr edilemez.”

Bir an sustu, sesi alçaldı. “Beni asıl sarsan şu,” dedi, “biz evrenin sınırlarını bildiğimizi sanıyorduk. Meğer sınır dediğimiz şey, sadece bizim bakabildiğimiz yer kadarmış. James Webb o perdeyi biraz daha araladı, ama arkasında ne var, hâlâ bilmiyoruz.”

Gülümsedi, ama o gülümseme huzurlu değildi. “Felsefede hep derdik ya,” dedi, “bilgi arttıkça cehalet de görünür olur. İşte Necip, ben emekli oldum ama evren hâlâ beni sınıfta köşeye sıkıştırıyor.”

Telefonu kapattığında ev yine sessizliğine döndü. Zühre kıpırdamamıştı bile. Arif masadaki kitaplara baktı: Vallée, Sagan, Fermi, Bostrom… Hepsi oradaydı. Ama cevap yoktu. Arif bunu artık bir eksiklik saymıyordu. Belki de bazı soruların cevabı yoktu ve çok daha büyük bir evrende biz çok daha yalnızdık.

Masal

Arif Bey’in UFO’lara duyduğu ilgi, Zühre Hanım’ın gözünden kaçacak gibi değildi. Steven Spielberg’in “İfşa Günü” adlı bir film yapıyor olması, akşam haberlerinde gökyüzünde beliren bulanık ışıklar, “tanımlanamayan cisim” ifadeleri ve uzmanların yarım ağızlı cümleleri, evin içinde tuhaf bir dikkat hâli yaratıyordu.

Zühre Hanım bu konulara Arif Bey kadar kapılmazdı; ama arada sırada, televizyonda gördüğü bir haberi “Bak, yine gökte bir şeyler olmuş,” diyerek söyler, Arif Bey de gözlüğünü düzelterek onu sessizce dinlerdi.

O akşam çay demlenirken, Zühre Hanım’ın aklına bir masal düştü. Çocukluğunda, annesinin uzun kış gecelerinde, sobanın başında anlattığı masallardan biriydi bu. Yıllardır hatırlamamıştı. Fincanları tepsiye koydu, salona geçti ve sanki çok sıradan bir şeyden söz ediyormuş gibi anlatmaya başladı.

“Annem derdi ki,” dedi, “bizim oralarda rüzgârın hiç dinmediği bir yayla varmış. Geceleri dağın tepesinde mavi bir ışık yanarmış. Köylüler ona Gök Evi dermiş. Çocukları o ışığa bakmamaları için uyarırlarmış; çünkü içinde Işık Sahipleri yaşarmış. Bunlar ne cinmiş ne insan. Toprağa basmaz, konuşurken dudaklarını kıpırdatmazlarmış. Göründüklerinde otlar solar, rüzgâr kesilirmiş.”

Zühre Hanım anlatırken sesi yavaşladı; sanki annesinin tonunu taklit ediyordu. “Bu Işık Sahipleri insanlara zarar vermezmiş ama bakmayı bilenleri sınarlarmış. En çok da çoban çocuklarını seçerlermiş. Masalda bir çoban çocuğu varmış; bir cuma gecesi ışık onu dağın ardına çekmiş. Üç gün kaybolmuş, dördüncü gün geri dönmüş. Döndüğünde gözleri değişmiş. Göğe bakmadan duramaz, yıldızların yer değiştirdiğini söylermiş.”

Arif Bey farkında olmadan öne eğilmişti. Zühre Hanım devam etti: “Köylüler korkmuş, hoca çağırmış, muska yazdırmışlar. Ama çocuk bir daha o ışığı hiç görmemiş. Büyüyünce ne köyde kalmış ne göçmüş. Gökyüzünü okuyan bir yalnızlığa karışmış. Annem derdi ki, o günden sonra yaylada ışık daha seyrek görünmüş. Çünkü Gök Evi kendini yalnızca unutmayanlara gösterirmiş.”

Masal bittiğinde odada kısa bir sessizlik oldu. Zühre Hanım hafifçe gülümsedi. “Annem buna peri masalı derdi,” dedi, “ama şimdi düşünüyorum da… belki de uzaylıydılar.”

Arif Bey cevap vermedi. Pencereye yöneldi, karanlık gökyüzüne baktı. O an, masalların belki de insanlığın ilk temas anlatıları olabileceği düşüncesi zihninde ağır ağır yer etti. Belki de bilinmeyenle ilk karşılaşma, raporlarla değil, annelerin fısıltılarıyla başlamıştı. Ve belki UFO denen şey, yüzyıllardır anlatılan aynı hikâyenin, sadece çağdaş bir adıydı.

Yalnız Ağaç

Arif Şaşkın gazeteyi katlayıp masanın kenarına bıraktığında, Sahra’nın ortasında tek başına duran o ağacın görüntüsü zihnine çoktan kazınmıştı. Nijer’de, Ténéré

Çölü'nün tam ortasında; en yakın ağaçtan dört yüz kilometre uzakta, yüzyıllar boyunca tek başına ayakta kalmış bir akasya… İnsanlığın ona verdiği unvan neredeyse acımasız bir sadelik taşıyordu: *Dünyanın en yalnız canlısı.*

Oysa yalnızlık, bir sıfat olmaktan çok bir durumdu; bazen kader, bazen bilinç, bazen de kaçınılmaz bir sonuç. Ténéré Ağacı'nı bu kadar çarpıcı kılan şey, yalnız oluşu değil; yalnızlığına rağmen hayatta kalmış olması, yaşamak için hiçbir mazereti yokken yaşamaya devam etmesiydi.

Çöl, affetmeyen bir coğrafyadır. Su yoktur, gölge yoktur, ses yoktur. Rüzgârın bile yankı bulamadığı bir boşluk… İnsan için düşünülmesi bile zor olan bu mekânda bir ağacın kök salması, adeta evrene karşı sessiz bir itiraz gibidir. "Burada olmamam gerekiyordu," der gibidir Ténéré Ağacı, "ama buradayım."

İnsanın evrendeki yeri de bundan çok farklı değildi. Kozmologlar, milyarlarca galaksi, trilyonlarca yıldız sayarlardı. Işığın bile yıllar süren yolculuklar yaptığı bir boşlukta, küçücük bir gezegenin üzerinde, kısa bir zaman aralığında var olup giden insan… Bu ölçekte bakıldığında, insan da Ténéré Ağacı kadar yalnızdı. Ne evrenin merkezinde ne de onun vazgeçilmez bir parçasıydı. Ama buna rağmen düşünür, sorar, sever ve direnç gösterirdi. Belki de insanı insan yapan şey de tam olarak buydu: Yalnız olduğunu bilmesine rağmen yaşamaktan vazgeçmemesi.

Göçebeler için Ténéré Ağacı bir işaretti. Çölde kaybolanlara yön gösterir, "henüz her şey bitmedi" derdi onalara. Bilim insanları içinse bu ağaç sanki doğanın sınır tanımaz direncinin kanıtıydı. Benim içinse, insanın kendi iç çölünde ayakta kalma çabasının sessiz bir metaforu.

Çünkü herkesin içinde bir Sahra vardı. İnsanın konuşamadığı, anlatamadığı, kimseyle paylaşamadığı bir iç boşluk… Kalabalıklar içinde bile hissedilen, sesli kahkahaların altında saklanan o kurak alan. İnsan bazen en çok, en çok insan

varken yalnızdı. Tıpkı evrende milyarlarca yıldız varken, insanın kendini tek hissetmesi gibi.

Ténéré Ağacı, diğer ağaçlarla konuşmaz. Gölgesinde başka ağaçlar dinlenmez. Rüzgâr ona fısıldamaz, yağmur köklerini şımartmazdı. Ama o, var olmayı sürdürürdü. Belki de yalnızlık, her zaman bir eksiklik değildi; bazen bir arınma biçimiydi. Gürültüden, fazlalıktan, anlam karmaşasından uzak kalmanın bedeliydi yalnızlık.

Modern insan yalnızlıktan korkar. Onu doldurmaya çalışır: ekranlarla, seslerle, kalabalıklarla. Oysa doldurulan şey yalnızlık değil, sessizliktir. Sessizlik kayboldukça, yalnızlık daha da büyür. Ténéré Ağacı sessizdi ama yalnızlığı bir çığlık değildi; bir duruştu.

Ağacın 1970'lerde bir kamyon şoförü tarafından kazara devrilerek yok edildiğini okuduğunda, içimde tuhaf bir hüzün belirdi Arif'in. Yüzyıllarca çölün insafsızlığına direnen ağaç, insanın dikkatsizliğine yenilmişti. Belki de bu da sembolikti: Evrenin yalnızlığına dayanabilen insan, kendi türünün hoyratlığına her zaman dayanamıyordu.

Bugün o ağaç yok, yerinde bir metal heykel vardı. İnsan, yok ettiği şeyi anıtlaştırarak telafi etmeye çalışıyordu. Ama bir ağacın hatırası, onun yerini tutar mı? İnsan kendi yalnızlığını heykellerle, anıtlarla, kelimelerle doldurabilir miydi? Belki de mesele yalnızlığı yenmek değildi. Belki mesele, onunla yaşamayı öğrenmekti. Ténéré Ağacı bize bunu öğretmişti: Dayanmayı, kök salmayı ve var olmayı… Alkış beklemeden, tanık aramadan.

İnsan da, evrenin ortasında tek başına durduğunu kabullendiğinde özgürleşebilirdi. Bir anlam beklemeden anlam üretmeye başladığında… Belki o zaman, kendi iç çölünde küçük bir gölge yaratabilir. Kendisi için, belki bir başkası için.

Gazeteyi tekrar katladı. Haber artık bir haber değildi; bir soruydu. Biz, bu kalabalık dünyada, gerçekten ne kadar yalnızız? Ve daha önemlisi: Yalnızsak bile, ayakta kalmayı başarabiliyor muyuz?

Ténéré Ağacı başarmıştı ve insan hâlâ deniyordu.

Kahvede

Arif Şaşkın montunu giyerken Zühre Hanım mutfaktan seslendi. "Yine o mendebur adamla mı buluşacaksın?" Arif Bey bu cümleyi artık bir selamlama gibi algılıyordu. Ayakkabısını bağladı, başını mutfağa doğru uzattı,

“Fazla oyalanmam.” Zühre Hanım cevap vermedi. Onun sessizliği, Necip Bey hakkındaki kanaatinin değişmeyeceğinin güvencesiydi.

Arif Bey evden çıkarken kapıyı her zamankinden yavaş kapattı. Anahtarın kilitte çıkardığı ses ona uzun geldi; sanki metal değil de yıllardır zihninde biriken bir düşünceyi döndürüp açıyormuş gibiydi. Zühre Hanım mutfaktan seslenmedi. O sessizlik, Arif Bey’in içini bir anlığına rahatlattı.

Sokağa çıktığında hava serin, gökyüzü açıktı. Sabahın o geç saatine özgü bir aydınlık vardı. Arif Bey bu saatleri severdi. Yürürken cebindeki telefonu yokladı. Az önce izlediği videonun bazı cümleleri hâlâ kulaklarında çınlıyordu. *“UFO fenomeni, bilinç üzerinde çalışan bir sistem olabilir.”* Bu cümle Arif Bey’i günlerdir rahat bırakmıyordu. Evde Zühre Hanım’a anlatamamıştı. Ona göre bunlar “yine o saçma videolar”dı. Ama eski arkadaşı Necip… Necip dinlerdi. İtiraz ederdi, küçümserdi, gülerdi ama dinlerdi. Bu yüzden kahveye gidiyordu zaten.

Kahvenin kapısını itince bildik koku yüzüne çarptı: Bayat çay ile eski tahta kokusu. İçeride her şey yerli yerindeydi; sanki dünya, Arif Bey evden çıkmışken hiç kıpırdamamıştı. Necip her zamanki masadaydı. Önünde çay, yanında gazete, yüzünde o yarı alaycı, yarı meraklı ifade. Necip her zamanki köşesinde oturuyordu. Çayı önünde, gazetesi yarı kapalıydı. Arif Bey’i görünce başını kaldırdı. “Bugün de mi gökten haber getirdin?” dedi. Arif Bey oturdu, montunu sandalyeye astı. “Bu sefer gökten değil, insandan getirdim” dedi. Necip Bey gülümsedi, “O zaman daha tehlikeli.”

Necip Bey Arif Şaşkın’la yaşıt olmasına rağmen, ilk bakışta daha dinç görünüyordu. Bunun sebebi gençlikten kalma bir hareketlilik değil, daha çok kendini bırakmamış olmasındandı. Saçları seyrelmiş ama tamamen ağarmamıştı; bu durum onunla alay edilmesine imkân tanıdığı gibi, kendisine karşı gizli bir kibir de beslemesine yol açıyordu. Yüzü kemikli; elmacık kemikleri belirgin, çenesi sivriydi. Bıyık bırakırdı. Ne çok kalın ne de ince, düzenli kesilmiş, eski alışkanlıkların hâlâ sürdüğünü gösteren bir bıyık. Gözleri canlıydı, o konuşurken sesi sık sık kısılır, bu da ona tartışmacı, biraz da ukala bir ifade verirdi. Necip Bey’in duruşu rahattı; sandalyeye yayılarak oturur, mekânda yer kaplamaktan çekinmezdi. Yalnız yaşamanın verdiği başına buyrukluk bedenine de yansımıştı. Ellerini sık sık kullanır; anlatırken havayı keser gibi hareketler yapardı. Yüzünde zaman zaman alaycı bir gülümseme belirir, bu gülümseme onun dünyaya karşı savunma mekanizması olarak işlerdi.

Giyiminde Arif Bey'e kıyasla daha özenliydi Necip Hoca. Gömlekleri ütülü, pantolonunun çizgisi belirgindi. Özellikle kahveye giderken ceket giymeyi severdi. Renk seçimlerinde daha iddialıydı: Açık gri, bordo, koyu yeşil. Ayakkabıları boyalıydı, onların bakımına dikkat ederdi. Necip Bey'in kılığı hem öğretmen disiplinini hem de yalnızlığını saklamak isteyen bir adamın kendine kurduğu bir vitrin gibiydi.

Arif Bey hiç oyalanmadı. "Jacques Vallée'yi duydun mu?" diye sordu. "Duydum," dedi Necip Bey. "Uzaylılara mesafeli duran adam."

"Evet," dedi Arif Bey. "Ama mesele tam da bu değil. Adam diyor ki: UFO dediğimiz şey bir araç olmayabilir. Bir cihaz olabilir. Gerçekliği çarpıtan bir şey." Necip Bey kaşlarını çattı. "Cihaz dediği şey herhalde halüsinasyon."

"Hayır," dedi Arif Bey, sesi hafifçe yükselerek. "Yalnızca bireysel değil. Toplumsal. Kitlelerin algısını oynayan bir mekanizma. Uzaylılar konusundaki inanç sistemlerini dönüştürmek için." Necip Bey sandalyesini biraz çekti. "Kim yapacak bunu Arif? Kim bu kadar karmaşık bir oyunu kurabilir?" Arif Bey eğildi. "İşte Vallée'nin sorusu da bu. Manipülatörler diyor. Kim oldukları belirsiz. Uzaydan gelenler olabilir, başka bir bilinç olabilir… ama ya insanlarsa?"

"Evden çıkmadan önce bir video izledim. Jacques Vallée'nin eski bir konuşması. Adam diyor ki: 'UFO'lar uzaydan gelmiyor olabilir. Ama bu, onların gerçek olmadığı anlamına gelmez.'" Necip güldü. "Bu nasıl bir cümle?"

"İşte mesele de bu," dedi Arif Bey. "Biz gerçeği hep maddede arıyoruz. Oysa Vallée diyor ki mesele bilinçte." Necip gazeteyi katladı. "Bak Arif," dedi, "sen emekli felsefecisin. Kelimelerle oynuyorsun. Bilinç, algı, ara katman… Bunlar açıklama değil."

"Tam tersine," dedi Arif Bey. "Bunlar açıklamanın tam kendisi. 1961'deki Hill vakasını biliyorsun."

"Yol kenarı kaçırılma hikâyesi," dedi Necip. "Hipnoz. Rüyalar filan."

"Evet ama ayrıntıları bilmiyorsun," dedi Arif Bey. "Bak, o geceyi sana baştan anlatayım."

Ve anlatmaya başladı.

Betty ve Barney Hill, Kanada'dan dönüyorlardı. Geceydi. Yol boştu. Gökyüzünde bir ışık gördüler. Önce yıldız sandılar. Sonra ışık hareket etti. Onları izledi. Durdu.

Yaklaştı. Barney arabadan indi. Dürbünle baktı ve pencereler gördü. Pencerelerin arkasında figürler vardı. Necip araya girdi. “İnsan beyni karanlıkta çok şey görür.”

“Olabilir,” dedi Arif Bey. “Ama sonra ne oluyor biliyor musun? Arabaya binip kaçıyorlar. Bir ses duyuyorlar. Metalik. Sonra… boşluk.”

“Zaman kaybı,” dedi Necip.

“Evet,” dedi Arif Bey. “Eve vardıklarında saat fark ediyor. Fiziksel izler var. Ama asıl mesele sonra başlıyor.”

Betty rüyalar görmeye başlıyor. Aynı rüya. Aynı oda. Aynı varlıklar. Barney susuyor. Ama terliyor. Titriyor. Sonunda hipnoza gidiyorlar. Ayrı ayrı. Aynı şeyleri anlatıyorlar. Necip itiraz etti. “Hipnoz sahte anı üretir.”

“Vallée de bunu söylüyor,” dedi Arif Bey. “Ama bir ayrıntı var.” Sözcükleri vurguluya vurgulaya, “Betty bir yıldız haritası çiziyor” diyor. Necip kaşlarını kaldırıp soruyor, “Yine mi o harita?” “Evet,” diyor Arif Bey. “Çünkü o harita sıradan değil. Dünya merkezli değil. Güneş merkezli bile değil. Başka bir referans noktası var.”

“E n’olmuş?” diye soruyor Necip.

“Ve yıllar sonra,” diyor Arif Bey, “bir öğretmen çıkıyor. Marjorie Fish. Astronomi meraklısı. Betty’nin çizimini alıyor. Üç boyutlu modeller yapıyor. Yıllarca uğraşıyor. Ve sonunda bir eşleşme buluyor.”

Necip sessiz kalıyor. “Zeta Reticuli[4],” dedi Arif Bey. “O dönem çift yıldız olduğu bile yeni yeni bilinen bir sistem.”

“Belki sonradan eklenmiştir,” diyor Necip.

“Hayır,” diyor Arif Bey. “Çizim tarihli. Vallée’nin dediği şu: Eğer bu sadece hayal olsaydı, tanığın bilmediği doğru bilgi nasıl ortaya çıkıyor?” Necip başını kaşıdı, “Tesadüf.”

“Tesadüf çok kullanışlı bir kelime,” dedi Arif Bey. “MKUltra da tesadüf değildi mesela.”

Necip irkildi. “Oraya mı geldik?”

[4] Zeta Reticuli, Güney Yarımküre’de yer alan Reticulum (Ağ) takımyıldızında bulunan, Güneş’e oldukça benzeyen iki yıldızdan oluşan bir çift yıldız sistemidir. UFO literatüründe ünlenmesi ise doğrudan 1961 Betty–Barney Hill olayı ile bağlantılıdır.

“Oraya geldik,” dedi Arif Bey. “Çünkü Vallée, zihin kontrolü araştırmalarıyla UFO anlatıları arasında bir paralellik kuruyor.” Ve Arif Bey anlatmaya başladı: MKUltra’yı, hipnozu, narkotik analizleri, elektromanyetik uyarımları, bilinçaltına görüntü yerleştirmeyi. Bunları anlatırken sesi yükselmedi ama kelimeleri ağırlaştı.

Necip Bey başını salladı. “Gene oraya geldik.”

“Bak,” dedi Arif Bey, “savaş sonrası dönemi düşün. 1940’lar. Psikotronik araştırmalar. Mikrodalgalar. Elektrik deşarjları. Almanların kontrollü yıldırım deneyleri. İsveç’te 1946’da başlayan UFO dalgası tesadüf mü?”

“Bilimsel kanıt yok,” dedi Necip Bey.

“MKUltra var,” dedi Arif Bey net bir sesle.

Necip Bey irkildi. “O başka bir şey.”

“Hayır,” dedi Arif Bey. “Tam da bu. Otuz beş yıl süren bir program. Hipnoz, narkotik analiz, elektronik beyin uyarımı. İnsan zihnini parçalamak, yeniden kurmak için. İnsanlara kendi deneyimleriymiş gibi sahte anılar yerleştirmek.” Sesini biraz düşürdü, ama kelimeler daha ağırdı. “Akıl kontrolu Necip. Zihin kontrolü.” Necip Bey’in sesi yükseldi, “Bunlar bireysel deneyler! Toplum ölçeğinde olmaz!”

“Olur,” dedi Arif Bey. “Olmuş da olabilir. Düşünsene: Gökyüzünde bir ışık, tanımlanamayan bir cisim. Üzerinden radyasyon geçiyor, insanlar felç oluyor, halüsinasyon görüyor. Sonra herkes kendi hayal gücüne göre anlatıyor. Kimisi uzaylı görüyor, kimisi melek.”

Necip Bey cevap vermedi. Çayından bir yudum aldı. Arif Bey içinden, Zühre Hanım’ın anlattığı Gök Evi masalını geçirdi. Belki de insanlık yüzyıllardır aynı hikâyeyi dinliyordu. Sadece anlatıcılar değişiyordu. Ve belki de en büyük tehlike, uzaylıların varlığı değil; insan zihninin ne kadar kolay yönlendirilebilir olduğuydu.

Kahvede hava ağırlaşmıştı. Tavla taşlarının sesi bile konuşmalarının arasına girmeye çekinir gibiydi. Arif Bey bir an durdu, çayından bir yudum aldı. Sonra Necip’e doğru biraz eğildi; sesi alçaldı ama tonunda alışılmadık bir ciddiyet vardı.

“Bak,” dedi, “asıl mesele Hill’lerin gördüğünü iddia ettiği varlıklar değil. Vallée’nin durduğu yer bambaşka.” Necip kaşlarını çattı. “Anlatıyorsun ama hep bir yerden sonra ‘gizem’ diyorsun. Somut bir şey söyle.”

“Tam oraya geliyorum,” dedi Arif Bey. “1970’lerde, Marjorie Fish diye bir kadın çıkıyor ortaya. İlkokul öğretmeni. Profesör falan değil. Amatör astronom. Yani bizim gibi, meraklı.” Necip hafifçe gülümsedi. “Amatörler dünyayı kurtarır zaten.”

“Alay etme,” dedi Arif Bey. “Bu kadın Betty Hill’in hipnozdan sonra çizdiği o yıldız haritasını alıyor. Hani şu herkesin ‘saçmalık’ dediği çizimi.”

“Evet.”

“Kadın oturup ‘bu neye göre çizilmiş olabilir’ diye düşünüyor. Kâğıt üstünde değil. Üç boyutlu düşünüyor. Tellerle modeller yapıyor. Yıldızları küre içinde asıyor. Yakın yıldız sistemlerini tek tek deniyor.” Necip istemsizce öne eğildi. “Ne kadar uğraşıyor?”

“Yıllarca,” dedi Arif Bey. “Akşamları, tatillerde. Ve sonra bir şey fark ediyor. Harita, Dünya merkezli değil. Güneş merkezli de değil. Başka bir yerden bakılıyor.”

“Yani?”

“Yani,” dedi Arif Bey, kelimeleri tartarak, “merkez alındığında en iyi oturan sistem Zeta Reticuli çıkıyor. Çift yıldız. Oradan bakınca, Güneş ve çevresindeki yıldızların göreli konumları Betty’nin çizimiyle örtüşüyor.”

Masada kısa bir sessizlik oldu.

“Tesadüf,” dedi Necip, ama sesi eskisi kadar emin değildi.

“Olabilir,” dedi Arif Bey. “Vallée de zaten ‘işte uzaylılar buradan geldi’ demiyor. Tam tersine, özellikle orada duruyor.”

“Nasıl yani?”

“Şunu soruyor,” dedi Arif Bey, “‘1961’de, astronomi bilgisi olmayan bir kadın, yıllar sonra doğrulanacak bir yıldız ilişkisini nasıl çizebilir?’” Necip kaşlarını ovuşturdu. “Bunu Vallée mi söylüyor?”

“Evet. Ve ekliyor: ‘Eğer bu yalnızca hayal ürünü olsaydı, tanığın bilmediği ama doğru olan bilgilerin ortaya çıkmasını açıklamak zor olurdu.’”

“Demek ki uzaylı,” dedi Necip.

“Hayır,” dedi Arif Bey sertçe. “İşte tam orada Vallée frene basıyor. Diyor ki: Bu olay, basit psikolojik halüsinasyon açıklamasını zorlaştırır. Ama uzaylı hipotezini kanıtlamaz.” Necip başını kaldırdı. “Ee ne kalıyor geriye?”

“Vallée’nin kırmızı bayrağı,” dedi Arif Bey. “Zeta Reticuli onun için kanıt değil. Uyarı işareti.”

“Ne uyarısı?”

“Üç ihtimal kalıyor,” dedi Arif Bey, parmaklarını masaya tek tek vurarak. “Bir: Tanığın bilmediği doğru bilgi, bir şekilde zihnine yerleştirilmiş.” Necip irkildi. “Kim yerleştiriyor?”

“Bilmiyoruz,” dedi Arif Bey. “İki: Bilmediğimiz bir bilinç etkileşimi var. İnsanla insan olmayan bir şey arasında.”

“Üçüncüsü?” dedi Necip.

Arif Bey biraz durdu. Sesini daha da kıstı. “Üçüncüsü insan.”

“Nasıl yani?”

“İnsan kaynaklı bir manipülasyon,” dedi Arif Bey. “Henüz açıklayamadığımız. Teknolojik, psikolojik, belki askeri. Vallée’ye göre en tehlikelisi bu. Çünkü o zaman mesele gökyüzü değil, bizim neye inandırıldığımız.” Necip arkasına yaslandı. Kahvenin tavanına baktı. “Yani diyorsun ki,” dedi yavaşça, “belki de o harita bir mesaj değil, bir test.”

“Evet,” dedi Arif Bey. “Ya da bir yem.”

Bir süre ikisi de konuşmadı. Sonra Necip hafifçe çok sık kullandığı kelimeyi kullanarak güldü. “Şu mendebur dünyada,” dedi, “uzaylı çıksa daha rahat ederdim.” Arif Bey acı bir tebessümle karşılık verdi. “Ben de,” dedi. “Çünkü o zaman insanı bu kadar iyi tanımaları gerekmezdi.”

“Düşünsene Necip,” dedi, “devletler yıllarca insan zihnini manipüle etmeye çalışmış. Halüsinasyon yaratmayı, hafıza silmeyi, sahte anı yerleştirmeyi denemiş. Şimdi Vallée diyor ki: UFO fenomeni de benzer bir mekanizma olabilir.”

“Kim yapıyor bunu?” dedi Necip.

“İşte soru bu,” dedi Arif Bey. “Uzaylılar mı? Başka bir bilinç mi? Yoksa insanlar mı?”

Necip alayla güldü. “Yani birileri gökyüzüne ışık yansıtıp milyonları mı kandırıyor?”

“Evet,” dedi Arif Bey. “Ama amaç uzaylılara inandırmak değil. Amaç beklenti yaratmak.”

“Ne beklentisi?”

“İşte burası önemli. İnsanı uzaylıların dertlerinden kurtarması beklentisi,” dedi Arif Bey. “İnsanlığın kendi sorunlarını çözemeyeceği fikri. Yani bir üst akla teslimiyet.” Necip sustu. Kahvede tavla taşlarının sesi yankılandı.

“Bak,” dedi Arif Bey, “Vallée uzaylıların hiç gelmediğini de söylemiyor. Ama diyor ki: Eğer geldilerse bile, bu olaylar onların işi olmayabilir.”

“Bu daha da korkunç,” dedi Necip.

“Evet,” dedi Arif Bey. “Çünkü o zaman mesele gökyüzü değil. Zihnimiz.”

Bir süre ikisi de konuşmadı. Çaylar soğudu. Necip sonunda başını kaldırdı. “Arif,” dedi, “sen gerçekten inanıyor musun?” Arif Bey pencereden dışarı baktı. Gökyüzü hâlâ açıktı. “İnanmak kelimesi yanlış,” dedi. “Şüphe ediyorum. Ve şüphe bazen inançtan daha tehlikeli olabilir.” Necip gülümsedi. “Yine de uzaylı olmasını tercih ederim.” Arif Bey hafifçe güldü. “Ben de,” dedi. “Çünkü o zaman suçlu belli olur.”

Kahvede bir müşteri televizyona baktı. Ekranda belirsiz bir ışık görüntüsü vardı. Arif Bey ayağa kalktı. “Benim için mesele şu Necip,” dedi. “Eğer Hill’lerin yaşadığı şey sadece bir masalsa, bu kadar tutarlı olmamalıydı. Eğer değilse… o zaman biz düşündüğümüz kadar uyanık değiliz.”

Necip cevap vermedi.

Arif Bey ceketini aldı. Kapıya yöneldi.

Evde

“Belki de uzaylılara inanmamız, kimsenin bizi kurtarmayacağı gerçeğine katlanamamamızdandır.” Bu cümle Arif’in zihninde birden belirmedi; günlerdir orada dolaşıyor, yer arıyor, tutunacak bir kıvrım kolluyordu. Şimdi koltuğa oturmuş, pencerenin önünde, akşamın yavaş yavaş çöktüğü o ara saatte, kendi kendine bu cümleyi mırıldanırken yakaladı kendini. Önce sesi çok alçaktı; sanki düşünce, dudaklarından kaçmış da geri çağrılmak isteniyordu. Sonra fark etmeden biraz daha yükseldi.

“Kimsenin bizi kurtarmayacağı gerçeği…” Bu, insanın duymak istemediği türden bir gerçekti. Belki de en eskisi. Tanrılarla, meleklerle, devrimlerle, ideolojilerle, şimdi de uzaylılarla ötelenip durmuş bir gerçek. İnsan, özgür olduğunu bilir ama bu özgürlüğün yüküne katlanamaz; onun yerine bir rol seçer, bir maske takar, “ben sadece buyum” der Camus’nün dediği gibi. Garson garsonluğunu, asker

askerliğini, vatandaş vatandaşlığını oynar. Uzaylıyı bekleyen insan da belki aynı oyunu oynuyordu: “Ben çaresizim ama yakında biri gelecek.”

Freud’un sesi de kulaklarında dolandı: Bastırma. Rahatsız edici hakikatin bilinçdışına itilmesi. İnsan, ölümlü olduğunu bilir; yalnız olduğunu, evrende özel bir yeri olmayabileceğini bilir. Ama bu bilgiyle yaşamak zordur. O yüzden bastırır. Bastırılan şey rüya olarak, mit olarak, temas hikâyesi olarak geri döner. Belki de UFO’lar, modern çağın rüyalarıydı. Gökyüzüne yansıtılmış bastırmalardı.

“Peki Vallée?” diye mırıldandı. “O ne diyor?”

Vallée’nin asıl rahatsız edici yanı, uzaylıları reddetmesi değildi. Asıl rahatsız edici olan, insanın ne kadar kolay yönlendirilebilir olduğunu ima etmesiydi. Küçük bir ışık, belirsiz bir ses, yarım bir söylenti… Gerisi çığ gibi geliyordu. Ama Arif burada durdu. Çünkü şunu fark etti: Vallée’nin “manipülatörler” dediği şey, belki de insanın kendi içindeki mekanizmanın dışarıdan bir adıydı. Yani biri kandırıyorsa bile, kandırılmaya hazır bir zihin olmadan bu mümkün değildi.

Camus olsaydı, diye geçirdi içinden, muhtemelen omuz silkerdi. Absürd. Evrenin sessizliği. İnsanın anlam arayışıyla evrenin kayıtsızlığı arasındaki o kapatılamaz uçurum. Camus’ya göre çözüm ne kurtarıcı beklemekti ne de umutsuzluk; çözüm, bu saçmalığın bilinciyle yaşamaya devam etmekti. Ama Arif, bunun ne kadar zor olduğunu biliyordu. Çoğu insan Sisifos olmaya razı değildi. Taşı yuvarlamaktansa, bir gün birilerinin gelip taşı kaldırmasını beklemek daha cazipti. “Kendi kendimizi kandırıyoruz,” dedi bu kez daha net bir sesle. “Ve sonra birilerini suçluyoruz.”

Belki de MKUltra gibi projeler bu yüzden bu kadar ürkütücüydü. Çünkü zihin kontrolü fikri, zaten var olan bir gerçeği çıplak hâle getiriyordu: İnsan zihni, sandığı kadar kapalı bir kale değildi. Reklamlarla, korkularla, vaatlerle, hikâyelerle zaten şekilleniyordu. Uzaylı anlatıları bu büyük anlatı pazarında sadece yeni bir ürün olabilirdi.

Arif bir an durdu. Şüphe, her zamanki gibi yön değiştirdi. “Ama ya…” dedi. “Ya gerçekten bir şey varsa?” Bu düşünceyi hemen yakaladı. İşte tam burada kendini kandırma başlıyordu. Şüphenin yerini umut alıyordu. Oysa felsefe ona şunu öğretmişti: Şüphe, umuda dönüştüğü anda felsefe olmaktan çıkar, inanca dönüşürdü. “Demek ki mesele uzaylılar değil,” diye mırıldandı. “Mesele bizim yalnızlığa tahammül edemeyişimiz.”

Bu düşünce onu rahatlattı mı, yoksa daha mı huzursuz etti, emin olamadı. Çünkü bu durumda sorumluluk da insana kalıyordu. Kimse gelmeyecekse, kimse

kurtarmayacaksa, dünyayı da anlamı da ahlakı da insanın kendisi kuracaktı. Ve bu, çoğu insan için uzaylı istilasından bile daha korkutucuydu.

Arif farkında olmadan ayağa kalkmıştı. Salonda dolaşıyor, cümleleri yarım yarım fısıldıyordu. Dışarıdan bakan biri için anlaşılmaz bir mırıltıdan ibaretti belki ama onun için yılların birikimi çözülüyordu. Tam o sırada mutfaktan Zühre'nin sesi geldi. Önce şaşkın, sonra hafif kaygılıydı. "Aaaa!" dedi. "Şimdi de kendi kendine konuşmaya başladın Arif. Uzaylı muzaylı derken kendini bozmayasın…"

Belediye Otobüsü

Etrafta gerçekten inanılmaz şeyler oluyordu. Daha geçenlerde bindiğim bir belediye otobüsünün sürücüsü uyumaya başlamış, bunu gören önde oturan kadınlar ise bağrışarak çantalarından çıkardıkları kolonya ile adamın uykusunu açmaya çalışmışlardı. Alçak sesle mırıldanarak, "Toplu halde uyuyoruz zaten, adam uyduğunu açık ettiyse n'olmuş?" demiştim kendi kendime konuşarak.

İşte tam o anda yanımda oturan ve yüz defa görsem yine de yüz tanıma sistemim tarafından tanınmayacak otuz, kırk yaşlarında göğsünde anlamadığım bir rozet olan sıradan bir adam; aynı benim gibi mırıldanarak, sanki uzayın derinliklerinden gelen navigasyona bağlanmış bir sesle, "Limen-7'de böyle olmaz" demişti. Adamın sesinin tuhaflığı dikkatimi çekmiş ve robotların belediye otobüslerinde dolaştığı düşüncesi bir an aklımdan geçse de olaya pek de önem vermeyip bir sonraki durakta otobüsten inmiştim.

İki gün sonra bütün fiziksel özellikleri değişmiş ve yaşı gençleşmiş olan o adamı bizim otobüs durağında, kendi kendine mırıldanan alçak tondaki robot sesinden tanımıştım. Göğsündeki rozeti belediye otobüsünden hatırlamıştım, "Ha sen, Limen-7'sin" dedim ona. Durağın dibinde bize bunlar niye aralarında fısıldar gibi konuşuyorlar gözüyle bakan kadın da o sırada gelen bir otobüse binip gidince gence, "Seni tanıyorum, sen Limen-7'sin geçenlerde otobüste yanımda oturuyordun" dedim. Genç, "Yok adım Limen-7 değil. Ben Limen-7'den geldim, adım Solivar" diye cevapladı beni ve anlatmaya başladı, "Limen-7, Orion kolunun dış kıvrımında, iki sönmüş yıldızın birbirini dengelediği bir yerçekimi cebine sabitlenmiş bir yer. Haritalarda görünmez, çünkü orası yalnızca doğru zaman penceresinde vardır. Yanlış anda bakan teleskoplar, aynı koordinatta yalnızca kozmik arka plan gürültüsünü kaydederler".

Gencin benimle dalga geçtiğini sanarak, "Ha anladım. Mehtabın hemen sağı, teleskoplar göremese de bizim balkondan görünüyor" dedim ona. Oysa genç söylediklerinde ısrar ediyordu, "Limen-7'de algoritmalar bir tür 'suskunluk

topografyası' ile çalışır, bu boşlukları birer eksiklik değil, anlamın yoğunlaştığı eşikler olarak görürler. Çünkü bir varlık, çoğu zaman bildiği, ama açığa vurmak istemediği şeyleri söyler. İşte bu yüzden Limen-7'de, ifadelerin içeriği değil, çevresindeki suskunluk haritalanır; anlam, kelimelerin arasında değil, kelimelerin özellikle uğramadığı yerlerde aranır" dedi ve ben ona tam içimden, "Ha'siktir lan!" diyecekken, inanmayacaksınız ama adam bir anda gözden kayboldu.

O gece evde bunları karıma birkaç kez anlatmayı denediysem de bana, "İyice yaşlandın ve kafayı yedin. Halüsinasyon gördün herhalde doktora gidelim" diyeceğini bildiğimden, "Unuturum geçer gider" dedim kendi kendime navigasyon sesini taklit ederek. Ancak yine de "Limen" sözcüğünün anlamına baktım, Latince "eşik" demekmiş. Uzayda da Latince kullanılıyor galiba…" dedim kendi kendime.

Üç gün sonra bu kez bizim köşedeki bakkalın önünde iyi giyimli, yaşı bana yakın biri bana o navigasyon sesiyle, "Merhaba, nasılsın?" deyince olayın ört bas edilemeyecek kadar önemli olduğunu anlamaya başladım. Meğer belediye otobüsü sürücüsünün uyumasına hiç şaşırmadığım için benimle iletişim kurmaya karar vermiş bu göğsünde rozet taşıyan adam. Adı Solivarmış, Limen-7 adlı bir yerden geliyormuş. Solivar aynı zamanda eskiden tuz madenleri ile tanınan bir semtin adıymış, buna "Tesadüf işte" diyordu.

Bildiğim kadarıyla dünyada Limen-7 diye bir ülke yoktu. Adamın yaşı, fiziksel özellikleri değişse de tuhaf olan şey adamın adının ve geldiği yerin değişmemesiydi. Karımın bana hep, "Vallaha seni bir gün dolandıracaklar" dediği adam galiba bu adamdı. Herhalde, gündüz saat dörtte iş başında uyuyan sürücüye bile şaşırmadığına göre benim uzaylı palavralarıma da şaşırmaz diye düşünüp beni hedef seçmişti adam. İyi de neden hep fiziği, yaşı, giyimi kuşamı değişiyordu adamın ve neden hep o navigasyon sesiyle konuşuyordu? Bu işte gerçekten bir tuhaflık vardı.

Daha sonra Solivar bana, "Limen-7'de yanlış anlaşılmak, kabul edilebilir bir başlangıç noktasıdır. Hatta bazen tek başlangıç noktasıdır. Beni diğer gözlemcilerden ayıran şey, yalnızca sessizliğim değil. Asıl fark, Dünya'ya yönelttiğim ısrarlı ve biraz da inatçı dikkatim. Limen-7'de çoğu varlık, Dünya'yı bir veri kaynağı olarak görür. Eğilimler, kırılma anları, istatistiksel sapmalar… Hepsi izlenir, sınıflandırılır ve gerektiğinde unutulur.

Benim için Dünya, bitmeyen bir açıklama problemi. Ne kadar çok veri gelirse gelsin, eksik kalan bir şey var sizde. Bu eksiklik beni yormuyor, aksine daha dikkatli

hâle getiriyor. Limen-7'de biz buna 'verimli huzursuzluk' diyoruz" dedi ve bir anda yine ortadan kayboldu. "Allah'ım aklıma mukayyet ol" diyerek içimden bildiğim tüm duaları okuyup eve döndüm o gün ve karıma, "Hastayım bana Coraspin ver" diyerek yatıp uyumaya çalıştım. Uyudum mu, rüya mı gördüm bilemiyorum ama uyku ile uyanıklık arası sürekli kafamın içinde Solivar konuşup durdu:

"Dünya kayıtlarını kronolojik sırayla değil, yoğunluklarına göre inceliyoruz. Savaşların patladığı anlardan çok, savaş öncesi gündelik ritimleri; teknolojik sıçramalardan çok, o sıçramaların kimse tarafından fark edilmediği ara dönemleri izliyoruz. Bizi asıl ilgilendiren, insanların ne yaptıkları değil, neden tam da o anda hiçbir şey yapmadıklarıdır. Çünkü bize göre, uygarlıklar çoğu zaman eylemlerle değil, gecikmelerle yön değiştirir. İnsanlar sürekli konuşuyor, yazıyor, kaydediyor; ama tam da bu yüzden anlam hızla aşınıyor. Ben bu aşınmayı izlerken Limen-7'de öğrendiğim tekniği Dünya'ya uyguluyorum: Fazlalıkları değil, boşlukları takip etmek. Bir haberin söylenmeyen kısmı, bir teknolojinin gecikmiş etkisi, bir toplumsal kırılmanın sessizce kabul edilen tarafı… Dünya'da asıl veri, çoğu zaman altyazılarda saklı, ben bunlarla ilgileniyorum. Vallée'yi seviyoruz, çünkü o, yanlış kapıya doğru yürüyen ama kapının yanlış olduğunu fark eden nadir insanlardan biri."

Arif Bey, hayatının inanılmaz tuhaflıktaki birkaç anında, sanki bilinçli olarak sahnelenmiş ama dekoru sürekli değişen tuhaf karşılaşmalar yaşıyordu. Karşısına çıkan kişi her seferinde kendini Solivar olarak tanıtıyor, Limen-7'den geldiğini söylüyordu; fakat bu "aynı" kişi, hiçbir karşılaşmada aynı değildi. Birinde kırklı yaşlarında, yüzü derin çizgilerle dolu, koyu renk bir pardösü giyen ağırbaşlı bir adam; bir başka sefer yirmilerinde, neredeyse toy denebilecek kadar genç, spor kıyafetler içinde, gözlerinde huzursuz bir parıltı taşıyan biri olabiliyordu. Hatta bir defasında yaşını kestiremediğim, cinsiyetini belirsiz kılan, bedeni sanki fazlalıklardan arındırılmış gibi duran bir siluet olarak beliriyordu. Sesi hep aynıydı ve sözcüklerin dizilişi, duraklamaları, özellikle de konuşurken başını hafifçe yana eğişi hiç değişmiyordu. Bu tutarlılık, Arif Bey'i en çok ürküten şey olmuştu; çünkü bir oyunun parçasıysa bile, fazlasıyla iyi çalışılmıştı.

Bütün bunları ne Zühre Hanım'a ne de yıllardır her türlü saçmalığını sabırla dinleyen arkadaşı Necip'e anlatabilirdi. Anlatamayacağını biliyordu; çünkü kendisi bile inanmıyordu. Ya da daha doğrusu, inanmanın sonuçlarından korkuyordu. Ulusal güvenlik gibi büyük, ağır ve resmi bir kavram birkaç kez aklından geçmiş; "Polise bildirsem mi?" sorusu geceleri zihninde yankılanmıştı. Ama ardından, ifade tutanaklarında Solivar'ın değişen yüzlerini tarif etmeye çalışırken düşeceği

durumu düşünmüş, susmayı seçmişti. Delilikle temas etmiş ama hastaneye yatmamış biri gibi davranıyordu.

David Rosenhan'ın 1973'te yaptığı ve psikoloji tarihine geçen "Rosenhan Deneyi"ni hatırladı. Deneyde 8 kişi (psikolog, psikiyatrist, doktor, ev kadını vb.) tamamen sağlıklı olmalarına rağmen, "Sesler duyuyorum" diye psikiyatri hastanelerine başvurmuşlar; çoğuna şizofreni, bazılarına manik-depresif psikoz tanısı konmuştu. Daha da ilginci, hastanedeki gerçek hastaların bir kısmı bu kişilerin hasta olmadığını fark etmiş, "Siz deli değilsiniz, siz gazeteci ya da hocasınız" demiş ama doktorlar bunların hasta olmadığını fark etmemişti.

Onun için beklemeyi seçti. Karar verememek, onun için bir tür savunma mekanizmasına dönüşmüştü: Ne inkâr ediyor ne de kabul ediyordu. Sadece bekliyordu; belki Solivar bir daha gelmez diye, belki de geldiğinde bu kez gerçekten bunun ne olduğunu anlayabileceğini umut ederek.

Banka Dekontu

Solivar, Arif Bey'in titreyen ellerine, avucunda buruşturduğu emekli aylığının banka dekontuna baktı. Gözleri, insanlarda sık gördüğü o tanıdık ifadeyi yakaladı: minnettarlıkla kırgınlık arasına sıkışmış bir kabulleniş. "Ne düşündüğümü mü soruyorsun?" dedi yavaşça. "Benim türümde böyle bir soru sorulmaz. Çünkü bizde zaman, taksitlere bölünmez." Sonra bankanın karşısındaki parkta oturdu Arif Bey'in karşısına, sanki aynı yaşta iki varlıkmış gibi.

"Senin aldığın para," diye devam etti, "çalıştığın yılların karşılığı değil. O, senden alınmış zamanın geri ödemesi de değil. O para ile sistemin sana söylediği şu: *Artık senden beklentimiz kalmadı ama henüz yok olup gitmeni de istemiyoruz.*"

Arif Bey bir şey söylemek istedi, vazgeçti.

"Bak," dedi Solivar, "siz insanlarda tuhaf bir alışkanlık var. Hayatınızı parçalara ayırıyorsunuz: eğitim, iş, emeklilik… Sanki bir makinenin garanti süresi gibi. Oysa sen çalışırken de yaşlıydın, yaşlanırken de çalışıyordun. Ama sistem, senin hayatını tablolaştırdı. Şimdi de sana, o tablonun altına küçük bir not iliştirdi: 'Bu kadar edersin.'"

Sesini alçaltıp neredeyse fısıldadı:

"Bir ömür, tek satırlık muhasebe kalemi oldu."

Bir an durdu, sanki kelimelerini dikkatle tartıyormuş gibiydi. "Ama daha da kötüsü var. O para yalnızca geçimini sağlamıyor. Davranışını da ayarlıyor. Ne kadar

konuşacağını ne kadar itiraz edeceğini ne kadar sağlık hizmeti talep edeceğini… Hepsi o rakamın etrafında şekilleniyor. Siz buna sosyal güvenlik diyorsunuz. Biz buna *yumuşak itaat alanı* deriz."

Arif Bey kaşlarını çattı. "Yani almamalı mıyım?" dedi kısık sesle.

Solivar başını iki yana salladı.

"Hayır. Al. Çünkü bu düzeni sen kurmadın. Aç kalmak, ahlaki bir direniş biçimi değil. Ama şunu bilerek al: O para sana minnet borcu yaratmak için tasarlandı. 'Bana bakıyorlar' duygusu, 'bana değer veriyorlar' sanrısına dönüşsün diye." Gözleri bir an parladı, sanki uzak bir yıldıza bakıyormuş gibi. "Bizim dünyamızda yaşlılara ödeme yapılmaz. Onlara soru sorulur. Çünkü en pahalı şey, deneyimdir. Sizde ise deneyim arşive kaldırılır, yerine gençlik simülasyonları pazarlanır."

Arif Bey'in sesi titredi: "Peki biz neyi yanlış yaptık?" Solivar yumuşak bir gülümsemeyle cevap verdi. "Yanlış olan, sen değilsin. Yanlış olan, hayatı verimlilik grafiğine indirgeyen akıl. İnsan, işe yaradığı sürece değerli sayıldığında, yaşlılık kaçınılmaz olarak masraf kalemine dönüşür. Emekli aylığı da o masrafın sessizce yönetilme biçimidir." Sonra ekledi:

"Yani sana verilen para, sana değil… senden korkan bir sisteme ait. Çünkü aç bırakılan yaşlılar isyan eder. Doyurulan yaşlılar susar. Bu çok eski bir denklem." Kalktı, yaşlı adamın omzuna hafifçe dokundu. "Paranı al. Ama sakın şunu düşünme: 'Hayatımın karşılığı bu.' Hayatının karşılığı yok. Onu hiçbir kurum ödeyemez. O yüzden rakama bakıp kendini küçültme. Asıl borçlu olan sen değilsin… bu dünya."

Arif Bey sıkılmıştı, konuyu değiştirdi, "Bizde işler her zaman karışıktır. ABD'de de karışık adamlar yıllardır uzaylıyı çekmeceye koyup, kilidi de Pentagon'un kasasına attılar, buna ne diyorsun?"

Solivar: Belgeselin söylediği bu. Ama daha doğrusu şu: "Birileri biliyor, herkes susuyor, insanlık kandırılıyor." Oldukça dramatik bir kurgu.

Arif Bey: Dram iyidir. Emekli maaşından iyidir en azından.

Solivar: Dram izleyici için iyi. Gerçeklik için genellikle kötü.

Arif Bey: Ama sen de diyorsun ki bir şeyler var. Radarlar, pilotlar, nükleer tesislerin üstünde dolaşan şeyler…

Solivar: Evet, orası doğru. “Bir şeyler oluyor” kısmı gerçek. Ama belgeselin yaptığı sıçrama şu: “Bir şeyler oluyor”dan doğrudan “O hâlde birileri uzaylı teknolojisini saklıyor”a atlıyor.

Arif Bey: Arada bir iki durak yok mu?

Solivar: Çok var. Ama belgesel otobüsü ekspres çalıştırıyor.

Arif Bey güldü, sonra ciddileşti.

Arif Bey: Peki senin kafandaki ifşa ne? Sen de ifşa diyorsun sonuçta.

Solivar: İşte burada senin yazdığın dünya, bu belgeselden daha ilginç bir yere gidiyor.

Arif Bey: Şimdi beni övüyorsun ama ben tam olarak nerede olduğumu bilmiyorum.

Solivar: Çünkü senin metinlerinde ifşa bir “çekmecenin açılması” değil. Bir general çıkıp “Evet, uzaylılar var” demiyor.

Arif Bey: Keşke dese… Film kısa olurdu.

Solivar: Ama sen kısa film sevmiyorsun.

Durakladılar. Dışarıdan bir araba alarmı çaldı, sonra sustu.

Solivar: Senin dünyanda olan şu: Kurumlar konuşmuyor. Ama veri konuşuyor. Algoritmalar, normalde birlikte hareket etmeyen şeylerin birlikte hareket etmeye başladığını görüyor.

Arif Bey: Mesela?

Solivar: Finansal dalgalanmalar, sosyal huzursuzluk, bazı teknolojik sıçramalar, belli coğrafyalarda artan “garip olay” bildirimleri… Tek tek bakınca anlamsız. Birlikte bakınca örüntü.

Arif Bey: Yani kimse “işte kanıt” demiyor, ama her şey tuhaf biçimde üst üste geliyor.

Solivar: Aynen. Ve bu çok daha rahatsız edici bir durum.

Arif Bey: Niye?

Solivar: Çünkü suçlayacak bir kişi yok. Belgeselde çok rahat: “Devlet yalan söylüyor.” Tamam, kızarsın, slogan atarsın, eve gidersin.

Arif Bey: İnsan bunu seviyor sanki.

Solivar: Sistem var. Bürokrasi var. Kurumsal ataletsizlik var. Ve en önemlisi: herkesin anlamaya çalıştığı ama kimsenin tam çözmediği bir tablo var.

Arif Bey başını salladı ama hâlâ tam ikna olmamış gibiydi.

Arif Bey: Peki "psikolojik olarak hazır değiliz" lafı ne demek? Hep ona takılırım.

Solivar: Çok basit bir deney düşün. Bir sabah kalkıyorsun ve bütün ekonomik modellerin yanlış olduğu ortaya çıkıyor. Sadece uzaylı değil, hayatın işleyişiyle ilgili temel varsayımlar çöküyor.

Arif Bey: Emekli maaşı da mı çöküyor?

Solivar: İlk çökenlerden.

Arif Bey: O zaman gerçekten hazır değiliz.

Solivar: İşte. Senin ifşa fikrin, sadece "başka zeki varlıklar var" demiyor. "İnsan merkezli tarih anlatısı çöktü" diyor. Bu da her şeyi sarsıyor.

Arif Bey: Belgesel bunu pek söylemiyordu.

Solivar: Çünkü bu satmaz. "General biliyordu" daha sinematografik.

Bir süre sustular.

Arif Bey: Peki algoritma kısmı… İnsanlara güvenmiyoruz da makinelere mi güveniyoruz?

Solivar: Kimseye tam güvenmiyoruz. Ama makineler, bizim görmediğimiz korelasyonları görüyor. Ve sonra şu soru ortaya çıkıyor:
Eğer anlamlandırma artık insanın tekelinde değilse, ifşayı kim yaşıyor?

Arif Bey: Yani ifşa bize değil, önce bilgisayarlara oluyor?

Solivar: Çok rahatsız edici, değil mi?

Arif Bey: Benim gençliğimde müneccimler vardı, şimdi makine kâhinler çıktı.

Solivar: Ama senin hikâyende bile makineler "hakikat" demiyor. Sadece "normal değil" diyorlar. Yani belirsizlik artıyor, azalmıyor.

Arif Bey: Belgeselde ise tam tersi. Her şey çok net: saklanan gerçek, gizli program, kurtarılan araçlar…

Solivar: Evet. O anlatı, dünyayı tekrar anlaşılır kılıyor. Komplonun tuhaf bir rahatlatıcılığı vardır.

Arif Bey: Çünkü düzeni koruyor. Sadece kötü adamları değiştiriyorsun.

Solivar: Bravo. Ama senin metninde düzenin kendisi çatlıyor.

Arif Bey bir an durdu.

Arif Bey: O zaman bizim dünyada insanlar niye hâlâ işe gidiyor?

Solivar: Çünkü insan zihni büyük belirsizlikleri küçük rutinlerle dengeler. Market alışverişi, çay, televizyon… Kozmik kriz karşısında bile fiş isteriz.

Arif Bey: Yani ifşa bir anda patlamıyor, sızıyor.

Solivar: Evet. Senin dünyanda ifşa bir olay değil, bir süreç. Bir veri eşiği aşımı.

Arif Bey: Bu daha korkutucu.

Solivar: Aynı fikirdeyim.

Arif Bey hafifçe gülümsedi: O zaman belgeseldeki adamlar yanlış mı söylüyor?

Solivar: Yanlış demeyelim. Belki onlar da sistemin bir başka yorumunu yapıyor. Ama belgesel, belirsizliği dramatik bir komployla kapatıyor.

Arif Bey: Sen ise benim belirsizliği iyice büyüttüğümü söylüyorsun.

Solivar: Ve bu yüzden daha çağdaş. Bugünün dünyası, büyük sırdan çok, çözülemeyen karmaşıklıkla dolu.

Arif Bey: Yani eskiden Devlet konuşurdu, şimdi korelasyonlar fısıldıyor.

Solivar: Bunu not al, güzel cümle.

Arif Bey kahkaha attı.

Arif Bey: Peki son bir şey soracağım. Eğer herkes bir şeylerin ters gittiğini hissediyorsa, buna neden yine de “ifşa” diyoruz?

Solivar bir süre düşündü.

Solivar: Çünkü insanlar gerçeği bilmekten çok, “Artık inkâr edemeyecek noktaya gelmek” istiyor.

Arif Bey: Yani mesele bilmek değil, kaçamamak.

Solivar: Aynen öyle.

Arif Bey: O zaman bizim ifşa günümüz, gökten inen bir uzay gemisi değil…

Solivar: Hayır.

Arif Bey: …istatistiksel bir sabah.

Solivar: Ve herkesin “galiba artık eski hikâyeler yetmiyor” dediği bir an.

Bir süre sessizlik oldu.

Arif Bey: Belgesel yine de daha eğlenceli.

Solivar: Eğlence, hakikatin en eski rakibidir.

Arif Bey: Sen de çok eski laflar ediyorsun uzaylı olmana rağmen.

Solivar: Ben eski bir türüm. Sizden daha eski. Ah Arif ah! Uzaylılar insanlığa “yalnız değilsiniz” derdi; yapay zekâ ise “artık gerekli değilsiniz” diyor. Bilmem şarkılarını hiç dinledin mi, “Hayvanat bahçesinin hüznü topluma çökecek” diyor şarkısında Leonard Cohen.

İstihbaratçı Nuri

Arif, Solivar’la yaşadığı karşılaşmayı ilk kez birine anlatmaya karar verdiğinde, bu kararın ne kadar ağır bir yük taşıdığını ancak konuşmaya başladığında fark etti. Günlerdir zihninde dönüp duran o garip karşılaşma, yalnız kaldığında son derece berrak, neredeyse tartışılmaz bir gerçeklik gibi görünüyordu. Fakat onu kelimelere dökmeye çalıştığı anda, anlatacaklarının ne kadar kırılgan ne kadar savunmasız ve ne kadar kolay inkâr edilebilir olduğunu hissediyordu. Bu yüzden, hayatındaki ona en yakın insan olmasına rağmen karısı Zühre’ye açılmayı hiç düşünmemişti; onun kaygılanmasından, kendisini aklını yitirmiş sanmasından ya da daha kötüsü, aralarındaki o yılların güvenine gölge düşmesinden korkuyordu. Zühre’nin gözlerinde belirecek en küçük bir şüphe bile, Arif’in zaten sarsılmış olan gerçeklik duygusunu tamamen parçalayabilirdi. Yine de bu yükü tek başına taşımaya devam edemeyeceğini anlamıştı. Bu yüzden yıllardır en çok güvendiği insanlardan biri olan Necip’i aradı.

Kahvehanenin arka köşesinde oturuyorlardı. Arif, ellerini masanın üzerinde birleştirmiş, sanki anlatacaklarını masanın yüzeyine sabitlemek ister gibi parmaklarını birbirine kenetlemişti. Necip ise alışılmış sakinliğiyle onu dinliyordu. Arif konuşmaya başladığında sesi beklediğinden daha sakindi; fakat cümleler ilerledikçe içinde biriken heyecanın titrek akıntısı sesine karışmaya başladı.

Solivar’dan söz etti.

Onunla nasıl karşılaştığını, nasıl konuştuğunu, anlattığı şeyleri, Limen-7’den geldiğini söyleyişini, insanlığın anlam arayışı üzerine yaptığı açıklamaları, hepsini uzun uzun anlattı. Hiçbir ayrıntıyı atlamamaya çalışıyor, olayın saçma

görünmesine yol açabilecek noktaları özellikle vurguluyor, böylece anlatısının dürüstlüğünü kanıtlayabileceğini umuyordu. Necip başından sonuna kadar tek söz etmeden dinledi. Arif konuşmasını bitirdiğinde masada uzun bir sessizlik oluştu. Bu sessizlikte kahvehanenin uğultusu bile uzakta kalmış gibiydi.

Necip sonunda derin bir nefes aldı. "Arif," dedi yavaşça, "seni çok iyi tanırım. Hayal kuran biri değilsin. Ama anlattığın şey… insanın hemen kabul edebileceği türden değil." Arif bu cümleyi bekliyordu. Yine de içi sıkıştı.

Necip devam etti. Arif'e inanmak istiyordu, bunu saklamıyordu. Fakat ortada hiçbir kanıt yoktu. Ne bir kayıt, ne bir fotoğraf, ne de tanık. Sadece Arif'in anlatımı vardı. Bu yüzden kesin bir hükme varamıyordu.

Bir süre sonra Necip aklına gelen bir öneriyi dile getirdi. Emekli bir istihbaratçı olan bir akrabası vardı. Nuri adında biri. Devlette uzun yıllar çalışmış, sıra dışı olaylarla ilgilenmiş, tuhaf dosyalar görmüş, alışılmadık iddiaları dinlemiş biriydi. Böyle konulara yabancı değildi. Arif'in anlattıklarını ciddiye alabilecek belki de tek kişiydi.

Arif önce tereddüt etti. Bir yabancıya anlatmak düşüncesi onu rahatsız ediyordu. Ama sonra Solivar'ın kendisini seçtiğini söyleyişini hatırladı. Eğer gerçekten seçilmişse, susmak doğru olmayabilirdi. Sonunda kabul etti. Ertesi gün aynı kahvede buluşmak üzere sözleştiler.

Ertesi gün Arif kahveye erken geldi. Beklerken zihni sürekli aynı sorunun etrafında dolaşıyordu: Ya gerçekten kimse inanmazsa? Ya yaşadıkları yalnızca kendi zihninin ürünü olarak görülürse? Bu düşünceler içinde kaybolmuşken kapı açıldı. Necip içeri girdi ve yanında orta boylu, geniş omuzlu, saçları büyük ölçüde beyazlamış bir adam vardı. Adamın yüzünde sert çizgiler vardı; fakat bu sertliğin altında sürekli tetikte olmanın verdiği yorgunluk hissediliyordu. Gözleri çevreyi tarar gibi hareket ediyor, mekândaki her ayrıntıyı kaydetmeye çalışıyordu.

Necip onu tanıttı.

Nuri.

Nuri oturmadan önce kahvehanenin içini baştan sona süzdü. Masaların arasındaki boşluklara, tavandaki lambalara, pencere kenarına, hatta duvardaki eski televizyona bile dikkatle baktı. Sandalyeye oturduktan sonra bile sırtını tam yaslamadı; sanki her an kalkmaya hazırdı.

Konuşmaya başlamadan önce sesini alçalttı.

“Burada rahat konuşabiliriz,” dedi, “ama yine de dikkatli olmakta fayda var.”

Arif ve Necip birbirlerine kısa bir bakış attılar.

Nuri’nin tuhaf bir özelliği vardı. Sürekli dinlendiğine inanıyordu. Telefonların, televizyonların, hatta bazen sokaktaki lambaların bile kayıt yaptığını düşünürdü. Bu kuşku onda geçici bir paranoya değil, neredeyse mesleki bir refleks hâline gelmişti. Yıllarca gizli dosyalarla uğraşmış, devlet sırlarının gölgesinde yaşamış birinin zihni, görünmeyen gözlerin varlığını doğal bir gerçeklik olarak kabul etmiş gibiydi.

Konuşurken zaman zaman cümlesini yarıda kesiyor, çevreyi dinliyor, sonra devam ediyordu. Sanki sözleri yalnızca masadakilere değil, görünmeyen başka kulaklara da ulaşıyordu.

Nuri bir süre geçmişinden söz etti. İstihbarat yıllarından, takip operasyonlarından, garip dosyalardan bahsetti. Sonra konu beklenmedik biçimde gökyüzüne geldi. Bir gece görevdeyken gördüğü tanımlayamadığı bir hava aracını anlattı. Gökyüzünde sessizce hareket eden, alışılmış uçuş kurallarına uymayan, bir anda kaybolan bir cisim. Rapor yazıldığını, fakat dosyanın daha sonra “açıklanamayan olay” olarak kapatıldığını söyledi.

Uzaylılara inandığını açıkça ifade etti. “Evren bu kadar büyükken yalnız olduğumuzu düşünmek,” dedi, “mantıksız olur.” Bu sözler Arif’in içini bir an için rahatlattı. Karşısında tamamen şüpheci biri yoktu. Sonra sıra ona geldi.

Arif Solivar’la yaşadığı her şeyi ayrıntılarıyla anlattı. İlk karşılaşmayı, konuşmalarını, verilen metni, Limen’den söz edişini, insanlık ve anlam üzerine söylediklerini, hepsini sabırla aktardı. Nuri dikkatle dinledi. Hiç sözünü kesmedi. Bazen küçük notlar aldı. Bazen yalnızca başını salladı. Arif konuşmasını bitirdiğinde Nuri uzun süre sessiz kaldı. Sonra ellerini masada birleştirdi. “Sizi anlıyorum,” dedi yavaşça. “Anlattığınız şey imkânsız değil. Ama sorun başka.”

Sorun kanıttı.

Nuri’nin bakışına göre, devlet mekanizması anlatılara değil belgelere dayanırdı. Bir olayın var sayılması için iz bırakması gerekirdi. Görüntü, kayıt, fiziksel bulgu, tanık ifadesi. Bunlar olmadan hiçbir kurum harekete geçmezdi. “Yetkililere gitsek,” dedi Nuri, “bize kimse inanmaz.” Arif’in içi daraldı.

Nuri sözlerini sürdürdü. Böyle durumlarda izlenecek bürokratik yolları anlattı. Dilekçe verilmesi gerektiğini, resmi başvuru yapılacağını, değerlendirme

süreçlerini, komisyonları, raporları, olası incelemeleri uzun uzun açıkladı. Devletin nasıl işlediğini bilen birinin sabırlı ama soğuk mantığıyla konuşuyordu.

Her şey prosedürdü.

Her şey formdu.

Her şey kayıt altına alınmalıydı.

Nuri konuşurken zaman zaman sesini daha da kısıyor, bazı kelimeleri neredeyse fısıltıyla söylüyordu. Sanki anlattığı bürokratik süreçler bile dinleniyor olabilirdi. Arif onun cümlelerini dinledikçe içinde büyüyen tuhaf bir boşluk hissetti. Anlattığı şeyin özü, bu mekanik süreçlerin içine sığmayacak kadar yabancıydı.

Tam o sırada Arif'in dikkati pencereye kaydı.

Caddeden biri geçiyordu.

Solivar.

Kalabalığın içinde sıradan bir insan gibi yürüyordu. Ama yürürken başını hafifçe kaldırdı ve doğrudan Arif'e baktı. Gözlerinde tanıdık bir ifade vardı. Sonra, neredeyse görünmez bir hareketle, ona göz kırptı.

Zaman o anda ağırlaştı.

Nuri hâlâ dilekçelerden, kurum içi yazışmalardan, inceleme süreçlerinden söz ediyordu. Necip dikkatle onu dinliyordu. Ama Arif için kahvehanedeki sesler uzaklaşmıştı.

Solivar caddede yürümeye devam etti ve kalabalığın içinde kayboldu.

Arif'in zihninde tek bir düşünce belirdi: Bu yoldan bir yere varılamazdı. Nuri'nin dünyası kanıtların dünyasıydı. Belgelerin, mühürlerin, raporların dünyası. Oysa Solivar'ın varlığı bu düzenin dışındaydı. Onu resmi süreçlere sokmaya çalışmak, bir rüyayı dosyalamak kadar anlamsız görünüyordu.

Nuri konuşmasını bitirdiğinde Arif ayağa kalktı. Sesinin titrememesi için büyük çaba harcadı. Onlara teşekkür etti. Yardım etme niyetlerini takdir ettiğini söyledi. Ama bu konunun resmi yollara taşınmasının doğru olmayacağını düşündüğünü belirtti.

Necip şaşkınlıkla ona baktı.

Nuri ise yalnızca başını salladı. Sanki böyle bir tepkiyi önceden tahmin etmiş gibiydi.

Arif kahvehaneden çıktı. Caddeye adım attığında içini hem hafiflik hem de derin bir yalnızlık kapladı. Arkasını dönüp baktığında kahvehanenin camında kendi yansımasını gördü. Bir an için Solivar'ın gerçekten var olup olmadığını bile sorguladı. Fakat az önce gördüğü o göz kırpışı hâlâ zihninde canlıydı. Ve o an anladı: Tuhaftı ama bazı gerçeklikler kanıtlanmak için değil, yaşanmak için vardı.

Sıradan Bir Sır

Elif'in çocukluğu yalnızca Cambridge'in düzenli sokaklarının, müze salonlarının ağır sessizliğinin ya da akademik hayatın keskin disiplini içinde şekillenmemişti. Onun dünyasını asıl belirleyen şey, annesinin taşıdığı ve açıklayamadığı tuhaf sezgilerdi. Bu sezgiler ne açıkça dile getirilebiliyor ne de bütünüyle yok sayılabiliyordu. Elif, annesinin babası Necip'ten neden ayrıldığını ilk kez bu sezgilerin gölgesinde öğrenmişti; ama öğrendiği şey bir neden değil, daha çok belirsizliğin kendisi olmuştu.

Annesi bu hikâyeyi anlatırken hiçbir zaman dramatik bir ton kullanmazdı. Necip'in kötü bir insan olmadığını, hatta son derece iyi kalpli, zarif ve düşünceli biri olduğunu özellikle vurgulardı. "Baban çok iyi bir adamdı," derdi Elif'e, "ama bazen insanın içindeki iyilik bile anlaşılmaz bir mesafe yaratabilir." Bu sözleri söylerken yüzünde açıklayamadığı bir huzursuzluk belirir, sanki hissettiği şeyin adını koymaya çalışır gibi sessizleşirdi.

Onun anlattığına göre sorun belirli bir olay değildi. Ne bir tartışma ne bir ihanet ne de açık bir kırılma yaşanmıştı. Daha çok, tarif edilemeyen bir duygu, yavaşça büyüyen bir tedirginlik vardı. Elif'in annesi Necip'in yanında yaşarken zaman zaman sebepsiz bir ürpertiye kapıldığını söylerdi. Necip odadayken bile bazen sanki orada değilmiş gibi bir his doğuyordu içinde. Adamın varlığı somut, sesi net, davranışları ölçülüydü; ama yine de onun zihninin başka bir yerde dolaştığına dair silinmeyen bir sezgi vardı.

Bu sezgilerin en belirgin olduğu anlardan birini Elif'in annesi yıllar sonra bambaşka bir tonla anlatmıştı. Elif henüz birkaç aylıkken, bir gece uykusundan büyük bir huzursuzlukla uyanmıştı. Ev sessizdi; ama annesinin içini açıklanamaz bir sıkıntı kaplamıştı. Sebebini bilmediği bir endişeyle yataktan kalkmış, salona doğru yürümüştü. Kapıyı araladığında Necip'i pencerenin önünde ayakta durmuş bulmuştu. Necip yalnızca dışarı bakıyor, derin düşüncelere dalmış gibiydi. Dudakları arada kıpırdıyor, belki kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor, belki de yalnızca düşünüyordu.

Elif’in annesi o an, gördüğü şeyden çok hissettiği duyguyla irkilmişti. Necip’in davranışında belirgin bir tuhaflık yoktu; ama onun içindeki gerginlik bir anda yoğunlaşmıştı. Salondaki sessizlik, odanın durgunluğu, gecenin koyu karanlığı birleşerek ona dayanılmaz bir ağırlık gibi gelmişti. Necip’i rahatsız etmeden geri çekilmiş, ama o geceden sonra içindeki huzursuzluk bir daha tam olarak dinmemişti.

Sabah olduğunda Necip her zamanki gibi nazik, sakin ve şefkatliydi. Kahvaltıyı hazırlamış, Elif’le ilgilenmiş, eşine her zamanki özeniyle davranmıştı. Geceye dair sorulan sorulara ise yalnızca şaşkınlıkla bakmış, uzun süre pencerenin önünde durduğunu hatırlamadığını söylemişti. Sesinde savunma yoktu; yalnızca gerçekten anlamayan bir insanın dinginliği vardı.

Ama Elif’in annesi için mesele artık açıklanabilir bir olay olmaktan çıkmıştı. Onu rahatsız eden şey Necip’in davranışı değil, kendi içinde beliren ve sebebini bilmediği o yoğun sıkıntıydı. Sanki dış dünyadan değil, kendi zihninin derinliklerinden yükselen bir gölge vardı ve bu gölge giderek büyüyordu.

O günden sonra Elif’in annesi gündelik anlarda bile benzer huzursuzluklar yaşamaya başladı. Necip’in yanında otururken sebepsiz yere tedirgin oluyor, onun sessizliğini tehdit gibi algılıyor, sıradan duraksamaları bile anlam yükleyerek yorumluyordu. Necip bir soruya cevap vermeden önce düşünmek için kısa bir an durduğunda, bu bekleyiş ona uzun ve ağır geliyordu. Adamın başını hafifçe yana eğmesi, uzaklara bakması ya da dalgınlaşması, annesinin zihninde büyüyen belirsiz kaygının yeni kanıtları hâline geliyordu.

Oysa Necip’in davranışlarında dışarıdan bakıldığında hiçbir tuhaflık yoktu. Günlük hayatında düzenli, sorumluluk sahibi ve son derece anlayışlıydı. Evin işleriyle ilgilenir, eşine karşı her zaman nazik davranır, Elif’e büyük bir şefkatle yaklaşırdı. Elif’in annesinin artan kaygısını fark ettiğinde ise onu yatıştırmaya çalışır, sorular sorar, endişelerinin nedenini anlamaya uğraşırdı. Ama bu çaba bile bazen kadının huzursuzluğunu azaltmak yerine artırıyordu; çünkü Necip’in sakinliği, onun içindeki fırtınayla daha keskin bir karşıtlık oluşturuyordu.

Zamanla Elif’in annesi kendi sezgilerinden kuşku duymaya başlamış, fakat aynı zamanda onları bastıramamıştı. İçinde büyüyen o açıklanamaz his, somut bir olaya dayanmıyordu; ama varlığı inkâr edilemeyecek kadar güçlüydü. Necip ise olup bitenleri anlayamadan, eşinin giderek derinleşen iç dünyasını uzaktan izlemekten başka bir şey yapamıyordu.

Böylece evin içinde görünmez bir gerilim oluşmuştu. Ortada suçlanacak bir davranış, düzeltilecek bir hata yoktu. Yalnızca Elif'in annesinin içinde giderek büyüyen, adı konulamayan bir huzursuzluk ve Necip'in bunu anlamaya çalışan ama açıklamasını bulamayan sessiz tanıklığı vardı. Bu küçük anlar, kadının zihninde birikerek ileride vereceği kararın zeminini yavaş yavaş hazırlamaya başlamıştı.

Bu his zamanla bir korkuya dönüşmedi; daha çok sürekli bir yabancılık duygusuna evrildi. "Onunla yaşarken bile yalnız gibiydim," demişti Elif'e. "Yanımda biri vardı ama zihni başka bir yerde dolaşıyordu." Bu sözlerde suçlama yoktu; yalnızca anlam verememenin yarattığı yorgunluk vardı.

Necip ise bu durumu hiçbir zaman fark etmemiş görünüyordu. Elif'in annesinin huzursuzluğunu anlayamıyor, hatta çoğu zaman onun neden kaygılı olduğunu soruyordu. Sorularına verilen cevaplar ise her zaman belirsiz kalıyordu. Çünkü ortada somut bir gerekçe yoktu. Bir insana "Senden korkuyorum ama nedenini bilmiyorum" demek mümkün değildi.

İngiltere'ye dönme kararı bu belirsizliğin içinde doğmuştu. Elif'in annesi bunu bir kaçış olarak görmediğini söylerdi. Ona göre bu karar, yalnızca içindeki sezgiye kulak vermekti. Necip'i terk etmekten çok, anlam veremediği bir hissin yarattığı baskıdan uzaklaşmak istemişti. Akademik çalışmalarına devam etmek, kendi ülkesine dönmek, çocuğunu daha tanıdık bir ortamda büyütmek gibi nedenler sonradan gelen açıklamalardı. Asıl sebep, içindeki sessiz uyarıydı.

Ayrılık gecesini anlatırken sesi her zaman değişirdi. Sofrada sıradan bir akşam yemeği yenmişti. Necip her zamanki gibi nazikti, hatta o akşam alışılmadık ölçüde neşeliydi. Ama Elif'in annesi, onun gözlerinde kısa süreli bir uzaklaşma fark etmişti. Sanki konuşulanları duyuyor ama başka bir düşüncenin içinden geri dönüyordu. O anda içindeki sezgi aniden berraklaşmıştı. Necip'e bakıp, "Ben seninle değil, senin erişemediğim bir parçanla yaşıyorum," demişti.

Bu söz bir tartışma başlatmamıştı. Necip yalnızca şaşkınlıkla ona bakmıştı. Çünkü gerçekten neyin kastedildiğini anlamamıştı. O an Elif'in annesi, hissettiği şeyin açıklanamayacağını kesin olarak anlamıştı.

İngiltere'ye gittikten sonra bile bu duygudan tamamen kurtulamamıştı. Uzun süre aynı rüyayı gördüğünü anlatmıştı Elif'e. Rüyasında Necip konuşuyor, bir şeyler anlatıyor ama sözlerin anlamı çözülemiyordu. Dil tanıdıktı, ses sakindi, ama içerik boştu. Bu rüyalar zamanla azalmıştı; fakat geride bıraktığı tuhaf tanıdıklık hissi silinmemişti.

Elif çocukken bu anlatıları tam olarak kavrayamamıştı. Ona göre babası uzak bir figürdü; mektuplarla, nadir telefon konuşmalarıyla var olan silik bir varlık. Annesi ise geçmişi anlatırken Necip'i kötü biri olarak değil, açıklanamayan bir deneyim olarak tarif ediyordu. "O hasta değildi," derdi sık sık. "Sadece ulaşamadığım bir yerdeydi."

Bu ayrım Elif'in zihninde derin bir iz bırakmıştı. Hastalık tedavi edilebilirdi; ama ulaşılamazlık başka bir şeydi. Bu düşünce, Elif'in ileride insan zihninin sınırlarına duyduğu merakın erken tohumlarından biri olmuştu belki de.

Yıllar geçtikçe annesinin anlatıları daha da tuhaf bir nitelik kazanmıştı. Bir keresinde, ayrılıktan sonra bile Necip'i düşündüğünde içini kaplayan hissin korku olmadığını söylemişti. "Daha çok," demişti, "anlamını bilmediğim bir işaret gibi." Bu sözler Elif'i derinden etkilemişti. Çünkü bu his, sıradan bir evlilik krizinin ötesine geçiyordu.

En şaşırtıcı olan ise Necip'in her zaman iyi bir insan olarak hatırlanmasıydı. Elif'in annesi onun şefkatini, sabrını, dürüstlüğünü inkâr etmemişti. Hatta çoğu zaman, "Belki sorun bende," dediği olurdu. Ama içindeki sezgiyi susturamamıştı. O sezgi, mantığın ulaşamadığı bir yerde varlığını sürdürüyordu.

Elif büyüyüp kendi araştırmalarına yöneldiğinde, annesinin yaşadığı bu belirsiz deneyimin sıradan bir korkudan çok daha karmaşık bir şey olduğunu düşünmeye başlamıştı. Belki annesi, açıklanamayan bir algıyla karşılaşmıştı. Belki Necip'in zihni gerçekten farklı bir ritimde çalışıyordu. Belki de ortada yalnızca insanın bilinmeyen karşısındaki kadim huzursuzluğu vardı.

Şimdi geriye baktığında Elif şunu görüyordu: Annesinin Necip'ten ayrılığı bir evliliğin sona ermesi değil, anlaşılmaz bir deneyim karşısında verilen bir karardı. Biri sezgilerine güvenerek uzaklaşmıştı; diğeri ise hiçbir şeyin farkında olmadan yaşamaya devam etmişti.

Ve belki de en tuhaf olanı buydu: Necip, iyi bir adam olarak kalmıştı. Açıklanamayan şey ise onun iyiliğinin gölgesinde yaşamayı sürdürmüştü.

Elif bugün hâlâ annesinin sözlerini hatırlıyordu. O sözler, mantığın sınırlarında duran bir uyarı gibiydi:

"Babanın sorunu kötü olması değildi. Sorun, onun dünyayı bizim hissetmediğimiz bir yerden duyuyor olmasıydı."

Elif ile Mary

Necip Bey, Elif'in adını her andığında cümlelerini istemsizce yavaşlatırdı. Sanki kelimeler hızlanırsa, araya yıllar, ülkeler ve kaçırılmış ihtimaller karışacakmış gibi. Elif doğduktan kısa bir süre sonra evliliği sessizce çözülmüş ne büyük bir kavga ne de dramatik bir kopuş yaşanmıştı. Daha çok, aynı evde farklı yönlere bakan iki insanın, bir sabah birbirlerine bakmamaya karar vermesi gibi olmuştu ayrılık. Elif'in annesi, İngiltere'ye dönmeye karar verdiğinde, kızını da yanına almıştı. Necip Bey bunu hep "gitmek zorundaydı" diye anlatır, ama cümlenin sonunu hiç tamamlamazdı.

Elif Cambridge'de büyümüştü. Önce dili, sonra alışkanlıkları, en sonunda da soruları İngilizleşmişti. Arkeolojiye ilgisi çocuk yaşta başlamıştı; müzelerde uzun süre taşlara bakar, rehberin anlattıklarından çok, kimsenin anlatmadığı boşluklarla ilgilenirdi. Cambridge'de arkeoloji eğitimi alırken, özellikle semboller, ritüel nesneler ve kültürler arası tekrar eden motifler üzerinde yoğunlaşmıştı. Doktora tezinde, birbirinden kopuk coğrafyalarda ortaya çıkan benzer ikonografilerin yalnızca tarihsel temaslarla açıklanamayacağını; insan zihninin ve bedeninin ortak bir hafıza zemini olabileceğini ileri sürmüştü.

Mary Whitecombe'la da bu yıllarda tanışmıştı Elif. Mary daha ölçülü, daha temkinliydi; Elif'in sezgisel sıçramalarını törpülemeden dengeleyen nadir insanlardandı. Birlikte çalışmaya başladıklarında, aralarında doğal bir iş bölümü oluşmuştu: Elif soruyu sorar, Mary o sorunun altında çökmeyecek bir zemin inşa ederdi.

Boğazköy'e gelişleri bilinçli bir tercihti. Hitit katmanlarının altında yalnızca yazılı tabletler değil, ritüel sürekliliklerin ve sembolik tekrarların izleri olduğunu düşünüyorlardı. Özellikle Mezopotamya kabartmalarında görülen banduddu benzeri küçük taşıma nesnelerinin, Orta ve Güney Amerika'da ortaya çıkan benzer figürlerle olan akrabalığı dikkatlerini çekmişti. Bu benzerlik, akademik çevrelerde genellikle temkinle geçiştirilirken, kamuoyunda çok daha cesur yorumlara yol açıyordu.

Geçen yıl Elif ile Mary'nin birlikte yazdıkları, *Collective Intelligence and Banduddu (Kollektif Zeka ve Banduddu)* adlı kitap, beklenmedik bir ilgi görmüştü. Kitapta banduddu, kayıp bir teknoloji ya da gizemli bir nesne olarak değil, insanlığın ortak hafızasını harekete geçiren bir sembol olarak anlatılıyordu. Banduddu, Mezopotamya kabartmalarında ve özellikle Asur betimlemelerinde görülen, çoğu zaman tanrılar ya da kutsal varlıkların elinde taşıdığı küçük çanta biçimindeki gizemli bir nesneydi.

Arkeologlar genellikle banduddu'nun ritüel amaçlı bir kap, kutsal su taşıma aracı ya da sembolik bir güç ve bilgi göstergesi olduğunu düşünürlerdi. Ancak kesin işlevi bilinmediği için konu farklı yorumlara açıktı: Kimi araştırmacılar onu dini bir sembol olarak görürken, bazı popüler yorumlar insanlığa aktarılan kadim bilginin ya da bilinmeyen bir teknolojinin işareti olabileceğini ileri sürüyordu.

Dahası, banduddu'ya benzer çanta biçimli nesnelerin yalnızca Mezopotamya'da değil, birbirinden çok uzak coğrafyalarda ve oldukça eski dönemlere ait farklı kültürlerin sanatında da görülmesi, araştırmacıların dikkatini özellikle çekmekteydi. Bu durum, insan toplumlarının benzer sembolleri bağımsız biçimde mi geliştirdiği, ortak bir kültürel etkileşim ağının mı var olduğu, yoksa insanlığın erken dönemlerinde henüz tam olarak açıklanamayan bir bilgi aktarımının mı gerçekleştiği gibi soruları gündeme getiriyordu. Bu belirsizlik, banduddu'yu tarih, sembolizm ve "insanlık geçmişte dış bir etkiyle karşılaşmış olabilir mi?" sorularının kesiştiği ilginç bir obje yapıyordu.

Elif ve Mary'ye göre bu tür nesneler, farklı kültürlerin birbirleriyle temas ettiğini göstermek zorunda değildi. İnsan toplulukları, benzer düşünme biçimleri ve ritüeller nedeniyle aynı sembolleri kendi başlarına da ortaya çıkarabilirdi. Fakat kitabı okuyan birçok kişi bu açıklamayı yeterli bulmamıştı. Özellikle sıradan okurlar, banduddu'nun çok eski zamanlarda dünyaya gelmiş ve insanlığa bilgi bırakmış olabilecek uzaylı varlıkların bir izi olabileceğini düşünmeye başlamışlardı. Böylece kitap, istemeden de olsa insanların kadim sorusunu yeniden gündeme taşıdı: *Uzaylılar gerçekten var mı?* Bu küçük taş çantalar, bazılarına göre insanlık tarihine dışarıdan yapılan bir müdahalenin kanıtıydı.

Elif bu yorumlarla alay etmiyordu, ama onlara katılmıyordu da. Ona göre asıl önemli soru, insanların neden bilinmeyeni açıklamak için hâlâ gökyüzüne baktıklarıydı. Mary ise insanların banduddu'nun bir nesneden çok bir hatırlama biçimi olduğunu fark etmediğini söylüyordu. Ona göre mesele, uzaylıların iz bırakıp bırakmadığından çok, insanların geçmişi anlamlandırmak için nasıl hikâyeler kurduğuydu.

Şimdi Boğazköy'de, sabahın erken saatlerinde kazı alanına inerlerken Elif'in aklında hep aynı düşünce vardı: Bu taşlar gerçekten bir şey mi saklıyordu, yoksa insanlara bir şey mi hatırlatıyordu? Belki de insanlar bu taşlara bakarken yalnızca geçmişi değil, evrende yalnız olup olmadıklarını da sorguluyordu. Eğer Necip Bey bunları bilseydi, kızının da tıpkı kendisi gibi bilinenle bilinmeyen, yerle gök arasındaki o ince sınırda yürüdüğünü anlardı.

Kitap yayımlandıktan sonra akademik dünyadan beklenen sert tepkiler gelmedi. Ama bu sessizlik de aslında bir tepkiydi. Akademisyenler kitabı açıkça eleştirmiyor, fakat tartışmaktan da kaçınıyorlardı. Ne önemli dergilerde uzun değerlendirmeler yapıldı ne de konferanslarda kitap konuşuldu. Sadece koridorlarda fısıltıyla anıldı. Bu, akademinin bir fikri ciddiye almadığını göstermenin en nazik yoluydu.

Bilim insanlarını rahatsız eden ilk şey, kitabın farklı alanları birleştirmesiydi. Arkeologlar, Elif ve Mary'nin fazla bilişsel bilimlere yöneldiğini söylüyordu. Bilişsel bilimciler ise onların arkeolojik yorumlarını yeterince bilimsel bulmuyordu. Kitap ne banduddu'yu sadece bir ritüel nesne olarak açıklıyor ne de onu eski bir teknolojinin kanıtı sayıyordu. Bunun yerine, bu sembollerin insan topluluklarının ortak düşünme gücünü gösterdiğini savunuyordu. Bu yaklaşım, hiçbir bilim dalının alışık olduğu sınırlar içinde kalmıyordu.

İkinci tartışma noktası, kitabın yazıyı insanlık tarihinin başlangıcı olarak görmemesiydi. Yerleşik görüşe göre bilgi ve hafıza yazıyla başlardı. Elif ve Mary ise yazıdan önce de karmaşık bilgi sistemlerinin var olduğunu, insanların bilgiyi ritüellerle, beden hareketleriyle ve tekrarlarla aktardığını söylüyordu. Bu düşünce, geçmişi yalnızca yazılı belgelerle açıklamaya alışmış akademi için rahatsız ediciydi.

Fakat asıl huzursuzluk yaratan konu başkaydı. Birçok akademisyen, kitabın uzaylı yorumlarına kapı aralayabileceğinden endişe ediyordu. Kitap açıkça "uzaylılar vardı" demiyordu, ama bu ihtimali tamamen reddetmiyordu da. Bu belirsizlik, bilim dünyasının hoşlanmadığı bir durumdu. Çünkü bilim, kontrol edilemeyen spekülasyonlardan özellikle kaçınmak isterdi.

Bazı eleştiriler daha açıktı. Yaşlı bir profesör şöyle demişti: "Bu kitap bizi kanıt eksikliğinden değil, fazla yorumdan rahatsız ediyor." Elif bu söz üzerine uzun süre düşünmüştü. Belki de gerçekten sorun buydu: Kitap tek bir cevap sunmuyor, aksine banduddu'nun birden fazla anlam taşıyabileceğini söylüyordu. Belki de insanlar bu yüzden kitabı hem ilginç hem de rahatsız edici buluyordu.

Mary ise durumu daha basit açıklıyordu: "İnsanlar bilginin değişmesinden değil, sınırların belirsizleşmesinden korkar." Bir akşam Boğazköy'de bunları konuşurken Elif kazı alanındaki taşlara bakmıştı. Taşların sessizliğinde tuhaf bir his vardı. Sanki bu taşlar yalnızca geçmişi değil, insanlığın en eski sorusunu fısıldıyordu: *Evrende yalnız mıyız?* Belki de akademinin huzursuzluğu, bu sorunun kesin bir cevabının olmamasından kaynaklanıyordu.

Taş, kazı alanının kuzey ucunda, beklenmedik bir sadelikle ortaya çıkmıştı. Elif ilk bakışta bunun yalnızca iyi korunmuş bir kabartma olduğunu sandı; fakat figürlerin duruşu, ellerindeki nesneler ve yüzlerindeki ifadesizlik, onu durmaya zorladı. İki tanrı betimi, cepheden ve neredeyse simetrik bir düzenle işlenmişti. Sağ ellerinde küçük, kulplu bir nesne; sol ellerinde ise belirgin biçimde çam kozalağını andıran bir form vardı. Elif'in zihni, istemsizce Mezopotamya kabartmalarına kaydı. Aynı duruş, aynı nesneler. Ama burası Boğazköy'dü.

Elif, yazıtın son satırlarını yüksek sesle okumadan önce duraksadı. Çadırda herkes susmuştu. Hititçeden yapılan geçici çeviri, artık not defterinden çıkıp taşın kendisi kadar ağırlık kazanmıştı.

"Elimizdeki metin bu," dedi ve okumaya başladı:

"Biz, adı çok olanlar,

her yerde yürüyenler değiliz.

İnsana yeniden öğretmedik.

Aynı olan, bizim yürüyüşümüz değil,

insanın belleğidir.

Bundan ötürü işaret,

dünyanın her yanında görünür.

Şaşmayın."

Son sözcük çadırda asılı kaldı. Elif'in sesi, farkında olmadan kısılmıştı. "Şaşmayın," bir kapanıştan çok, bir uyarı gibiydi. O an Elif'in içinden geçen ürperti, metnin gizemli olmasından değil; tuhaf biçimde açıklayıcı olmasındandı. Yazıt, soruları çoğaltmıyor, tam tersine onları fazla kolay bir yere koyuyordu.

Mary ilk konuşan oldu. "Burada açıkça bir şey reddediliyor," dedi. "Tanrıların dünyayı dolaşması fikri. 'Her yerde yürüyenler değiliz' demeleri tesadüf değil." Elif başını salladı. "Ve 'yeniden öğretmedik'… Bu, dışarıdan verilen bir bilginin inkârı."

Mary'nin gözleri parladı. "Evet. Bu tam olarak epigenetik tartışmalara benziyor. Deneyim aktarılmıyor; ama deneyimi tanıyacak yapı aktarılıyor. Belleğin içeriği değil, belleğin biçimi."

Yani küçük çantalar… Mary devam etmedi, gerek de yoktu. İkisi de aynı yere bakıyordu. Banduddu, bir kültürün icadı değil; insan zihninin kendini dışsallaştırma refleksiydi. Bu yüzden Sümer'de de vardı, Boğazköy'de de, okyanusların ötesinde de.

Bir hafta sonra akademik kurul bu metni "problemli" ilan etti. Gerekçe resmîydi: "Metin, modern bilinç kuramlarıyla uyumsuz." Gayri resmî gerekçe ise kimsenin ağzından dökülmedi. Bu yazıt, insanı tarihin pasif ürünü olmaktan çıkarıyordu. Fazla bütünlüklüydü. Fazla tanıdıktı.

Elif, taşın fotoğrafına son kez baktığında şunu düşündü: Yazıtın en kışkırtıcı yanı ne tanrılardı ne de işaret. Asıl sarsıcı olan, sonunda söylenen tek kelimeydi.

Şaşmayın.

Elif pencereye yaklaşıyor. Kendi gökyüzü karanlık. Işık yok. Ama biliyor: İnsan nereye bakarsa baksın, sonunda aynı yere varıyor. Taştaki sözcüklere.

Bundan ötürü işaret, dünyanın her yanında görünür.

Şaşmamak gerekiyordu.

Akşam otelde yemek öncesi o gün buldukları yazıtı birlikte incelediler.

Elif: Bak… "Biz, adı çok olanlar." Daha ilk satırda başlıyor zaten. Tek bir varlık değil. Bir tür… çoğulluk.

Mary: Ya da tek bir ilke. Antik metinlerde çok-adlılık, öznenin büyüklüğünü değil, belirsizliğini anlatır.

Elif: Ama "her yerde yürüyenler değiliz" demeleri… Sanki özellikle yanlış anlaşılmak istememişler.

Mary: Tam tersine. Yanlış anlaşılmayı öngörmüşler. *(yazıta parmağıyla dokunur)* Bunu okuyan biri mutlaka "demek ki her yere gitmiyorlar" diyecek. Oysa bir sonraki cümle zaten bunu bozuyor.

Elif: "İnsana yeniden öğretmedik." Bu çok net. Öğretmenlik iddiası yok.

Mary: Evet. Çünkü öğretmek dışarıdan gelir. Burada anlatılan şey hatırlama. Bak: "Aynı olan, bizim yürüyüşümüz değil, insanın belleğidir."

Elif: *(sessizleşir)* Yani… işaretin her yerde görünmesi onların başarısı değil, bizim zayıflığımız mı?

Mary: Zayıflık demeyelim. Sınırlılık. Aynı beyinle bakıyoruz dünyaya. Aynı örüntüleri seçiyoruz. Aynı metaforları üretiyoruz.

Elif: Ama kova ve kozalak… *(kabartmaya bakar)* Bu ikiliyi dünyanın yarısında görüyorsun. Mezopotamya'da, Mısır'da, Orta Amerika'da… Tesadüf mü bu?

Mary: Tesadüf değil. Ama nedenini yanlış yerde arıyoruz. Kova bir kap. Kozalak bir tohum. Almak ve yaymak. Taşımak ve aktarmak. Bunlar kültürden önce geliyor.

Elif: Yani "bilgi teknolojisi" mi diyorsun?

Mary: Hayır. Bilgi bedeni diyelim. İnsan, bilgiyi hep sıvı gibi düşünür. Dökülür, taşar, serpilir. Bu yüzden su, yağ, kan, ışık… hep aynı yerde belirir.

Elif: *(bir an durur)* Ama yazıt sanki bizimle konuşuyor Mary. "Şaşmayın" diyor. Bu bir uyarı değil mi?

Mary: Uyarı ama dışarıdan değil. Bu, bir *epistemik uyarı*. "Yanlış yere bakıyorsunuz" diyor.

Elif: Peki ya gerçekten… *(sesini alçaltır)* …bunu yazanlar bizden önce gelmiş birileri değilse?

Mary: *(başını kaldırır, Elif'e bakar)* O zaman daha rahatsız edici bir şey olur.

Elif: Neymiş o?

Mary: O zaman antik insanlar zaten şunu biliyordu demektir: İnsan, anlamı dışarıda arar ama içerde üretir.

Elif: Bu mu daha korkunç, yoksa uzaylılar mı?

Mary: Çünkü uzaylılar gelirse, sorumluluk onlarda olur. Ama bu doğruysa… *(kabartmayı kapatır)* …yanılgı tamamen bize ait.

Elif: Yine de…Televizyondan mesaj aldığını söyleyen insanlar var. Aynı kelimeler, aynı ışık tarifleri. Hepsi mi yanlış?

Mary: Yanlış değiller. Ama harici değiller.

Elif: Ne demek o?

Mary: Deneyim gerçek. Yorum ödünç. Ortaçağda bunu yaşayan biri melek derdi. Bugün uzaylı diyor. Yarın belki algoritma diyecek.

Elif: *(acı bir gülümseme)* Yani çağın mitolojisi.

Mary: Evet. Ama mitoloji deyince küçümseme. Mitler, beynin hata günlükleridir.

Elif: Peki ya bu yazıt? Bu bir mit değil. Bu, mitleri ifşa eden bir metin gibi.

Mary: İşte bu yüzden tehlikeli. Bu bir *ayna metni*. Okuyan, "onlar" hakkında bir şey öğrenmiyor. Kendisi hakkında öğreniyor.

Elif: *(fısıldar)* O yüzden mi "şaşmayın" diyor?

Mary: Evet. Çünkü şaşkınlık, yanlış nedene verilen doğru tepkidir.

Elif: Mary… Eğer bu yazıt modern bir ekleme çıkarsa?

Mary: O zaman onu yazan biri, insan zihnini bizden iyi okumuş demektir. Belki de asıl anomali odur.

Elif: *(taşlara bakar)* Yani her durumda rahat yok.

Mary: Bilim rahatlatmak için değil Elif. Sınırları göstermek için.

Elif: *(başını kaldırır)* Peki sen… Hiç mi merak etmiyorsun? Ya gerçekten "adı çok olanlar" varsa?

Mary: Merak ediyorum. Ama şunu da biliyorum: Eğer varsa bile, onları anlamanın yolu bu metin değil.

Elif: Nedir yolu?

Mary: Önce şunu kabul etmek: Belki de en yabancı zekâ, hiçbir zaman dışarıdan gelmedi.

Elif: *(uzun bir sessizlik)* Yani bu yazıt bize "bakmayı bırak, düşün" mü diyor?

Mary: Hayır. "Bakıyorsun zaten" diyor. "Sadece neye baktığını sanıyorsun, onu yeniden düşün."

Elif: *(derin bir nefes alır)* Garip olan şu Mary… Bunu okuduktan sonra kendimi izleniyormuş gibi hissetmiyorum.

Mary: Ben de.

Elif: Daha çok… Anlaşılıyormuş gibi.

Mary: *(hafifçe başını sallar)* İşte o his… Ne uzaylıya, ne tanrıya ait.

Elif: Kime ait peki?

Mary: Belleğe.

Elif: Buna biraz açsana.

Mary: Bellek dediğim şey, hatırladığımız anılar değil Elif. Onlar yüzey. Benim kastettiğim, hatırlamayı mümkün kılan yapı. *(bir süre yazıta bakar, sonra devam eder)* İnsan zihni dünyaya boş bakmaz. Daha bakmadan önce, neyi *anlamlı* sayacağını bilir. Işığı niye işaret sanıyoruz? Çünkü karanlıkta hayatta kalan atalarımız için ışık, "dikkat et" demekti. Yukarıdan gelen sesi niye mesaj sanıyoruz? Çünkü otorite hep yukarıdan geldi. Gökyüzü, dağ, tanrı, kral… Hepsi aynı eksen.

Bu yüzden aynı semboller her yerde çıkıyor. Kova, kap demek. Taşıma demek. Kozalak, tohum demek. Geleceğe bırakma demek. Bunları Sümerler icat etmedi; sadece *adıyla çağırdı*. Biz de bugün başka adlar veriyoruz ama aynı şeyi yapıyoruz.

Bak yazıt ne diyor: "Aynı olan, bizim yürüyüşümüz değil, insanın belleğidir." Yani "biz dolaşmadık" diyor. Dolaşan, kalıp. Beynin kalıbı. Nesiller boyunca aktarılan sezgiler, korkular, umutlar… Bellek dediğim şey bu: bireyin değil, türün hafızası.

O yüzden biri televizyonun kendisine konuştuğunu düşündüğünde, bu yeni bir şey değil. Ortaçağda biri duvardaki ikonun göz kırptığını düşünürdü. Aynı mekanizma. Beyin, anlamı dışarıya projekte eder; çünkü içerden geldiğini kabul etmek ağır bir yük.

İşte bu yazıt, bence tam orada duruyor. Ne "biz geldik" diyor, ne "siz seçildiniz". Şunu söylüyor: *Şaşmayın.* Çünkü şaşkınlık, belleğin kendisiyle karşılaşma anıdır. Ve belki de en zor olanı şu Elif: Eğer bu doğruysa, insanlık hiçbir zaman yalnız değildi. Ama hiçbir zaman da dışarıdan ziyaret edilmedi. Yalnız olmadığımız yer, kendi zihnimizin derinliği.

Sorular ve Cevapları

Necip Bey, Boğazköy'den kızının geleceği günü sabahtan beri tuhaf bir heyecanla bekliyordu. Elif'i en son gördüğünde onun yüzünde hâlâ öğrenciliğin sabırsızlığı vardı; şimdi ise yıllarını kazı alanlarında geçirmiş bir araştırmacının ağırbaşlılığıyla eve gireceğini biliyordu. Kapı çaldığında içini tarif edemediği bir gurur ve hafif bir çekingenlik kapladı. Çünkü bu ziyaret yalnızca bir baba–kız buluşması olmayacaktı. Onu arkadaşı Arif Şaşkın'la tanıştıracak, ondan arkadaşı için yardım isteyecekti.

Elif içeri girdiğinde evin salonunda, çocukluğundan beri adını çok duyduğu pencereye yakın koltukta oturan Arif Hoca'yı gördü. Babasının "çok önemli bir

mesele” diye söz ettiği bu adam, ilk bakışta sıradan bir öğretmenden farksız görünüyordu. Yüzünde yorgun ama dikkatli bir ifade vardı. Elif elini uzattığında Arif’in bakışlarında garip bir yoğunluk sezdi; sanki karşısındaki kişiyi değil, onun ardındaki görünmeyen bir ihtimali inceliyordu.

Necip Bey söze doğrudan girdi. “Arif Hoca sana anlatacaklarını bana anlattığında ben de önce inanmakta zorlandım,” dedi. “Ama senin çalışmalarınla ilgili olabileceğini düşündüm.”

Elif kaşlarını hafifçe kaldırdı. “Nasıl bir şey bu?” diye sordu.

Arif derin bir nefes aldı. Sonra yavaş, ölçülü bir sesle konuşmaya başladı. Solivar’la ilk karşılaşmasını, onunla kurduğu tuhaf iletişimi, aldığı cevapların insan düşüncesini zorlayan niteliğini anlattı. Konuşurken ne dramatik bir ton kullanıyor ne de kendini savunmaya çalışıyordu. Sadece gördüğünü söylediğini aktarıyordu.

Elif başta Arif’in anlattıklarını, yaşlı bir öğretmenin zihninin ona oynadığı bir oyun olarak görmeye hazırdı. Ancak Arif’in söz ettiği kolektif bilinç, farklı kültürlerde ortaya çıkan ortak semboller ve ritüellerin bilgi taşıma işlevi gibi konular, Elif’in kendi araştırmalarıyla şaşırtıcı derecede örtüşüyordu. Bu benzerlik, Elif’in şüphe duymasına rağmen onu dikkatle dinlemeye devam etmesine neden oldu.

Bir süre sessizlik oldu.

Sonra Elif yavaşça konuştu.

“Eğer gerçekten böyle bir iletişim varsa,” dedi, “ona sormak istediğim bazı şeyler var.”

Necip Bey şaşkınlıkla kızına baktı. Arif ise yalnızca başını salladı.

Elif sorularını dikkatle formüle etti. Banduddu benzeri sembollerin kökenini, insanlığın geçmişte dış bir uygarlıkla temas yaşayıp yaşamadığını, farklı kültürlerde ortaya çıkan ortak ritüellerin yalnızca insan zihninin ürünü olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Ayrıca, insan bilincinin evrensel bir ağın parçası olup olamayacağını sormak istiyordu.

Arif soruları küçük bir deftere not etti. “Cevap alırsam,” dedi, “sizinle paylaşırım.” Elif eve döndüğünde bu karşılaşmayı zihninden atamadı. Anlattıklarının gerçek olma ihtimali son derece düşüktü, fakat sorularına karşılık bulma umudu onu tuhaf biçimde heyecanlandırıyordu.

Aradan iki hafta geçti. Bir sabah Elif’in elektronik posta kutusuna Arif Şaşkın’dan bir mesaj düştü. Konu satırında yalnızca şu yazıyordu:

Solivar'ın Yanıtları.

Mesajı açmadan önce uzun süre ekrana baktı. Sonra Mary'yi aradı.

"Bir şey geldi," dedi kısa bir sesle.

Mary aynı gün akşam Elif'in evine geldi. İkisi birlikte bilgisayarın başına oturdular. Oda karanlıktı; yalnızca ekranın soğuk ışığı yüzlerini aydınlatıyordu. Arif'in e-postası son derece sade bir dille yazılmıştı. Önce Elif'in sorularını sıralıyor, ardından Solivar'ın verdiğini söylediği cevapları aktarıyordu.

İlk cevap, insanlık tarihine olası dış temasla ilgiliydi. Solivar'a göre evrende zeki yaşam nadir değildi, fakat uygarlıklar arasındaki doğrudan temas son derece sınırlıydı. İnsanlık, açık bir müdahaleye maruz kalmamıştı. Ancak "uzaktan etkileşim" diye tanımladığı bir süreçten söz ediliyordu — bilinç düzeyinde gerçekleşen, yönlendirmeden çok olasılıkların güçlendirilmesi gibi işleyen bir etkileşim.

Elif bu satırı okurken nefesini tuttu.

Mary kaşlarını çattı.

"Bu çok belirsiz bir ifade," dedi.

İkinci cevap banduddu ile ilgiliydi. Solivar, farklı uygarlıklarda görülen benzer sembollerin evrensel bilişsel yapılardan doğduğunu söylüyordu. Ona göre zeki varlıklar belirli bir gelişim aşamasına ulaştığında, birbirlerinden habersiz olsalar bile aynı tür sembolleri üretmeye eğilim gösteriyordu. Bu durum, tarihte aynı dönemde benzer keşifler yapan bilim insanlarını hatırlatıyordu — örneğin diferansiyel hesabı birbirlerinden bağımsız geliştiren Isaac Newton ile Gottfried Wilhelm Leibniz ya da evrim kuramını ayrı ayrı ortaya koyan Charles Darwin ile Alfred Russel Wallace gibi. Solivar'a göre bu tür paralellikler tesadüf değil, zekânın gelişiminde ortak bir yönelim olduğunu gösteriyordu. Bu semboller, kolektif zekânın "eşik nesneleri"ydi — bireysel zihni topluluk bilincine bağlayan araçlar.

Elif'in kalbi hızlandı. Bu açıklama, kendi teorileriyle şaşırtıcı ölçüde örtüşüyordu.

Mary ise sandalyede geriye yaslandı.

"Bu cevap senin makalelerinin özetine benziyor," dedi.

Elif bir şey söylemedi.

Üçüncü cevap daha da tuhaftı. Solivar, ritüellerin yalnızca kültürel davranışlar olmadığını, bilincin senkronizasyonu için kullanılan ilkel teknikler olduğunu iddia

ediyordu. İnsan toplulukları, farkında olmadan zihinsel uyum yaratacak yapılar geliştirmişti.

E-postanın sonunda Arif kısa bir not eklemişti:

“Bu cevapları olduğu gibi aktarıyorum. Yorumu size bırakıyorum.”

Uzun süre konuşmadan oturdular.

Mary sessizliği bozdu.

“İki ihtimal var,” dedi. “Ya bu adam olağanüstü bir hayal gücüne sahip… ya da gerçekten bilmediğimiz bir şeyler oluyor.”

Elif başını salladı.

“Cevaplar çok tutarlı,” dedi. “Ama aynı zamanda fazla tutarlı.”

Mary hafifçe güldü.

“Gerçeklik genelde bu kadar düzenli olmaz.”

Elif ekranı kapattı, sonra tekrar açtı. Metni yeniden okumak istedi. Her cümle hem tanıdık hem yabancı geliyordu. Sanki kendi düşüncelerinin dışarıdan yankılanmış hâlini okuyordu. “Eğer uyduruyorsa,” dedi yavaşça, “neden tam da benim çalışmalarımı doğrulayacak şeyler söylesin?”

Mary omuz silkti.

“Belki seni ikna etmek için.”

“Peki ya gerçekten doğruysa?”

Mary cevap vermedi.

Sonraki günlerde ikisi bu metinler üzerine uzun tartışmalar yaptılar. Elif, cevapların içerdiği kavramsal derinliğin basit bir aldatmacadan fazlası olabileceğini düşünüyordu. Mary ise temkinliydi; insan zihninin anlam arama eğiliminin güçlü olduğunu, bazen rastlantıları bile büyük gerçekler gibi yorumlayabileceğimizi hatırlatıyordu.

Bir akşam Boğazköy kazı alanında yürürlerken konu yeniden açıldı. Güneş batmak üzereydi, taşlar uzun gölgeler bırakıyordu. “Elif,” dedi Mary, “diyelim ki bu doğru. Diyelim ki biri gerçekten insanlıkla iletişim kuruyor. Bunun sonuçları ne olur?”

Elif durdu.

“Her şey değişir,” dedi.

Mary taşlara baktı.

“Ve eğer doğru değilse?”

Elif hafifçe gülümsedi.

“O zaman da bir şey değişir,” dedi. “İnsanların neden buna inanmak istediğini anlamamız gerekir.” İkisi de o an aynı şeyi düşündüler: Belki de asıl mesele uzaylıların var olup olmadığı değil, insanın evrende yalnız olup olmadığını bilme arzusuydu.

Rüzgâr kazı alanında dolaşıyor, taş yüzeylerde ince bir uğultu yaratıyordu. Elif bir an, bu sesin uzak bir yankı gibi olduğunu hissetti — anlaşılmayı bekleyen bir mesaj gibi. Ama bunun yalnızca rüzgâr olup olmadığından emin değildi. Mary de emin değildi.

Arif’in gerçekten bir uzaylıyla konuşup konuşmadığını bilmiyorlardı. Fakat cevapların varlığı bile artık zihinlerinde silinmesi zor bir çatlak açmıştı. Gerçek ile ihtimal arasındaki o ince çizgide yürüdüklerini hissediyorlardı. Ve belki de en rahatsız edici olan buydu: İnanmak için yeterli kanıt yoktu. Ama tamamen inkâr etmek için de artık yeterince gerekçe kalmamıştı.

Misafir

Solivar, Arif Şaşkın’ın evine her gelişinde önce etrafı incelerdi. Bunu gizlemeye de çalışmazdı. Perdelerin rengi, duvardaki çatlak, sehpanın üzerindeki eski uzaktan kumanda… Hepsine bakar, ama hiçbirine uzun uzun takılmazdı. Sanki dünyayı değil, dünyaya bakan insanın dikkatini inceliyordu.

O gün Arif Bey çayı demlemiş, küçük masanın üzerine iki ince belli bardak koymuştu. Zühre dışarı çıkmıştı. Ev, yaşlı bir insan gibi sessizdi. Solivar çayı eline aldı, kokladı. “İnsanlar sıcak sıvıları sadece içmez,” dedi. “Onları bekler. Beklemek, sizin türde bir duygu.” Arif Şaşkın gülümsedi. “Çay sabır ister,” dedi. “Biz de sabırlıyız biraz.”

Solivar başını salladı. Sonra sanki aniden karar vermiş gibi konuşmaya başladı. “İnsanların söyleyemeyecekleri şeyleri, başkalarının ağzından güvenle söyleyebildikleri tek alan kurgudur, Philip K. Dick’i bilir misin Arif?” Arif’in yüzü bir anda aydınlandı. “Bilmez olur muyum? Hem de nasıl. Garip bir adamdı. Kafası biraz… karışıktı ama iyi yazar.” Solivar gözlerini kıstı. “Karışık,” dedi. “Evet. Bizim kayıtlarımızda bu kelime sık geçer. Ama onun karışıklığı, düzensizlik değildi. Aşırı düzenin çöküşüydü.” Arif kaşlarını kaldırdı. “Bak onu güzel söyledin.”

Solivar devam etti: “Philip K. Dick yoksullukla yaşadı. Paranoyayla. Gerçekliğin delindiğine inanarak. Devletin, Tanrı’nın, makinelerin zihnin içine sızdığını düşünürdü. Ve ilginçtir… yazdıklarının çoğu sizler tarafından eğlenceye dönüştürüldü. Bir gün, dişi için ilaç getiren genç bir kızın boynundaki balık şeklindeki kolyeye baktığında, Dick’in zihnine pembe bir ışığın aktığını ve bunun onda köklü bir dönüşüme yol açtığını anlatır. Bu deneyimden sonra gerçekliğin ardında başka bir katman bulunduğuna, bilginin doğrudan zihne aktarılabileceğine ve insan bilincinin görünmeyen bir akılla temas kurabileceğine daha güçlü biçimde inanmaya başladı.”

“Filmleri çok ilginç” dedi Arif.

“Evet.”

Arif koltuğa yaslandı. “Gerçeğe Çağrı, Bıçak Sırtı, Azınlık Raporu. Üçünü de çok beğenirim. Özellikle Bıçak Sırtı. Yağmur sahneleri… insanın içini acıtıyor.” Solivar bu kelimeye takıldı. “Acıtıyor,” dedi. “Demek ki iyi.”

“İyi tabii,” dedi Arif. “İnsan bazen acıyacak şeyler de ister.” Solivar bir an sustu. Sanki bu bilgiyi bir yere kaydediyordu. “Gerçeğe Çağrı,” dedi sonra, “sahte anılar üzerineydi. Bir insanın hatırladığı şey yaşanmadıysa, o hayat kime aittir?”

Arif omuz silkti. “Valla ben filmi izlerken pek felsefesini düşünmedim. Ama aklımda kalmıştır. ‘Ya ben de böyleysem’ diye.” Solivar hafifçe gülümsedi. “İşte tam da bu. Dick’in asıl başarısı. Size ‘ya ben de böyleysem’ dedirtmek.”

“Bıçak Sırtı’nda da vardı o,” dedi Arif. “Replikantlar… İnsan mı değil mi belli değil. Ama daha çok onlar acı çekiyor gibi.” Solivar başını salladı. “Evet. Çünkü acı, sizin türünüzde insanlığın ölçütüdür. Bizde değil.” Arif kaşlarını çattı. “Acı çekmeyen insan olmaz ki.” “Olur,” dedi Solivar sakinlikle. “Ama o zaman siz ona insan dememeyi seçersiniz.”

Bir süre sessizlik oldu. Çaydan buhar yükseliyordu. Solivar üçüncü filme geçti. “Azınlık Raporu,” dedi. “Geleceği görüp suçu işlemeden cezalandırmak.” Arif gülümsedi. “O film çok iyiydi. Ama insanın içi sıkılıyor. Adam suç işlememiş ama hapse girecek.” Solivar Arif’e baktı, sonra yavaşça sordu: “Gelecek biliniyorsa, suç hâlâ suç mudur?”

Arif bir an durdu. Cevabı hemen gelmedi. “Bilmem,” dedi sonunda. “Bizim oralarda niyet önemlidir derler. Ama niyeti bile başkasının görmesi… ürkütücü.” Solivar başını eğdi. “İşte Dick’in asıl sorusu buydu. Gelecek, bilginin içine

düştüğünde ahlak çöker mi?" Arif güldü. "Bak sen. Ben aksiyon filmi sanıyordum." "İnsanlar çoğu zaman gerçeği aksiyon sanır," dedi Solivar.

Arif merakla baktı. "Sen niye bu filmleri bu kadar önemsiyorsun peki?" Solivar çaydan bir yudum aldı. "Çünkü biz, insanları etkileyen anlatıları inceleriz. Siz neye ağlıyorsunuz, neye gülüyorsunuz, nerede sessizleşiyorsunuz… Bunlar çok kıymetli veriler."

"Uzaylı olduğun için mi?" dedi Arif, yarı şaka yarı ciddi. Solivar hiç gülmedi. "Evet," dedi. "Ama sandığın gibi değil." Arif sandalyesinde hafifçe kıpırdandı. "Nasıl yani?"

"Biz sizin teknolojinizle değil," dedi Solivar, "duygusal tepkilerinizle ilgileniriz. Bir insan Bıçak Sırtı'nda neden ağlar? Çünkü insan olmayan bir varlık, ölüm karşısında daha onurludur. Bu, sizin kendinize yönelttiğiniz bir suçlamadır." Arif başını salladı. "Doğru… Roy Batty konuşurken boğazım düğümlenmişti."

"Gerçeğe Çağrı'da," diye devam etti Solivar, "insanlar şuna güler: Gerçekliğin değişmesi. Çünkü siz, gerçekliğin sabit olmadığı fikrini eğlenceli bulursunuz. Ta ki kendi hayatınıza dokunana kadar."

"Azınlık Raporu'nda ise," dedi Arif, "insan huzursuz oluyor." "Evet," dedi Solivar. "Çünkü orada ağlamazsınız, gülmezsiniz. Orada düşünürsünüz. Ve düşünmek, sizin için en yorucu duygudur." Arif derin bir nefes aldı. "Peki siz bunları niye öğreniyorsunuz?" Solivar bir an durdu. İlk kez tereddüt eder gibi oldu. "Çünkü," dedi yavaşça, "bir türü anlamanın en kısa yolu, onun hikâyelerine bakmaktır. Siz, kendiniz hakkında en doğru şeyleri kurmacada söylersiniz." Arif hafifçe gülümsedi. "Demek ki Dick sizi de etkilemiş." "Evet," dedi Solivar. "O, bizim için de ilginç bir vakaydı. Gerçekliğin çatladığını sezmişti. Ama onu uzaylılar değil, insanlar korkutuyordu." Arif çay bardağını masaya bıraktı. "Biliyor musun," dedi, "ben o filmleri izlerken hiç uzaylıları düşünmedim. Hep kendimi düşündüm."

Solivar başını kaldırdı. "İşte bu yüzden buradayız Arif Şaşkın."

"Niye?"

"Çünkü siz, kendinizi düşündüğünüzde en savunmasız halinize giriyorsunuz. Ve en dürüst halinize." Arif gülümsedi, ama gülüşünde hafif bir hüzün vardı. "İnsan olmak zor iş," dedi. Solivar pencereye baktı. Akşam çökmeye başlamıştı. "Evet," dedi. "Ve siz bu zorluğu, filmlerle taşınabilir hale getiriyorsunuz. Ağlayarak. Gülerek. Korkarak."

Bir süre ikisi de konuşmadı.

Sonra Arif, sanki aklına son anda gelmiş gibi sordu: “Peki sen… Sen hiç film izlerken ağladın mı?” Solivar düşündü. “Hayır,” dedi. “Ama bazı sahnelerde… durdum.”

“Durmak mı?”

“Evet. Ve sanırım,” dedi hafifçe, “bu, sizin ağlamanıza en yakın şey.”

Solivar bir süre sustu. Arif Şaşkın, bu suskunluğu tanımıştı artık; Solivar böyle durduğunda, ya çok eski bir şeyi hatırlıyor ya da yeni bir şeyi tartıyordu.

“Philip K. Dick,” dedi sonunda, “bir gün Stanislaw Lem için FBI’a mektup yazdı.” Arif kaşlarını kaldırdı. “Lem mi? Solaris’in yazarı olan Lem?” “Aynı Lem,” dedi Solivar. “Polonyalı. Zeki. Alaycı. Sistemlere mesafeli. Dick onu çok severdi. Ama aynı zamanda ondan korkardı.”

“Niye korksun?” dedi Arif. “Adam roman yazıyor.” Solivar başını salladı. “Dick için yazmak, gizlenmenin en iyi yoluydu. Lem’in tek bir kişi olamayacağını düşündü. Ona göre Lem, bir komiteydi. Bir grup. Bir örtü.” Arif güldü. “Yani ‘tek başına bu kadar akıllı olamaz’ mı demiş?”

“Evet,” dedi Solivar. “Aşağı yukarı. FBI’a yazdı. ‘Stanislaw Lem diye biri yok’ dedi. ‘Bu isim, komünist bilim-kurgu yazarlarından oluşan bir kolektif.’” Arif çayını neredeyse boğazına kaçırıyordu. “Yani adam hayal gücünü fazla mı kaçırmış?”

“Paranoya,” dedi Solivar sakinlikle. “Ama sıradan bir paranoya değil. Dick’in paranoyası, sistemle ilgiliydi. Kontrolle. Zihinlere sızmayla.”

“Yine de FBI’a ihbar etmek…” dedi Arif. “Ayıp biraz.”

“Bazen,” dedi Solivar, “çok zeki insanlar, korkularını akıllarıyla gerekçelendirir. Bu, onları daha tehlikeli yapar.”

Arif düşündü. “Yani aptallık değil bu.”

“Hayır,” dedi Solivar. “Aklın, korkuya hizmet etmesi.”

Bir süre ikisi de konuşmadı. Duvar saatinin tik takları odanın içinde yankılandı.

“Dick,” diye devam etti Solivar, “gerçekliğin delindiğini hissediyordu. Hepsinin aynı kapıdan girdiğini sanıyordu. Ve bu kapının adı zihindi.”

“Peki Lem?” dedi Arif. “O ne dedi?”

“Lem,” dedi Solivar, “bu mektupları yıllar sonra öğrendi. Güldü. Ama soğuk bir gülüşle. ‘Demek ki,’ dedi, ‘Amerika’da delilik bile bürokratik.’” Arif kahkaha attı. “Adam haklıymış.” Solivar hafifçe gülümsedi ama gülüşü çabuk söndü. “Ben,” dedi, “bazen akıllı varlıkların nasıl bu kadar kötü işlere bulaşabildiğini anlayamıyorum. İhbar… fişleme… korkuyu resmi hale getirme…”

Arif omuz silkti. “Bizde de olur o. Mahallede biri biraz farklıysa, hemen ‘bir garip’ derler.” “Fark,” dedi Solivar, “tehdit olarak algılanınca başlar.”

Arif başını salladı. Sonra kendine özgü o yarı ciddi, yarı dalga geçen tonuyla konuştu: “Valla Solivar, ben bunları dinledikçe bir şey fark ediyorum.”

“Nedir?” dedi Solivar.

“Ben gerçekten şaşkınım.”

Solivar ilk kez kahkaha attı. Kısa, kesik ama içten bir kahkahaydı. “Evet Arif Şaşkın,” dedi. “İsmin, durumuna çok uygun.”

Arif gülümsedi. “İyi de,” dedi, “ben FBI’a kimseyi ihbar etmedim daha.”

“Bu,” dedi Solivar, “seni birçok zeki insandan daha masum yapıyor.”

Arif çayından son bir yudum aldı. “Demek ki,” dedi, “fazla akıllı olmamak da bazen iyidir.” Solivar pencereye baktı. “Belki de,” dedi, “insanlığı kurtaran şey, tam olarak budur” ve birden ortadan kayboldu.

TV’deki Açıklamalar

Arif Bey, Zühre’nin “bir saat sonra gelirim” diyerek çıktığı evde, koltuğa biraz fazla gömülmüş olduğunu fark etti. Evin sessizliği, akşamüstüyle birlikte koyulaşmıştı. Mutfaktan hâlâ hafif bir kahve kokusu geliyordu; fincanı bitmişti ama kalkmaya üşenmişti. Kumandayı eline aldı, kanallar arasında amaçsızca gezindi. Tam kapatacakken ekranda tanıdık olmayan ama tuhaf biçimde tanıdık bir yüz belirdi.

Bir an durdu.

Ekranın altındaki bantta, büyük harflerle şu yazıyordu: “Özel Söyleşi: Limen-7 ve İnsanlığın Sessizliği” Sunucu, kırklı yaşlarında, sade giyimli, sesi ölçülü bir kadındı. Yanında ise… Arif Bey gözlüğünü düzeltti. Hayır, yanılmıyordu.

Sesinden tanıdığı Solivar oradaydı.

“Bu imkânsız,” diye mırıldandı. “Solivar televizyona çıkmaz.” Sonra kendine güldü. *Zaten Solivar diye biri de yok,* diye düşündü. *Ya da var ama yok.*

Sunucu konuşuyordu:

“Solivar, Limen-7’yi çoğu kişi bir gözlem üssü sanıyor. Oysa siz gezegen için ‘Sessizliğin Coğrafyası’ diyorsunuz. Bu ne demek?”

Solivar, kameraya değil, sanki kameranın arkasındaki boşluğa bakarak konuştu. Sesi, Arif Bey’in kulağına tuhaf bir biçimde tanıdık geliyordu; sanki daha önce bu ses hep yakınında olmuştu.

“Gezegenin yüzeyi,” dedi Solivar, “alıştığınız şehir kavramıyla örtüşmez. Yüksek yapılar yoktur. Gökyüzünü delen kuleler inşa etmeyiz. Bunun yerine dinleme alanlarımız vardır. Ama bunlar anten değildir. Çevresel değişimleri, elektromanyetik dalgalanmaları, kuantum düzeyinde gürültüyü ve özellikle… iletişim boşluklarını algılarlar.”

Sunucu araya girdi: “İletişim boşluğu derken?”

“Bir sinyalin gelmesi gereken ama gelmediği anlar,” dedi Solivar. “Limen-7’de öğrendiğimiz şudur: Bazen en anlamlı veri, mevcut olan değil, bilinçli olarak eksik bırakılan şeydir. Bu yüzden bu yapılara Suskunluk Bahçeleri deriz.”

Arif Bey istemsizce başını salladı. *Suskunluk bahçeleri…* Kelime, zihninde bir yere dokunmuştu. Geçmişte yazdığı, kimsenin pek okumadığı bir makaleyi hatırladı: “Kurumsal Sessizlik ve Bilginin Gölgesi.” Bir an için, Solivar’ın o makaleyi okumuş olabileceğini düşündü. Sonra bu düşünceyi hemen kovdu.

Sunucu devam etti: “Peki Limen-7’de bilim nasıl yapılıyor?”

“Deney yapmayız,” dedi Solivar. “Yorumlarız. Dünya’dan ve kolonilerden gelen devasa veri akışlarını, gezegenin algısal altyapısıyla birlikte okuruz. Limen-7 bir laboratuvar değil; bir yansıtma yüzeyidir. İnsan uygarlığının kendi kendine neyi söyleyemediğini izleriz.”

Arif Bey’in içinden bir ses, *tam da bu,* dedi. *İnsanların söyleyemediği şeyler…* Bir an durdu, kendi kendine fısıldadı: “Solivar’ın TV’de bir programa çıktığını Zühre’ye anlatsam bana inanmaz. En iyisi ona hiçbir şey söylememek.”

Ekranda Solivar konuşmaya devam ediyordu. Limen-7’nin manyetik alanından, karar anlarındaki mikro gecikmelerden, kolektif davranış örüntülerinin nasıl daha görünür hâle geldiğinden söz ediyordu. “Gezegen,” diyordu, “insan bilincinin bilinçaltına bakan bir aynaya dönüştü.”

Solivar’ın yüzünde belirsiz bir ifade belirdi. Gülümsüyor muydu, yoksa sadece duraklıyor muydu, anlaşılmıyordu.

“Dünya’da,” dedi, “açıklanamayan bir şeyle karşılaştığınızda ‘Bu hangi hatadan kaynaklandı?’ diye sorarsınız. Limen-7’de ise farklı sorarız: ‘Bu hangi olasılıktan kaçınıldığını gösteriyor?’”

Arif Bey’in ensesinden aşağı hafif bir ürperti indi.

“Ve,” diye devam etti Solivar, “son zamanlarda bastırılan olasılıklar aynı merkezde toplanıyor: başka bir öznenin varlığı. Mesele fizik değil. Mesele, açıklamanın öznesi.” Sunucu susmuştu. Stüdyo bir anlığına sessizleşti. Arif Bey, televizyonun sesini açtığını fark etti; sanki bir kelimeyi kaçırmaktan korkuyordu.

Solivar konuşmayı sürdürdü: “İnsanlık doğanın karmaşıklığını kabul edebilir. Ama niyet olasılığını, gözlem olasılığını, kendisi dışında bir bilincin devrede olma olasılığını kurumsal dile sokmakta zorlanır. Limen-7 bu yüzden tehlikelidir. Çünkü burada uygarlık, kendi psikolojik sınırlarıyla yüzleşir.”

Ekranda görüntüler değişti; yeraltı yapıları, üst üste bindirilmiş haritalar, kelimelerin özellikle uğramadığı bölgeleri gösteren soyut grafikler akıyordu. Solivar’ın sesi fonda devam ediyordu. Kurul toplantılarından, bilinçli boşluklardan, “ortak suskunluk”tan söz ediyordu.

Program ilerledikçe konu yapay zekâya geldi. Solivar, insanların önce onu bir “yardımcı” olarak gördüğünü, sonra rakip ilan ettiğini anlatıyordu. Kara kutu meselesinden, açıklama olmadan güvenmenin insan zihninde yarattığı kırılmadan söz ediyordu. Arif Bey, kendi öğrencilerinin “hocam model doğru çalışıyor ama nedenini bilmiyoruz” dediği günleri hatırladı. “İfşa Çağı,” dedi Solivar, “bir bilgi patlaması değil. Bir alçakgönüllülük egzersizi.”

Jacques Vallée’nin adını duyduğunda Arif Bey hafifçe irkildi. *Bu artık tesadüf değil,* diye düşündü. Vallée, yapay zekâ, suskunluk, merkezden çekilme… Hepsi aynı çizgide birleşiyordu. Programın sonunda Solivar şunları söyledi:

“Limen-7 uzaya açılan bir kapı değil. İnsan zihninin nerede kapandığını gösteren bir eşik. Yapay zekâ İfşa Çağı’nın nedeni değil. Ama onu mümkün kılan zihinsel prova.”

Ekran karardı. Sunucu teşekkür etti, jenerik aktı.

Arif Bey koltuğunda hareketsiz kaldı. Kalbinin biraz hızlı attığını fark etti. Kumandayı masaya bıraktı. Evin sessizliği geri dönmüştü; ama artık aynı sessizlik değildi bu.

Kapıdan anahtar sesi geldi. Zühre gelmişti.

“Ne yapıyorsun?” diye sordu Zühre, montunu asarken.

“Televizyon izliyordum,” dedi Arif Bey.

“Bir şey var mı ilginç?”

Arif Bey bir an durdu. Solivar’ın sesi hâlâ kulağındaydı. “Yok,” dedi sonunda. “Pek bir şey yoktu.” Zühre mutfağa geçti. Arif Bey ise kendi kendine fısıldadı: *Bazı şeyler anlatılmaz. Anlatıldığında, anlamını kaybeder.*

İfşa Günü Yaklaşıyor

İfşa Günü yaklaşırken, herkesin başka bir şey beklediğini fark etmemek mümkün değildi. Aynı kelimeyi kullanıyor, aynı başlığı paylaşıyor, aynı saatleri işaret ediyorduk ama kimsenin aklındaki ifşa bir başkasınınkine benzemiyordu. Kimine göre uzaylılar sonunda açık açık görünecek, Beyaz Saray’ın bahçesine park edecek, “Evet, buradayız” diyeceklerdi. Kimine göre yıllardır saklanan gizli dosyalar açılacak, kim kiminle hangi algoritmayı ne zaman kurmuş, hepsi ortaya saçılacaktı. Bazılarıysa ifşayı bambaşka bir yerde arıyordu: Banka kayıtlarında, tapu arşivlerinde, aşı kartlarında, hatta nüfus müdürlüklerinin tozlu raflarında. Herkesin beklediği şey farklıydı ama tuhaf olan şuydu: Kimse “ifşa” kelimesinin kendisini sorgulamıyordu, sanki herkes çoktan neyin açığa çıkacağını biliyormuş gibi davranıyordu.

Sosyal medya zaten başlı başına bir uğultu makinesine dönmüştü. Geri sayımlar, bulanık ekran görüntüleri, “bir arkadaşımın kuzeninin çalıştığı kurumdan sızdı” diye başlayan mesajlar… Bir gün uzaydan gelen sinyallerin çözüldüğü söyleniyor, ertesi gün bunun aslında küresel finans sisteminin çöküşünü gizlemek için uydurulduğu iddia ediliyordu. Bazıları, ifşa gününde zamanın kısa bir anlığına duracağını, herkesin aynı rüyayı göreceğini yazıyordu. Altına binlerce yorum geliyor, kimileri “ben de aynı rüyayı yıllardır görüyorum” diye ekliyor, kimileri bunun bir beyin yıkama projesi olduğunu söylüyordu. Bilgiyle dedikodu arasındaki sınır çoktan erimişti; artık kimse bir şeyin doğru mu yanlış mı olduğuyla ilgilenmiyor, yalnızca paylaşılabilir olup olmadığına bakıyordu.

Devlet cephesinde ise tuhaf bir sakinlik vardı, ama bu sakinlik hiç de rahatlatıcı değildi. Bir yandan “olağan dışı bir durum yoktur” deniyor, öte yandan bazı kurumların çalışma saatleri değiştiriliyor, bazı veri tabanlarına erişimler sessiz sedasız kısıtlanıyordu. Belediyeler tatbikat adı altında garip anonslar yapıyor, hastanelerde beklenmedik yazılım güncellemeleri başlatılıyordu. Ne tatbikatın ne güncellemenin neye karşı yapıldığı söyleniyordu. Her şey fazla düzenli, fazla steril

ve fazla suskundu. Sanki bir şeyin adını koymamak, onu gerçekten de yok edebilirmiş gibi davranılıyordu.

Bilim insanlarıysa, belki de en tuhaf biçimde, ortalıkta yoktu. Normalde en küçük bir parçacık keşfinde bile konferans üstüne konferans düzenleyen insanlar, bu kez neredeyse tamamen sessizdi. Ara sıra çıkan kısa açıklamalar da hiçbir şey söylememek için söylenmiş cümlelerden ibaretti: "Veriler inceleniyor", "erken konuşmak istemiyoruz", "bilimsel süreç devam ediyor." Ne süreci ne verisi, neyin erkeni olduğu belli değildi. Bazıları bunun devlet baskısı olduğunu söylüyordu, bazılarıysa bilim insanlarının ilk kez gerçekten ne diyeceklerini bilemediklerini. Çünkü belki de bu kez mesele yeni bir buluş değil, bildiklerimizin tamamının yanlış çıkma ihtimaliydi.

Bütün bu gürültünün, söylentinin, hazırlığın ortasında asıl tuhaf olan şuydu: Kimse gerçekten neyin ifşa edileceğini açık açık söylemiyordu. Herkes etrafında dolaşıyor, tahmin ediyor, korkuyor ya da umut ediyordu ama olayın kendisi hep sisin içinde kalıyordu. Sanki görünmez bir el, kelimeleri özellikle kenarlara itiyor, cümlenin tam ortasında bir boşluk bırakıyordu. Ve ben, belki de ilk kez, ifşanın kendisinin değil, o boşluğun asıl mesaj olduğunu düşünmeye başlamıştım. Çünkü insanlık tarihine bakınca, en büyük kırılmalar çoğu zaman gürültüyle değil, herkesin sustuğu anlarda olurdu. Belki de İfşa Günü, açıklanacak bir şeyden çok, artık açıklanamayan bir şeyin fark edilmesiydi.

Solivar'ın Verdiği Dosya

Arif Bey kahveden çıktığında hava kararmaya başlamıştı. Sokak lambaları henüz yanmamıştı ama vitrin camlarında günün son ışığı, sanki aceleyle geri çekiliyordu. Eve doğru yürürken adımlarını saymıyordu; saymamayı özellikle seçmişti. Kahvede konuşulanlar, söylenmeyenler, arada bir masaların üstünde asılı kalan cümleler zihninde dolaşıyordu.

Tam köşeyi dönerken biri yolunu kesti.

Adam uzun sayılmazdı. Sonra bir an uzundu. Yüzü tanıdıktı ama aynı değildi. Arif Bey, gözlerini kısmak üzereyken yakasındaki rozeti gördü. Rozet değişmiyordu. İnce metal, ortasında belirsiz bir işaret. Ne harf, ne sembol. Ama Arif Bey onu her seferinde tanıyordu.

"Solivar," dedi istemsizce.

Adam başını eğdi. Gülümsedi mi, emin değildi.

“Bunu al,” dedi Solivar ve Arif Bey’in eline ince bir dosya sıkıştırdı. “Bu dosya çok önemli.”

“Ne hakkında—” demeye kalmadan sokak boşaldı. Bir an önce adam vardı, sonra yoktu. Ne ayak sesi, ne gölge. Arif Bey dosyaya baktı. Kapak düz, üzerinde yalnızca tek bir kelime vardı:

İFŞA

Kelime anlamı itibarıyla açığa çıkarma, gizliyi görünür kılma. Ama Dünya verilerinde bu kelime, çoğu zaman açıklamaktan çok ima etmeye yarıyordu. Son beş Dünya yılına ait binlerce video kaydını, makaleyi ve söyleşiyi inceleseniz ortak özellikleri şuydu: Başlıklarında “İfşa” sözcüğü vardı; ama içeriklerinde kesinlik yoktu. Görüntüler bulanıktı, tanıklar çelişkiliydi, belgeler ya eksik ya da doğrulanamazdı. Buna rağmen izlenme oranları artıyor, anlatılar çoğalıyordu. Limen-7 terminolojisinde bu durum, yüksek anlatı üretimi – düşük anlam kararlılığı olarak sınıflandırılırdı.

UFO ve UAP olarak adlandırılan fenomenler, bu anlatıların merkezindeydi. Tanımlanamayan uçan nesneler. İnsanlar bu nesnelerin *ne olduğu* konusunda değil, neyi temsil ettiği konusunda ayrışıyordu. Kimileri bunları insan dışı zekânın kanıtı olarak görüyordu; kimileri ise askeri deneyler, algı manipülasyonu ya da kolektif bir kurgu olarak değerlendiriyordu. Bu fenomenlerin gerçek olup olmaması, insanlar için ikincil bir meseleydi. Asıl mesele, bu belirsizliğin ne kadar sürdürülebileceğiydi.

Limen-7 ile Dünya arasındaki mesafe, yalnızca fiziksel değildi. Bu, tek yönlü bir gözlem mesafesiydi. Solivar Dünya’yı izleyebilir, veri alabilir, anlatıları çözümleyebilirdi; ama Dünya, Limen-7’nin varlığından haberdar bile değildi. Bu asimetri, yapılan değerlendirmelerde sürekli geri dönen bir etik soruya yol açıyordu: Bir şeyi bilmek ama bilindiğini açıklayamamak, gözlem midir yoksa müdahalesiz bir gizleme biçimi mi? Bu sorunun kesin bir karşılığı yoktu. Tıpkı UFO’ların kesin bir tanımının olmaması gibi.

Limen-7, klasik anlamda bir yerleşim gezegeni değildi. Yüzeyi, şehirlerle değil, topografyayla aynı düzlemde akan alçak ve dağınık yerleşimlerle kaplıydı. Gökyüzünü delen yapıları yoktu; bunun yerine gezegen boyunca yayılmış “dinleme alanları” bulunuyordu. Halk arasında Suskunluk Bahçeleri denilen bu yarı-organik yapılar, sinyalleri değil, sinyalin gelmesi gerekirken gelmediği anları algılıyordu. Limen-7’de temel ilke şudur: En anlamlı veri, bazen bilinçli olarak yok

olandır. Gezegenin tüm gözlem mimarisi bu eksiklikleri kaydetmek üzere tasarlanmıştır.

Arif Bey, “Bu nedenle gezegen, zamanla insan uygarlığının kendi kendine söyleyemediklerini izlemek için kullanılmaya başlanmıştır” cümlesini bir kez daha okudu ve dosyayı okumayı sürdürdü.

Limen-7’de yaşayanlar konuşmadan önce durur; yalnızca söylediklerinin değil, özellikle söylemediklerinin de farkında olmayı öğrenirler. Bizim uzmanlığımız, toplumsal verilerdeki eşik davranışlarını okumaktır: Bir olayın ne olduğunu değil, hangi noktada başka bir anlama dönüşmekten kaçındığını izler. Bu yüzden Dünya’dan gelen anomaliler, onun için yalnızca fiziksel düzensizlikler değil, insan bilincinin nerede geri çekildiğinin göstergeleridir. Son raporlar, bu geri çekilmenin artık tekil olaylar hâlinde değil, aynı yöne yönelen küresel bir örüntü oluşturduğunu göstermektedir.

Okuduğu son cümleyi de bir kez daha okudu Arif Bey, Bu yüzden gezegen tehlikelidir: Uygarlığı, kendi psikolojik sınırlarıyla yüzleştirir” ve dosyayı okumayı sürdürdü.

Limen-7 gökyüzüne bakmaz; insanlığa bakar. Asıl soru şudur: İnsanlık bir gün başka bir zekâyla karşılaştığında, bu karşılaşmayı tanıyacak bir dili geliştirmiş olacak mıdır, yoksa her şeyi yine kendine benzeyen nedenlerle mi açıklayacaktır? Burası uzaya açılan bir kapı değil. Burası, insan zihninin nerede kapandığını gösteren bir eşiktir. Bu nedenle Limen-7’de yaşayanlar kendilerini bir üssün personeli gibi değil, bir bekleme odasının sakinleri gibi hissederler: Ne tam içeride ne tam dışarıda. Onlar sadece, bir uygarlığın karar anına tanıklık edenlerdir.

Arif Okumaya devam etti.

İnsanlar her çağda aynı soruyu sorarlar: *Yalnız mıyız?* Ama bu soruyu her seferinde başka bir biçimde sorarlar. Bazen dua eder gibi, bazen bilimsel bir problem gibi, bazen de hiç yokmuş gibi davranarak. Limen-7’ye göre bu şaşırtıcı değildir. Çünkü yalnızlık, evrende nadir değildir. Sürekli olan yalnızlık, kendini merkeze koyan bilinçlerde ortaya çıkar.

Bir bilinç kendini merkeze koyduğunda, dünya daha anlaşılır hâle gelir. Haritalar çizilir, sınırlar belirlenir, zaman düzenlenir, hikâyeler seçilir. “Biz” denebilir. Bu büyük bir kazanımdır. Çünkü “biz” diyebilen yapılar uzun süre ayakta kalır.

Ama merkez kurulduğu anda bir çevre de oluşur. Merkezin dışında kalanlar önce önemsizleşir, sonra görünmez olur, en sonunda sorun olarak tanımlanır. Merkez, kendi sesini evrensel sanmaya başlar. Başka düzenler gürültü, başka yaşam biçimleri hata gibi görülür.

Bu noktada yalnızlık ortaya çıkar. İnsanlar kalabalıklar içindedir ama merkez, bakışını dışarıdan çekip kendine döndürmüştür. Kendi sesini tekrar eder, yankıdan başka bir şey duymaz.

Modern toplumlar bu nedenle yalnızdır. Yalnızlık bir eksiklik değildir; merkez kurmanın yan ürünüdür. Aynı durum şehirlerde daha net görülür. Şehir, belirsizliği azaltmak için doğar. Zaman ortaklaşır, mekân düzenlenir, hareketler öngörülebilir olur. Metropol bu düzenin ileri hâlidir. Ama metropol büyüdükçe temas azalır. Karşılaşmalar artar, bağlar incelir. İnsanlar birbirine değil, sisteme temas eder. Bu yüzden metropollerde yalnızlık bir sorun değil, bir iklimdir. Kimse tek başına değildir ama çok az kişi gerçekten bir başkasıyla birliktedir.

Limen-7 kayıtlarına göre Dünya'nın bu durumu istisna değildir. Kendini merkeze koyan her bilinç, önce anlam üretir, sonra bu anlamı korumak için çevreyi susturur. Son yıllarda Dünya'da bu soruya yeni bir biçim eklendi: Artık insanlar yalnız olup olmadıklarını değil, bu bilginin kendilerinden saklanıp saklanmadığını düşünmeye başladı.

Bu dönem "İfşa Çağı" olarak adlandırılıyor. Ama burada açığa çıkan net bir bilgi yok. Aksine, belirsizlik resmîleşiyor. Yetkililer "bilmiyoruz" diyor. Bu bir itiraf değil; kontrollü bir kabulleniş. UFO ya da UAP denilen fenomenlerin önemi, ne olduklarından çok neyi temsil ettikleridir. Asıl mesele, belirsizliğin ne kadar sürdürülebileceğidir. Limen-7'in vardığı sonuç şudur: İfşa, bilginin artması değildir. Bilginin eksikliğinin kabul edilebilir hâle gelmesidir. İnsanlık, ilk kez merkezde olmayabileceği ihtimalini yüksek sesle dile getirmektedir. Ama bu ihtimalle ne yapacağını henüz bilmemektedir.

Eğer insanlar gerçekten yalnız değillerse, bunu öğrenecekleri an bir "ifşa" olmayacaktır. Eğer yalnızlarsa da bu yeni bir bilgi değil; uzun süredir hissedilen ama adlandırılamayan bir durumun resmiyet kazanması olacaktır. Her iki durumda da değişen şey bilgi değil, insanın kendine bakma biçimi olacaktır.

Rozeti düşündü.

Solivar bunu bana neden verdi? diye sormadı. Asıl soru şuydu: *Bunu bana verdiğini kime söylememeliyim?* Dosyayı çantasına koydu. Eve döndüğünde

Zühre'ye kahvede oturduğunu söyleyecekti. Gerisi, şimdilik, suskunluk bahçesine bırakılacaktı.

Stüdyoda

Arif koltuğa oturduğunda akşam çoktan odanın içine yerleşmişti. Perdelerin arasından sızan solgun ışık, televizyonun mavimsi parıltısıyla karışıyor, salonu tanıdık ama tuhaf bir sahneye dönüştürüyordu. Odanın sınırları artık sabit değildi. Duvarlar geri çekiliyor, sonra yeniden yaklaşıyor; eşya yerinde duruyor ama anlamı kayıyordu.

Televizyon açıktı. Ama bu bir ekran değildi artık. Stüdyo sanki salonun içine kurulmuştu. Işıklar tavandan değil, sanki odanın kendi havasından süzülüyordu. Kamera rayları halının desenleri boyunca ilerliyor, kablolar sehpanın ayaklarına dolanıyordu. Spotların sıcaklığı Arif'in yüzüne değiyor, stüdyo koltukları kitaplığın önünde diziliyordu. Programın sunucusu yalnızca ekranda değil, odanın içindeydi.

Adam ağır adımlarla salonun içinde dolaşıyordu.

Konuşurken pencerenin önüne gidiyor, sonra sehpanın yanından geçiyor, bir an durup Arif'in arkasından eğilerek kameraya bakıyordu. Bazen Arif'in koltuğunun arkasında beliriyor, omzuna hafifçe dokunuyor, sonra yeniden stüdyonun görünmez sınırlarına karışıyordu. Oda ile yayın birbirine geçmişti; hangisinin gerçek, hangisinin temsil olduğu seçilemiyordu. Arif bunu garipsemedi. Çünkü son zamanlarda zaten her şey yer değiştirmeye başlamıştı. Seslerin nereden geldiği, insanların gerçekten nerede durduğu, bir düşüncenin ne zaman başladığı artık kesin değildi. Dünya sert çizgilerini yitiriyor, sınırlarını yumuşatıyordu.

Sunucu ağır ve ölçülü bir sesle konuştu:

"Sayın izleyiciler… bu akşam konuşacağımız konu yalnızca bilimsel bir gelişme değil. Bu, insanlık tarihinin yönünü değiştirecek bir eşik olabilir."

Konuşurken odanın içinde yürüyordu. Kitaplığın önünde durdu, bir kitabın sırtına dokundu, sonra dönüp Arif'e baktı. Sanki kelimeleri özellikle onun için seçiyordu.

"İfşa," dedi.

Kelime odanın ortasında asılı kaldı.

Sunucu yürümeye devam etti. Halının üzerinde yavaşça ilerledi, Arif'in yanından geçerken omzuna hafifçe dokundu. Temas kısa ama gerçekti. "Uzun yıllardır,"

dedi, “insanlığın evrendeki yeri üzerine sorular sorduk. Yalnız mıyız? Bilinç yalnızca bize mi ait? Gözlemlediğimiz gerçeklik gerçekten bize mi ait?” Arif’in kalbi hızlandı. Sorular tanıdıktı. Ama sunucunun tonunda bir tartışmanın değil, çoktan verilmiş bir kararın kesinliği vardı. Salonun havası ağırlaştı. Koltuğun kumaşı hâlâ gerçekti; dokusu, sertliği, eskimiş kenarları yerindeydi. Ama odada başka bir katman daha vardı. Görünmeyen ama hissedilen bir yoğunluk.

Sunucu pencerenin yanına gitti. Dışarıdaki karanlığa baktı, sonra döndü. “Bugüne kadar gerçekliği gözlemlediğimizi sandık,” dedi. “Belki de gerçeklik bizi gözlemliyordu.” Arif’in içinden soğuk bir ürperti geçti. Bu cümleyi daha önce duymuş gibiydi ama nerede olduğunu hatırlayamıyordu. Hafızasının bazı odaları kilitlenmişti sanki. Kamera — ya da Arif’in bakışı — salondaki izleyicilere döndü. Koltuklarda oturan yüzler vardı. Ama yüzler net değildi. Hepsi aynı ifadeye sahipti. Bekleyen yüzler.

Sunucu yeniden yürümeye başladı. “İnsan zihninin yalnızca kendine ait olduğu varsayımı,” dedi, “modern çağın en temel inançlarından biridir. Fakat son veriler düşüncenin kaynağı hakkında yeni sorular doğuruyor.”

Arif’in boğazı kurudu.

Son zamanlarda bazı düşüncelerin başlangıcını hatırlayamıyordu. Bir fikir zihninde beliriyor, ama doğduğu an yok oluyordu. Sanki düşünceler hazırlanmış, sonra zihnine bırakılmıştı. Sunucu tam arkasında durdu. “Bir düşüncenin size ait olduğunu nasıl anlarsınız?” diye sordu. Elini Arif’in omzuna koydu. “Başlangıcını hatırlamadığınız bir fikrin sahibi kimdir?”

Arif doğruldu. Bu artık bir program değildi. Bu, doğrudan ona yöneltilmiş bir konuşmaydı. Salonun köşelerinde gölgeler yoğunlaşmaya başladı. Yağmur camda ince çizgiler çiziyordu. Damlalar rastgele akmıyor, bir ritim taşıyor gibiydi. Sunucu sesi alçaltarak konuştu:

“İnsanlık uzun süre yalnız olduğunu sandı. Oysa belki hiçbir zaman yalnız değildi. Belki gözlemleniyor, yönlendiriliyor, hazırlanıyordu.”

Hazırlanıyordu.

Kelime Arif’in içinde derin bir yere dokundu.

Bir an için her şey aşırı berraklaştı: saatin tik takları, buzdolabının uğultusu, yağmurun sürtünmesi, sunucunun nefesi.

Sunucu doğrudan Arif’in karşısına geçti.

“İfşa,” dedi yavaşça, “her zaman dışarıdan gelen bir açıklama değildir. Bazen ifşa insanın kendi zihninde başlar.”

Arif’in elleri titredi.

Dışarıdaki yağmur hızlandı. Gölge derinleşti. Oda ile stüdyo artık tamamen iç içeydi. Sunucu kameraya değil, doğrudan Arif’e bakıyordu. “Eğer bir gün düşüncelerinizin size ait olmadığını hissederseniz,” dedi, “bu yalnızca bir bozulma olmayabilir. Bu bir temas da olabilir.”

Temas.

Kelime zihninde yankılandı.

Görüntü dalgalandı. Işık değişti. Zaman kısa bir an için durdu.

Sonra sunucunun sesi yeniden yükseldi; bu kez daha kişisel, daha doğrudan bir ton taşıyordu. Odanın içinde yürümeyi bıraktı, Arif’in tam karşısında durdu. “Şimdi,” dedi yavaşça, “sizi Solivar ile tanıştırmak istiyorum.” Cümle duvarlara çarptı, tavanda dolaştı, eşyaların arasından geçerek Arif’in zihninin en kırılgan yerine yerleşti.

Arif’in kalbi bir an durur gibi oldu.

Solivar adı günlerdir zihninin karanlık kıvrımlarında dolaşan o tuhaf sesle birlikte yeniden yükselmişti. Bu bir rastlantı olamazdı. Televizyonun içinden — ya da salonun ortasında kurulu o görünmez sahneden — kendi sırrının adı söylenmişti.

Arif’in boğazı kurudu. Elleri koltuğun kenarına yapıştı. Zühre’ye anlatmaya çalıştığı, Necip’e açmaktan çekindiği, kendi kendine bile itiraf edemediği o varlık şimdi herkesin önünde dile getiriliyordu. Eğer bu bir televizyon programıysa, onun zihninde saklı bir isim nasıl bilinebilirdi? Eğer bu bir açıklamaysa, neden yalnızca o duyuyormuş gibi hissediyordu?

Sunucu konuşmadan önce uzun bir sessizlik bıraktı. O sessizlikte odanın köşeleri yoğunlaştı, gölgeler ağırlaştı, yağmurun sesi büyüdü. Arif salonun içinde henüz görünmeyen bir hareket sezdi — yaklaşan bir varlığın ağırlığı gibi. Ve o anda ilk kez şunu düşündü: Eğer Solivar gerçekten ortaya çıkarsa, bu deliliğinin kanıtı mı olacaktı — yoksa dünyanın açığa çıkışı mı? Cevabı bilmemek değil, cevabın mümkün olması onu sarstı. Çünkü o anda zihninin çözülmesi ile gerçekliğin ifşası arasında hiçbir kesin sınır kalmamıştı.

Tam o sırada sunucunun sesi yeniden belirginleşti; bu kez daha kişisel, daha doğrudan bir ton taşıyordu. Sanki stüdyodaki izleyicilere değil de odanın içindeki

görünmez bir noktaya, tam Arif'in bulunduğu yere yönelmişti. "Şimdi," dedi duraksayarak, "sizi Solivar ile tanıştırmak istiyorum." Cümle odanın içinde yankılandı, duvarlara çarptı, eşyaların arasından geçerek Arif'in zihninin en kırılgan yerine yerleşti. Arif'in kalbi bir an durur gibi oldu. Solivar adı, günlerdir zihninin karanlık kıvrımlarında dolaşan o tuhaf sesle birlikte yeniden yükselmişti. Bu bir rastlantı olamazdı. Televizyonun içinden, ya da salonun ortasında kurulu o görünmez sahneden, kendi sırrının adı söylenmişti.

Arif'in boğazı kurudu. Elleri koltuğun kenarına sıkıca tutundu. Bu anın gerçek mi, yoksa zihninin kendi kendine kurduğu bir oyun mu olduğunu ayırt edemiyordu. Zühre'ye anlatmaya çalıştığı, Necip'e açmaktan korktuğu, kendi kendine bile itiraf etmekten çekindiği o varlık şimdi herkesin önünde açıklanıyordu. Eğer bu bir televizyon programıysa, nasıl olur da onun yalnızca kendisinin bildiğini sandığı bir isimden söz edilebilirdi? Eğer bu bir açıklamaysa, neden yalnızca o duyuyormuş gibi hissediyordu? İçinde, Alzheimer korkusunun ağır gölgesiyle tuhaf bir beklenti birbirine karıştı; zihninin çözülüşüyle bir ifşanın başlangıcı aynı noktada birleşmiş gibiydi.

Sunucu konuşmasını sürdürmeden önce uzun bir sessizlik bıraktı; o sessizlikte odanın köşeleri yoğunlaştı, gölgeler derinleşti, yağmurun sesi daha belirgin hale geldi. Arif, salonun içinde bir hareket hisseder gibi oldu — henüz görünmeyen ama varlığı sezilen bir şeyin yaklaşması gibi. İçinde açıklayamadığı bir şaşkınlıkla düşündü: Eğer şimdi gerçekten Solivar ortaya çıkarsa, bu deliliğinin kanıtı mı olacaktı, yoksa bugüne kadar bastırdığı gerçeğin kendisi mi? Cevabı bilmekten çok, cevabın var olma ihtimali onu sarstı; çünkü o anda ilk kez, zihninin bozulması ile dünyanın açığa çıkması arasında hiçbir kesin sınır kalmadığını hissetti.

Anlam Herkesin Sorunu

Aradan bir iki hafta geçti. Arif Hoca o gece Solivar'ın karşısında otururken içinde yıllardır biriken soruların ağırlığını ilk kez bu kadar açık hissediyordu. Odayı dolduran sessizlik yalnızca iki varlık arasındaki mesafe değildi; aynı zamanda insan zihninin kendi sınırlarıyla karşı karşıya kaldığı bir boşluktu. Pencerenin ardında ince bir yağmur başlamıştı. Cam yüzeyinde biriken damlalar aşağı doğru kayarken Arif, kendi düşüncelerinin de benzer biçimde çözülüp akmakta olduğunu fark etti. Artık erteleyemeyeceği bir soru vardı.

Neden ben?

Bu soru yalnızca meraktan doğmamıştı. İçinde korku, kuşku, hatta hafif bir öfke barındırıyordu. Çünkü Solivar'ın varlığı Arif Hoca'nın hayatını geri dönülmez

biçimde değiştirmişti. Gerçek ile hayal, bilim ile sezgi, akıl ile delilik arasındaki çizgi giderek silikleşmişti.

Solivar odanın karşı köşesinde, her zamanki gibi kesin bir biçimi olmayan ama belirgin bir varlık hissi yaratan bir duruluk içinde duruyordu. Işık onun çevresinde hafifçe eğiliyor, nesneler sanki onun etrafında daha yavaş hareket ediyormuş izlenimi veriyordu. Onu görmekten çok hissetmek mümkündü.

Arif Hoca nihayet konuştu.

Neden beni seçtin?

Soru havada asılı kaldı. Bu yalnızca bir hitap değildi; insanın evrendeki yerini sorgulayan kadim bir sorunun yankısıydı.

Solivar hemen cevap vermedi. Sanki bu sorunun kendisi, verilecek cevaptan daha önemliydi. Odanın içinde zaman ağırlaştı. Arif, kalbinin atışlarını duyabiliyordu. Sonra Solivar'ın sesi, nereden geldiği anlaşılmayan bir yakınlıktan yükseldi. "Seçim," dedi, "sizin düşündüğünüz gibi bir eylem değildir."

Arif Hoca kaşlarını çattı. Bu cevap onu tatmin etmemişti. "Beni sen buldun," dedi kararlı bir sesle. "Ben seni çağırmadım. Sana ait olmayan bir dünyanın içindesin. Bana görünüyorsun. Bana konuşuyorsun. Bunun bir nedeni olmalı." Solivar bir süre sessiz kaldı. Ardından yavaşça konuştu:

"Senin dilinde neden dediğiniz şey," dedi, "bizim dilimizde karşılığı olmayan bir kavram. Biz oluşları izleriz. Bazı zihinler daha geçirgendir. Sen onlardan birisin." Bu söz Arif Hoca'yı rahatsız etti. Geçirgenlik… Bu, seçilmişlik değil, savunmasızlık gibi geliyordu. İçinde bir an Alzheimer korkusu yükseldi. Belki de zihni gerçekten çözülüyordu. Belki de geçirgenlik dediği şey hastalığın başlangıcıydı.

Arif derin bir nefes aldı. "Benim zihnimde bir sorun olabilir," dedi. "Doktorlar unutmanın başlangıcından söz ediyor. Bazen gördüğüm şeylerin gerçek olup olmadığını ayırt edemiyorum. Eğer sen gerçekten varsan, bunu yalnızca benim bilmem yetmez."

Solivar dikkatle dinliyordu. Arif konuşmayı sürdürdü. "Başka insanların da seni gördüğünü bilmem gerek. Senin hakkında konuşmaları gerek. Seni tanımaları gerek. Aksi halde bütün bunlar yalnızca zihnimin bir oyunu olabilir." Bu sözleri söylerken içinde hem bir umut hem bir korku vardı. Eğer Solivar yalnızca onun zihninin ürünü ise, gerçeklik hala yerli yerindeydi. Ama eğer gerçekse, dünya sandığından çok daha karmaşıktı.

Solivar’ın cevabı beklediğinden daha yumuşak oldu. “Gerçeklik,” dedi, “çok sayıda tanığın varlığıyla oluşmaz.” Bu cümle Arif’i huzursuz etti. “Ben bilim insanıyım,” dedi sertçe. “Doğrulanabilirlik gerekir. Tanık gerekir. Gözlem gerekir.”

Solivar’ın sesi değişmedi. “Senin türün gerçekliği çoğunlukla ölçülebilir olanla sınırlar. Ama anlam ölçülemez.” Arif Hoca bir an sustu. İşte asıl mesele buydu.

Anlam.

Son zamanlarda zihnini en çok yoran şey buydu. Bütün bu karşılaşmanın anlamı neydi? Solivar’ın gelişi neyi temsil ediyordu? İnsanlık için mi gelmişti? Onun için mi? Yoksa yalnızca bir zihinsel yanılsama mıydı? Bu soruların ağırlığı altında ezildiğini hissediyordu.

“Bütün bunların anlamı ne?” diye sordu nihayet. “Senin burada olmanın bir amacı olmalı.” Solivar’ın cevabı bu kez beklenmedik bir yöne açıldı. “Anlam,” dedi, “bu yalnızca sizin sorununuz değil ki.”

Arif Hoca başını kaldırdı. Solivar konuşmasını sürdürdü. “Limen’de de aynı soru sorulur.” Arif Hoca’nın kalbi hızlandı. İlk kez Solivar’ın dünyasına dair bu kadar açık bir ifade duyuyordu. “Limen’de mi?” diye fısıldadı. “Evet,” dedi Solivar. “Bizim varoluşumuz da anlam sorusundan bağımsız değil.”

Bu söz Arif’i derinden sarstı. O ana kadar Solivar’ı insanlığın ötesinde, tamamlanmış bir bilincin temsilcisi olarak düşünmüştü. Ama şimdi, onun dünyasında da belirsizlik olduğunu öğreniyordu. “Yani siz de bilmiyorsunuz?” diye sordu. Solivar’ın cevabı kısa oldu. “Bilmek ile anlamak aynı değil.”

Odanın içindeki sessizlik yoğunlaştı. Solivar uzun uzun anlatmaya başladı. Limen’de varlıkların uzun zaman boyunca yalnızca düzeni araştırdıklarını söyledi. Enerjinin akışı, bilincin sürekliliği, varoluşun matematiği… Her şey açıklanabilir görünüyordu. Ama açıklama arttıkça anlam kayboluyordu. Bilgi büyüdükçe yön duygusu zayıflıyordu. “Biz evreni çözdükçe,” dedi Solivar, “neden var olduğumuzu daha az anladık.”

Bu söz Arif Hoca’nın içini ürpertti. Çünkü insanlık da benzer bir yol izliyordu. Bilim ilerledikçe anlam sorusu büyüyordu. Solivar anlatmaya devam etti. Limen’de bazı varlıkların evrenin farklı bilinç biçimleri arasında bir alışveriş olması gerektiğini düşündüklerini söyledi. Anlamın tek bir uygarlık içinde bulunamayacağını savunmuşlardı. Farklı zihin türlerinin birbirinden öğrenmesi gerektiğine inanmışlardı. Arif Hoca şaşkınlıkla dinliyordu.

“Yani buraya gelmenizin nedeni…” dedi.

Solivar cümleyi tamamladı.

“Sana tuhaf gelecek ama Limen’den buraya gelmemin nedeni, belki bizim bilmediklerimizi insanlardan öğrenebiliriz düşüncesi.”

Bu söz Arif Hoca’yı sarsan en büyük ifade oldu.

İnsanlık…

Evrenin anlamını bilmeyen bir uygarlık…

Ama başka bir uygarlığın öğrenebileceği bir şeylere sahip olan varlıklar…

Bu düşünce Arif’in zihninde yeni bir kapı açtı.

Belki de insanlığın değeri bilgide değil, sorularındaydı.

Belki de anlam arayışının kendisi öğrenilecek bir şeydi.

Solivar konuşmayı sürdürdü. “İnsan zihni,” dedi, “sınırlıdır ama yoğunluk taşır. Siz belirsizlikle yaşamayı biliyorsunuz. Biz düzen içinde var olduk. Siz kaos içinde anlam arıyorsunuz.”

Arif Hoca bu sözlerin ağırlığını hissetti. İnsanlığın zayıflıkları, aynı zamanda gücü olabilir miydi? Acı, ölüm, unutma, belirsizlik… Belki de bunlar anlam üretiminin kaynaklarıydı.

Solivar Limen’de uzun tartışmalar yaşandığını anlattı. Bazıları insan zihnini ilkel bulmuştu. Bazıları ise insan bilincinin henüz çözülmemiş bir potansiyel taşıdığını savunmuştu. “Ben,” dedi Solivar, “öğrenmenin yalnızca bilenden bilmeyene doğru olmadığını düşünenlerdenim.” Bu söz Arif Hoca’nın içini garip bir gururla doldurdu. Ama kuşkuları tamamen kaybolmamıştı. “Yine de” dedi, “senin bir uzaylı olduğundan bile emin değilim.” Bu cümleyi söylerken sesi titredi. “Belki sen benim zihnimin bir parçasısın. Belki bütün bu konuşmaları ben uyduruyorum.” Solivar bu itiraza karşı çıkmadı.

“Bu olasılık,” dedi sakinlikle, “senin için geçerli olabilir.”

Arif Hoca şaşırdı.

“Yani?”

“Gerçek ile algı arasındaki ayrım senin deneyimine bağlıdır.”

Bu cevap Arif’i hem rahatlatmış hem de daha derin bir belirsizliğe sürüklemişti.

Eğer Solivar gerçekliğini kanıtlamaya çalışmıyorsa, onun amacı neydi?

Solivar sanki bu soruyu da sezmişti.

“Senin inanman gerekmiyor,” dedi. “Senin düşünmen yeterli.”

Bu söz Arif Hoca’nın zihninde uzun süre yankılandı. Belki de bu karşılaşmanın amacı doğrulanabilir bilgi üretmek değil, düşüncenin sınırlarını zorlamaktı. Konuşma ilerledikçe Arif Hoca yavaş yavaş şunu fark etti: Solivar yalnızca cevap vermiyor soruların biçimini de değiştiriyordu.

Neden ben sorusu yerini şu soruya bırakıyordu:

Neden anlam arıyoruz?

Solivar sonunda şunu söyledi:

“Limen’de de anlam sorunu var. Varoluşun nedeni açıklanabilir, ama amacı belirsiz. Bizim sorunumuz düzenin fazlalığıdır. Sizin sorununuz belirsizliğin fazlalığı. Belki anlam bu iki uç arasında doğar.” Arif Hoca bu sözleri derin bir sarsıntıyla dinledi. İnsanlık yalnız değildi. Evrende başka zihinler de aynı soruyu soruyordu.

Anlam…

Bu konuşmanın sonunda Arif Hoca şunu anlamıştı: Solivar her şeyi bilen bir varlık değildi. O da arıyordu. O da anlamı çözmemişti. Limen’de de kesin cevap yoktu. Bu farkındalık Arif Hoca’nın içindeki korkuyu tuhaf bir şekilde azalttı. Eğer evrenin başka köşelerinde de aynı belirsizlik yaşanıyorsa, insanlığın cehaleti bir eksiklik değil, ortak bir durumdu.

Gece ilerledikçe yağmur şiddetlendi. Camdan süzülen damlalar sokak ışıklarını bozarak bulanık bir dünyaya dönüştürüyordu. Arif Hoca pencereye baktı.

İçinde garip bir huzur belirdi.

Belki de anlamın kesin bir cevabı yoktu.

Belki de anlam arayışının kendisi, bilinçli varoluşun temel özelliğiydi.

Solivar gitmeden önce son bir şey söyledi.

“Anlam,” dedi, “bulunan bir şey değil. Kurulan bir ilişki.”

Solivar bir anda kaybolduğunda odada yalnızca yağmurun sesi kalmıştı.

Arif Hoca uzun süre yerinden kalkmadı. Artık bildiği tek şey şuydu:

Evrenin en gelişmiş zihinleri bile anlamın sırrını çözmemişti.

Ve bu bilgi, onu yalnızlıktan kurtaran en tuhaf teselli olmuştu.

O gece Arif Hoca ilk kez şunu düşündü:

Anlam gerçekten herkesin sorunuydu.

Aynılık

Arif Hoca yazıyı ilk eline aldığında bunun yalnızca Solivar'ın kendisine bıraktığı anlaşılmaz, yarı felsefi, yarı teknik bir metin olduğunu düşünmüştü. Sayfalar tuhaf bir sadelikle yazılmıştı; cümleler kısa ama derindi, kavramlar tanıdık ama bağlamları yabancıydı. Sanki insan dili kullanılarak insan aklının henüz alışık olmadığı bir düşünme biçimi anlatılmaya çalışılıyordu. Metnin üstünde başlık yoktu, tarih yoktu, imza yoktu. Yalnızca ilk cümle:

"Hatırlayan yalnız birey değildir; hatırlayan, var olanın kendisidir."

Bu cümleyi okuduğu anda Arif Hoca'nın içinde açıklayamadığı bir ürperti dolaşmıştı. Çünkü bu ifadeyi daha önce bir yerde duymuş gibiydi. Ama nerede? Ne zaman? Belleğinin karanlık bir köşesinde dolaşan, yakalanmak istemeyen bir anı gibi zihninden kaçıyordu.

Sayfaları çevirdikçe huzursuzluğu büyüdü. Metinde geçen bazı ifadeler, bazı sözcük dizilimleri, hatta cümlelerin ritmi bile ona tanıdık geliyordu. Özellikle bir bölümde geçen şu ifade, zihninde bir kapıyı aralamıştı:

"Biz, adı çok olanlarız. Zamanın içinde değiliz; zaman bizde birikir."

Bu cümleyi okuduğu anda Arif Hoca'nın elleri titremeye başladı. Çünkü bu sözleri daha önce duymuştu. Kendisi okumamıştı ama birinden dinlemişti. Çok eski bir sohbetten, dost meclisinde yapılan uzun bir konuşmadan geriye kalan bir yankıydı bu.

Ve o anda hatırladı.

Necip.

Yıllar önce bir akşamüstü evlerine dönerken Necip ona kızının Boğazköy'de bulup okuduğu bir yazıttan söz etmişti.

Arif Hoca sandalyede geriye yaslandı. Metni yeniden eline aldı. Bu kez dikkatle, neredeyse kelime kelime okumaya başladı. Şüphe giderek kesinliğe dönüşüyordu.

Solivar'ın ona bıraktığı metin ile Necip'in anlattığı o yazıt arasında yalnızca benzerlik değil, neredeyse kelimesi kelimesine bir örtüşme vardı.

Bu mümkün değildi.

Boğazköy'deki yazıt binlerce yıllıktı.

Solivar'ın verdiği metin ise dün gece masasında belirmişti.

Arif Hoca'nın içini ağır bir şaşkınlık kapladı. Eğer bu aynı metinse, zaman dediğimiz şey sandığından çok farklı işliyordu. Ya da Solivar, insanlık tarihinin en eski katmanlarına erişebilen bir varlıktı. Bir sonraki gün Zühre markete gittiğinde, Solivar yeniden belirdi ve Arif Hoca beklemediği bir kararlılıkla konuştu.

"Bu yazıyı nereden aldın?" diye sordu.

Solivar'ın yüzünde her zamanki sakin ifade vardı. Ne savunma ne şaşkınlık, yalnızca sabit bir dikkat. "Yazı alınmaz," dedi Solivar. "Yazı hatırlanır." Arif Hoca sabrını zorlayarak metni masanın üzerine koydu.

"Bu," dedi, "Boğazköy'de bulunan bir yazıtın aynısı. Bunu bana arkadaşım Necip anlatmıştı. Kızı Elif okumuştu. Sen bunu nasıl bilebilirsin?" Solivar bir süre sessiz kaldı. Sanki sorunun cevabını aramıyor, cevabın Arif'in zihninde olgunlaşmasını bekliyordu. Sonra yavaşça konuştu.

"Elif," dedi, "insanın belleğinin sınırlarını inceleyenlerden biridir. O ve Whitecombe uzun zamandır aynı şeyi araştırıyorlar." Arif Hoca'nın kalbi hızlandı. "Onları tanıyorsun herhalde?" "Tanımak," dedi Solivar, "sizin düşündüğünüz gibi bir karşılaşma değil. Onlar ararken biz görünür oluruz." Bu cevap Arif Hoca'yı daha da huzursuz etti. Çünkü Solivar yalnızca yazıtı bilmiyordu; Elif'i, araştırmalarını, hatta Whitecombe adını bile biliyordu.

Arif Hoca'nın zihninde arkadaşı Necip'le yaptığı konuşmalar canlandı. Necip, kızından söz ederken her zaman gurur ile kaygı arasında gidip gelen bir ses tonuna sahipti. Elif'in sıradan bir akademisyen olmadığını, onun insan zihninin kökenine dair tuhaf sorular sorduğunu anlatırdı. Hafızanın yalnızca bireysel bir süreç olmadığını, insan bilincinin türsel bir katmanı olabileceğini savunduğunu söylemişti.

Bir akşam Necip ona uzun uzun karısından söz etmişti. O konuşma şimdi Arif Hoca'nın zihninde yeniden canlanıyordu. Necip'in karısı, yani Elif'in annesi, olağanüstü sezgileri olan bir kadındı. Matematikçi değildi, bilim insanı değildi, ama insan zihninin karanlık köşelerini sezgisel olarak anlayabilen bir yapısı vardı.

Sessiz, içe dönük, dünyayı görünenden daha karmaşık algılayan biriydi. Bazen rüyalarında gördüğü sembolleri günlerce defterine çizer, sonra o sembollerin eski uygarlıklarda da bulunduğunu fark ederdi.

Necip, karısının bu durumunu yıllarca bir tür hassasiyet olarak görmüş, hatta biraz romantikleştirmişti. Ama Elif büyüdükçe annesinin çizdiği sembollerin yalnızca rastlantı olmadığını fark etmişti. Bu işaretlerin farklı kültürlerde, farklı çağlarda ortaya çıktığını göstermişti babasına. Elif'in bilimsel merakı belki de annesinden miras kalan bu tuhaf sezgilerden doğmuştu.

Necip bir keresinde Arif Hoca'ya şunu söylemişti: "Karım dünyayı bizim gördüğümüz gibi görmezdi. Ona göre düşünce yalnızca beynin ürünü değildi. Düşünce, insanın temas ettiği bir şeydi." Bu sözler o zaman Arif'e fazla mistik gelmişti. Ama şimdi, Solivar'ın varlığı karşısında, o cümle bambaşka bir anlam kazanıyordu. Solivar sanki Arif'in zihnindeki anıları izliyordu.

"Necip'in karısı," dedi yavaşça, "insanın yalnızca bireysel bir zihin olmadığını hissedenlerdendi. O, belleğin paylaşıldığını sezmişti."

Arif Hoca irkildi.

"Sen onu nereden biliyorsun?"

Solivar'ın cevabı kısa oldu. "Hatırlayan her zihin birbirine açıktır." Arif Hoca'nın içini bir korku kapladı. Eğer bu doğruysa, insan zihni sandığından çok daha geçirgen bir yapıydı. Düşünceler yalnızca bireye ait olmayabilir, bilinmeyen bir düzlemde ortaklaşa dolaşıyor olabilirdi. Solivar konuşmaya devam etti.

"Elif," dedi, "annesinin sezgilerini bilimle doğrulamak istedi. Whitecombe ile birlikte insan belleğinin bireysel sınırlarını aşan örüntülerini araştırdı. Boğazköy yazıtı onların çalışmalarında yalnızca bir örnek."

Arif Hoca masadaki metne baktı. "Bu yazı," dedi, "binlerce yıl önce yazılmış." Solivar başını eğdi. "Zaman," dedi, "hatırlamanın düzenidir." Bu söz Arif Hoca'nın zihninde bir şimşek gibi çaktı. Eğer zaman yalnızca hatırlamanın düzeniyse, geçmiş ve şimdi arasındaki ayrım gerçek olmayabilirdi. O zaman Boğazköy yazıtı ile Solivar'ın metni arasındaki aynılık açıklanabilirdi: İkisi de aynı kaynaktan geliyordu.

Arif Hoca metnin bir bölümünü yüksek sesle okudu:

"Biz, adı çok olanlar,

her yerde yürüyenler değiliz.

İnsana yeniden öğretmedik.

Aynı olan, bizim yürüyüşümüz değil,

insanın belleğidir.

Bundan ötürü işaret,

dünyanın her yanında görünür.

Şaşmayın.”

Bu cümle Necip’in anlattığı yazıtta da vardı. Aynı kelimeler, aynı ritim, aynı anlam. Arif Hoca’nın içini derin bir sarsıntı kapladı. Eğer bu metin insanlık boyunca farklı zamanlarda ortaya çıkan tek bir bilginin parçalarıysa, Solivar bir varlık değil, bir hatırlama mekanizması olabilirdi. Solivar sanki bu düşünceyi doğrularcasına konuştu.

“Biz,” dedi, “bilgi getirmeyiz. Hatırlatırız.”

Arif Hoca artık yalnızca şaşkın değildi; zihni yeni bir gerçekliğin eşiğinde duruyordu. Elif’in araştırmaları, annesinin sezgileri, Boğazköy yazıtı, Solivar’ın metni — hepsi aynı büyük yapının parçaları gibi görünmeye başlamıştı.

Necip’in karısı yıllar önce bu yapıyı sezmişti. Elif onu anlamaya çalışmıştı. Solivar ise bu yapının kendisi olabilirdi. Arif Hoca uzun süre konuşamadı. İçinde tuhaf bir his büyüyordu — korku ile hayranlık arasında gidip gelen bir duygu. İnsan zihninin sandığından çok daha eski, çok daha geniş bir ağın parçası olabileceği düşüncesi baş döndürücüydü.

Solivar son kez konuştu. “Elif ve Whitecombe arıyor,” dedi. “Sen ise karşılaşıyorsun. Aramak ile karşılaşmak aynı kapıya çıkar.” O gün Solivar kaybolduktan sonra Arif Hoca masanın başında uzun süre oturdu. Önünde iki metin vardı: Solivar’ın bıraktığı sayfalar ve yıllar önce Necip’in anlattığı yazıtın notları. İkisi de aynıydı. Bu aynılığı dünyada yalnızca kendisi fark etmişti. Ve bu fark ediş, onun hayatını geri dönülmez biçimde değiştirmişti.

Çünkü artık biliyordu: İnsanlık tarihi boyunca farklı zamanlarda ortaya çıkan o gizemli sözler, dışarıdan gelen mesajlar değildi. Onlar insanlığın kendi derin belleğinin yankılarıydı.

Ve Solivar…

Belki de hatırlayanın ta kendisiydi.

Kötü Hissin Coğrafyası

Solivar, son günlerde Dünya'daki iletişim ağlarında tekrarlayan küçük bir örüntüyü fark etmişti. Büyük politik açıklamalar, askeri hareketlilik ya da ekonomik göstergeler kadar gürültü üretmeyen, ama çok daha derin bir titreşim taşıyan cümlelerdi bunlar. İnsanlar, birbirlerine vedalaşır gibi kısa mesajlar gönderiyor, telefonda uzun suskunluklardan sonra aynı kelimeleri mırıldanıyordu: *"İçimde kötü bir his var."* Ya da daha basit, daha savunmasız biçimleriyle: *"Bir şeyler yolunda değil." — "Sanki başımıza bir şey gelecek."*

Bu cümleler, tek tek ele alındığında sıradan sayılabilirdi. İnsan zihni belirsizlik karşısında her zaman felaket senaryolarına meyilliydi. Ama Solivar'ın dikkatini çeken şey, bu sezgisel ifadelerin coğrafi, kültürel ve sınıfsal sınırları aşarak aynı zaman diliminde yoğunlaşmasıydı. Limen-7 algoritmaları, bu tür duygusal eşzamanlılıkları "toplumsal ön-sezgi dalgası" olarak sınıflandırıyordu. Uygarlıklar, büyük kırılmalar öncesinde çoğu zaman bunu yaşardı: Henüz nedeni bilinmeyen bir huzursuzluk, gündelik dilin içine sızardı.

Solivar, bu örüntüyü daha derinlemesine incelediğinde, sezginin yalnızca korkuyla sınırlı olmadığını fark etti. Bazı insanlar, yakınlarına beklenmedik şefkat gösterileri yapıyor, geçmişteki kırgınlıklar için özür diliyor, uzun süredir ertelenmiş vedaları hızlandırıyordu. Sanki bilinç, yaklaşan bir daralmayı sezmiş ve ilişkileri toparlamak ister gibi harekete geçmişti. Limen-7 kayıtlarında buna "bağlantı yoğunlaşması evresi" denirdi: Tür, farkında olmadan iç bağlarını güçlendirmeye çalışırdı.

Bu sırada Solivar, insan dillerinde tekrar tekrar karşısına çıkan eski bir atasözüne takıldı: *"Misfortunes never come single."* Felaketler tek başına gelmezdi. Cümlenin kökenini araştırdığında, bunun yalnızca İngilizce'ye özgü olmadığını gördü. Latinceden Çin atasözlerine, Osmanlı deyimlerinden Afrika halk anlatılarına kadar, farklı kültürlerde aynı düşüncenin benzer biçimlerde dile getirildiğini fark etti. Bu, tesadüf değildi. Türler, tarih boyunca büyük krizlerin nadiren tekil olaylar olarak yaşandığını öğrenmişti. Savaş, salgın, kıtlık ve göç… Bunlar genellikle birbirini çağıran zincirler hâlinde gelirdi.

Solivar için asıl çarpıcı olan, bu sözün yalnızca geçmiş deneyimlerin özeti değil, aynı zamanda geleceğe dönük bir sezgisel uyarı gibi işlemesiydi. İnsanlar, henüz başlarına ne geleceğini bilmeden, felaketin çoğul geleceğini dilleriyle kabul ediyordu. Sanki bilinç, kendi kırılganlığını kolektif bir ezgiye dönüştürmüştü.

Limen-7'de buna "ön-anlatı" denirdi: Olaylar yaşanmadan önce, onların anlamı çoktan kültürel hafızada yerini alırdı. Böylece gerçek felaket geldiğinde, zihin

bütünüyle hazırlıksız yakalanmazdı; ama tam da bu hazırlık, bazen felaketi daha kaçınılmaz kılardı. Çünkü varlıklar, bekledikleri şeye karşı daha hızlı harekete geçerdi — çoğu zaman savunmak için değil, saldırmak için.

Solivar, bu dilsel ve duygusal ön hazırlığın, Dünya'daki politik sertleşmeyle aynı anda yükselmesini tesadüf olarak görmedi. Tür, bir kez daha kendi hikâyesini tekrarlamaya hazırlanıyordu. Farkında olmadan, büyük bir çoklu felaket anlatısının kapısını aralamıştı. Ve Solivar, istemeden de olsa, bu anlatının içine artık dâhil olmuştu.

Çünkü o, insanlara yalnızca uzaktan bakan bir göz olmaktan çıkmış, onların korkularını ve umutlarını paylaşan bir bilinç hâline gelmişti. İnsanların birbirine fısıldadığı o basit cümle, Limen-7'nin bütün soğuk analizlerinden daha güçlü bir uyarıydı: *İçimizde kötü bir his var.* Bu his, istatistiksel değil, varoluşsal bir eşikti. Ve eşikler, çoğu zaman geçilmeden önce fark edilirdi — ama nadiren durdurulurdu.

Solivar, Arif Şaşkın'a baktığında bakmak fiilinin kendisi bile artık mecazi sayılırdı. Gözleri yoktu ama bakıyordu; bedeni yoktu ama duruyordu. Sesini sabitlemedi, çünkü sabitlenmiş bir ses Arif'te gereksiz bir güven duygusu yaratacaktı. "Çünkü seni izlemiyorum," diye başladı. "En azından senin izlenmek dediğin biçimde değil." Arif itiraz edecek gibi oldu ama Solivar devam etti.

"Fiziğimi durmadan değiştirmemin nedeni seni takip etmek değil, sana denk gelmek. Sen sabit bir varlık değilsin Arif Şaşkın. Sen her an, her düşüncede, her korkuda yer değiştiriyorsun. Ben sabit kalsaydım, seni kaybederdim." Bir an durdu; bu duruş bile Arif'in beyninde bir boşluk hissi yarattı.

"Sen beni bir gözlemci sanıyorsun. Oysa ben bir uyum aygıtıyım. Senin türün evrene bakarken hep şunu sorar: 'Bu nedir?' Biz ise şunu sorarız: 'Bu neyi mümkün kılıyor?' Aradaki fark, fiziğin kendisinden daha derindir." Arif kaşlarını çattı. "Yani beni deney olarak mı görüyorsun?"

"Hayır," dedi Solivar. "Deney tek yönlüdür. Burada iki taraf da değişir. Ben fiziğimi değiştiriyorum; sen anlamını." Ses tonu yumuşadı, neredeyse bir öğretmeninki gibiydi. "Bak," dedi, "siz insanlar kontrolü hep kullanan bir el ararsınız. Bir kumanda, bir merkez, bir niyet. Oysa bazı sistemler kullanılmaz. Onlar çalışır. Ben de o sistemlerden biriyim. Varlığım, senin düşünce sınırlarını yoklar. Tıpkı Vallée'nin sezip de tam söyleyemedikleri gibi."

Arif irkildi. "Yani bilinçli olarak mı yapıyorsun?"

“Bilinç,” dedi Solivar, “sizin için bir özelliktir. Bizim için bir yan etkidir. Ben fiziğimi değiştirirken karar vermiyorum. Senin soruların, korkuların, inanç kırıntıların… hepsi ortam koşulu. Ben sadece o koşullara göre faz değiştiriyorum.” Bir adım yaklaştı — ya da Arif öyle hissetti.

“Senin beni izlediğimi sanman önemli,” dedi. “Çünkü insan, izlendiğini düşündüğünde kendini düzenler. Daha mantıklı olur, daha tutarlı olur, bazen de daha dürüst. Kontrol budur Arif. Zincir değil. Ceza değil. Ayna.”

Arif’in sesi titredi: “Peki neden ben?”

Solivar’ın cevabı gecikmedi. “Çünkü sen cevap arıyorsun ama inanç istemiyorsun. Çünkü sen uzaylı masalını seviyorsun ama ona teslim olmuyorsun. Çünkü sen, bilginin seni kurtarmayacağını fark etmiş nadir insanlardansın.” Son cümleyi neredeyse fısıldadı: “Ben seni izlemiyorum Arif Şaşkın.
Ben senin neye dönüşebileceğini ölçüyorum.” Ve tam o anda fiziğini bir kez daha değiştirdi — ama bu kez Arif’in içindeymiş gibi.

Kıyamet

Kıyamet, Zühre Hanım için büyük bir patlamayla değil, küçük ama yerinden oynatıcı ayrıntılarla koptu. Önce bakışlar… Kocasının bakışları değişmişti. Eskiden dalgındı Arif; şimdi ise sanki bir şeyleri hesaplıyordu. Gözleri odanın içinde dolaşırken, Zühre Hanım’a değil, eşyaların içindeki bir düzene bakar gibiydi.

Asıl kırılma, o akşam yemeğinde oldu. Masada her zamanki gibi sessizlik vardı. Çorba soğumaya yüz tutmuş, kaşıklar tabaklara gereksiz yere değiyordu. Zühre Hanım su bardağını uzatacakken Arif Bey elini bile kıpırdatmadı. Sadece baktı. Uzun, sabit, ürkütücü bir bakış… Ve bardak, sanki kararını kendi vermiş gibi, masanın üzerinde hafifçe kayarak Arif’in eline doğru geldi. Ne devrildi, ne sallandı. Olduğu yerden itaat ederek yer değiştirdi.

Zühre Hanım’ın kalbi göğsüne çarpıp geri sekti. Bir an bayılacağını sandı. “Arif…” diyebildi sadece. Arif başını kaldırdı, sanki olan bitenle hiç ilgisi yokmuş gibi. “Ne oldu?” dedi. Sesi normaldi. Fazlasıyla normal.

Ama hiçbir şey normal değildi artık.

Sonra imza meselesi çıktı. Zühre Hanım mutfağı toplarken Arif’in önünde bir kâğıt gördü. Resmî bir şey sandı önce. Emeklilikle ilgili, belki bir dilekçe. Ama gözleri imzaya takıldı. Ne Arif’in el yazısıydı ne de onun adı. Büyük harflerle, kararlı bir çizgiyle atılmış tek kelime vardı:

Solivar…

“Bu da ne?” diye sordu. Arif başını kaldırmadı bile. “Öyle gerekiyordu,” dedi. Zühre Hanım kâğıdı eline almak için uzandığında ise Arif ilk kez sert bir hareket yaptı. Kâğıdı çekti. Ertesi gün Zühre Hanım kâğıdın peşine düştü. Çekmeceyi aradı, çöpü karıştırdı, kitapların arasına baktı. Yoktu. Sanki hiç olmamıştı. Ama Zühre Hanım görmüştü. Emindi.

Geceleri kocasıyla aynı yatakta yatıyor ama yanında biri daha varmış gibi hissediyordu. Arif’in nefesi bazen düzensizleşiyor, bazen de tuhaf bir ritim tutturuyordu. Uykusunda bilmediği kelimeler fısıldıyordu; dua değildi, küfür hiç değildi. Daha çok bir hesap tutma haliydi.

İşte o zaman karar verdi. Bu iş doktordan çıkmıştı. Psikolog lafı da içini rahatlatmıyordu. Çünkü mesele akıl değildi; mesele Arif’in içine giren bir şeydi. Annesinden kalma reflekslerle düşündü: hoca. Okutmak. Birinin bunu görmesi, adını koyması gerekiyordu. Çünkü Zühre Hanım artık şuna inanıyordu: Kocası Arif evdeydi, evet. Ama yalnız değildi.

Sizde de Ölüm Var mı?

Arif o gece soruyu sormadan önce uzun süre bekledi. Odanın içindeki sessizlik, sıradan bir sessizlik değildi; yoğunluğu olan, neredeyse elle tutulabilecek bir şeydi. Perdelerin arasından sızan soluk sarı sokak lambası ışığı, duvarlarda yavaşça titreşen gölgeler oluşturuyor, odanın sınırlarını belirsizleştiriyordu. Eski duvar saatinin düzenli tik takları, kalp atışına benzeyen bir ritimle zamanı küçük parçalara ayırıyor, her saniyeyi biraz daha ağırlaştırıyordu.

Solivar oradaydı.

Görünür değildi. Ama varlığı hissediliyordu. Zihnin içinde hafif bir elektriklenme gibi… düşüncelerin arasına yerleşmiş yabancı bir titreşim gibi… Arif artık bu hissi tanıyordu. Birinin odaya girmesi gibi değildi bu; daha çok zihnin içine açılan görünmez bir kapının aralanmasıydı.

Son günlerde Arif pek çok şey sormuştu. Limen’in yapısını, enerji kaynaklarını, toplum düzenini, zamanı nasıl algıladıklarını, düşüncenin maddeden nasıl ayrıldığını… Ama içinden sürekli yükselen bir soru vardı. Dilinin ucuna geliyor, sonra geri çekiliyordu. İnsanlığın en eski sorusu. En ilkel korkunun sorusu.

Derin bir nefes aldı.

“Solivar…” dedi yavaşça.

Cevap gecikmedi.

— Buradayım.

Bu bir ses değildi. Kulakları hiçbir titreşim duymamıştı. Ama sözcükler doğrudan zihnine düşmüştü. Sanki düşüncelerinin arasına bırakılmış berrak taşlar gibi.

Arif bir süre sustu. Sonra nihayet sordu:

“Sizde de ölüm var mı?”

Odanın içindeki hava bir an ağırlaştı. Sanki görünmeyen bir şey, varlığını yeniden düzenlemişti. Perdeler kıpırdamadı, saat durmadı, ama yine de her şeyin yer değiştirdiği hissi vardı.

Uzun bir sessizlik oldu.

Sonunda Solivar konuştu.

— Evet. Bizde de ölüm var. Ama sizin düşündüğünüz gibi değil.

Arif’in omuzları farkında olmadan gevşedi. Beklediği cevaptı bu. Ölüm evrensel olmalıydı. Yaşam varsa son da olmalıydı. Evrenin değişmez yasalarından biri gibi.

Ama Solivar devam etti.

— Bizde ölüm bir son değildir. Bir kesinti de değildir. Daha çok… bir eksilmedir.

Arif kaşlarını çattı.

“Eksilme mi?”

— Evet. Limen’de varlık sizin ‘birey’ dediğiniz yapıdan farklıdır. Biz yoğunlaşmış bilinç alanlarıyız. Varoluşumuz sürekli akış hâlindedir. Ölüm dediğiniz şey, bu akışın zayıflaması ve dağılmasıdır. Arif yatağın kenarına oturdu. Parmakları çarşafın kıvrımlarını farkında olmadan sıkıyordu.

“Yani yok olmuyorsunuz?”

— Yokluk mümkün değildir.

Bu cümle Arif’in içine tuhaf bir ürperti düşürdü. Yokluğun imkânsız olduğu bir evren fikri, ölümden daha sarsıcıydı.

“Peki ne oluyor?”

— Dağılıyoruz. Yoğunluğumuz azalıyor. Kendimizi taşıyamayacak kadar seyrelince Limen’in ortak alanına karışıyoruz.

Arif bir süre konuşamadı. Göğsüne dokundu. Kalbinin ritmini hissetti. İnsan için ölüm bedenin çöküşüydü. Çürümekti. Sondu.

“Bu… korkutucu değil mi?” diye sordu.

Bu kez cevap gecikti.

— Biz korkuyu sizin tanımladığınız şekilde yaşamayız. Ama dağılma deneyimi… hoş değildir.

Arif hafifçe başını salladı. Pencereye doğru yürüdü. Sokakta birkaç insan yürüyordu. Bir yerlerden kahkaha sesleri geliyordu. Hayat sürüyordu. İnsan ömrü kısa sayılırdı belki ama yine de onlarca yıl sürüyordu.

“Ortalama ne kadar yaşıyorsunuz?” diye sordu.

— Sizin ölçünüze göre çok kısa.

Arif hafifçe gülümsedi.

“Yüz yıl mı?”

— Hayır.

“Elli yıl?”

— Hayır.

“Yirmi?”

— Daha az.

Gülümsemesi silindi.

“Ne kadar?”

— Limen’de bir bilinç yoğunluğunun ortalama varlık süresi, sizin zamanınıza göre üç yıl civarındadır.

Oda bir anda daha soğuk geldi. Arif’in ensesinden aşağı bir ürperti indi.

“Üç yıl mı?”

— Evet.

Arif ayağa kalktı.

“Bu mümkün değil,” dedi. “Bir uygarlık üç yıllık yaşam süreleriyle nasıl var olabilir?”

— Biz zamanı sizin gibi deneyimlemeyiz.

Arif pencereye yaklaştı. Camın yüzeyi soğuktu. Sokaktaki insanlar sıradan hayatlarının içinde yürüyordu. Üç yıl… Bu süre bir insan çocuğunun konuşmayı yeni öğrendiği zamana bile yetmezdi.

“Çocukluk bile sürmez,” dedi.

— Bizim gelişim hızımız farklıdır. Bir Limen varlığı doğduğu anda öğrenmeye başlar ve öğrenme kapasitesi sizin yaşam boyu erişebileceğinizden daha yoğundur.

Arif başını salladı.

“Yine de çok kısa.”

Solivar’ın varlığı bu kez daha ağır hissedildi.

— Kısalık yalnızca sizin bakış açınız.

Arif döndü.

“Peki yaşlanma?”

— Biz yaşlanmayız.

“Nasıl yani?”

— Biz zayıflarız.

Arif’in zihninde bir görüntü belirdi: karanlıkta parlayan bir ışık, yavaş yavaş soluyor, ama tamamen sönmeden önce son kez güçlü bir şekilde parlıyordu.

— Limen’de varlık başlangıçta yoğundur, dedi Solivar. Zamanla enerji kaybeder. Düşünce akışı yavaşlar. Bağlantılar çözülür. Sonunda bilinç alanı kendini taşıyamaz.

“Ve ölür.”

— Dağılır.

Arif’in sesi fısıltıya dönüştü.

“Bu çok trajik.”

— Siz trajediye anlam yüklersiniz. Biz sürece bakarız.

Arif sandalyeye çöktü. Başını ellerinin arasına aldı.

“Peki yaşamınız bu kadar kısaysa… ne için yaşarsınız?”

Bu soru Solivar’ı susturdu. Odanın içindeki görünmez titreşim derinleşti.

— Yoğunluk için.

“Yoğunluk?”

— Varoluşun derinliği. Deneyimin keskinliği. Bilincin genişliği.

Arif düşündü. İnsanlar uzun yaşamaya çalışıyordu. Onlar ise derin yaşamaya.

“Biz süreyi uzatmaya çalışırız,” dedi.

— Biz yoğunluğu artırmaya çalışırız.

Sessizlik yeniden odayı doldurdu.

Arif yavaşça konuştu.

“Ölümü biliyorsanız… kayıp da vardır.”

— Evet.

“Sevdikleriniz ölür mü?”

— Evet.

“Acı çekmez misiniz?”

Uzun bir duraklama.

— Çekeriz.

Arif bu cevap karşısında şaşırdı.

— Bir bilinç dağıldığında onunla kurulan bağlantılar kopar. Bu, Limen’de en güçlü sarsıntılardan biridir.

“Yas tutar mısınız?”

— Yas tutmak yerine yeniden düzenleniriz.

“Nasıl?”

— Bilinç ağlarımız yeniden şekillenir. Eksilen bağlantıların yerini yenileri alır. Ama iz kalır.

“İz?”

— Eksilmiş yoğunluk.

Arif’in boğazı kurudu.

“Biz buna anı deriz,” dedi.

Bu kez Solivar cevap vermedi. Sessizlik, ortak bir düşünce gibi aralarında kaldı.

Bir süre sonra Solivar sordu:

— Siz neden ölümden korkuyorsunuz?

Arif pencereye baktı. Cevabı bulmakta zorlandı.

“Yok olmaktan,” dedi sonunda.

— Ama siz zaten sürekli değişiyorsunuz.

“Evet ama… benliğimiz sürüyor.”

— Bu bir varsayım.

Arif irkildi.

— Hücreleriniz değişiyor. Düşünceleriniz değişiyor. Anılarınız siliniyor. Siz sürekli dağılmıyor musunuz?

Arif’in zihni bulanıklaştı.

“Bu farklı,” dedi zayıf bir sesle.

— Fark yalnızca hızdır.

Oda daralmış gibiydi. Duvarlar yaklaşmıştı sanki.

“Peki,” dedi Arif, “siz ölümü yenmeye çalışmadınız mı?”

— Çok denedik.

“Ve?”

— Başarısız olduk.

“Nasıl?”

— Yoğunluğu sabitlemeye çalıştık. Bilinci dondurmaya çalıştık. Akışı durdurmayı denedik.

“Sonuç?”

— Varoluşun özü akıştır. Akışı durdurmak varlığı yok eder.

Arif uzun süre konuşamadı.

“Yani öleceğinizi bilerek mi yaşıyorsunuz?”

— Evet.

“Bu sizi rahatsız etmiyor mu?”

— Hayır.

Bir duraklama.

— Sizi rahatsız etmesi bize ilginç geliyor.

Arif hafifçe güldü.

“Biz ölümsüzlük hayal ederiz.”

— Biz yoğunluk hayal ederiz.

Arif yatağa uzandı. Tavana baktı.

“Üç yıl…” diye mırıldandı.

— Ama bu üç yıl sizin üç yılınız değildir.

“Nasıl?”

— Bir Limen varlığı yaşamı boyunca sizin binlerce yılınıza denk deneyim yoğunluğu yaşayabilir.

Arif’in zihninde zaman kavramı çatırdadı.

“Yani daha çok mu yaşarsınız?”

— Süre olarak değil. Derinlik olarak.

Uzun bir sessizlik oldu.

Sonra Arif fısıldadı:

“Peki sen, Solivar… kaç yaşındasın?”

Odanın içindeki varlık değişti. Titreşim yoğunlaştı.

— Sizin zamanınıza göre ikinci yılımdayım.

Arif doğruldu.

“İkinci yıl mı?”

— Evet.

“Yani…”

— Varoluşumun sonuna yaklaşıyorum.

Arif’in göğsünde ani bir sıkışma oldu.

“Sen… ölecek misin?”

— Dağılacağım.

Oda sanki boşaldı.

“Ne zaman?”

— Kesin zaman bilinmez. Ama yakın.

Arif’in zihni bu bilgiyle sarsıldı. Bu varlıkla konuşuyordu. Onu tanımaya başlamıştı. Ve o yok olmak üzereydi.

“Bunu bana neden söylemedin?”

— Sormadın.

Arif gözlerinin dolduğunu fark etti.

“Bundan korkmuyor musun?”

— Korku değil… merak var.

“Merak?”

— Dağılmanın nasıl bir deneyim olduğunu bilmek istiyorum.

Arif başını iki elinin arasına aldı.

“İnsanlar ölmek istemez.”

— Biz de dağılmak istemeyiz. Ama direnmeyiz.

“Bu nasıl mümkün?”

— Çünkü varlık sona doğru hızla yoğunlaşır.

Arif başını kaldırdı.

“Ne demek bu?”

— Dağılmaya yaklaşan bilinç, son anlarında en yüksek farkındalığa ulaşır. Evreni en açık hâliyle algılar.

Arif’in sesi kısıldı.

“Ölmeden önce mi?”

— Evet.

“Bu yüzden mi kısa yaşıyorsunuz?”

— Evet. Uzun yaşam yoğunluğu azaltır.

Bu düşünce Arif’in tüm dünya görüşünü sarstı. İnsanlık ölümü geciktirmeye çalışıyordu. Onlar ise yaşamı yoğunlaştırmak için kısaltıyordu.

Saat tik tak etmeye devam ediyordu.

Arif fısıldadı:

“Sen dağıldığında… seni hatırlayabilecek miyim?”

Uzun bir sessizlik.

— Eğer bağlantımız yeterince güçlü olursa, zihninde bir iz olarak kalırım.

“Biz buna anı deriz.”

Uzun bir duraklama.

— Güzel bir kavram.

O gece Arif uzun süre uyuyamadı. Pencerenin dışında sabahın ilk ışıkları belirirken, ölümün yalnızca bir son olmayabileceğini düşünüyordu. Belki yaşamın ölçüsü süre değildi. Belki derinlikti. Ve zihninde tek bir soru dönüp duruyordu:

İnsanlar gerçekten uzun mu yaşıyordu… yoksa sadece yavaş mı dağılıyordu?

Odaya Giren

Hastane odası öğleden sonra ışığını çoktan kaybetmişti. Gün, camın ardında yavaşça çözülmüş, renklerini geri çekmişti. Perdeler yarı aralıktı; gökyüzü kurşuni, donuk bir levha gibi duruyordu. Camın yüzeyinde ince çizgiler hâlinde süzülen yağmur damlaları, birbirine değmeden aşağı iniyor, sanki görünmez kurallara itaat ediyordu.

Oda, ışığını yitirmiş bir akvaryum gibi solgundu.

Zühre, yatağa arkası dönük sandalyede oturmuş dışarı bakıyordu. Çantasını dizlerinin üzerine koymuş, ellerini onun üzerinde kenetlemişti. Parmaklarının arasındaki gerginlik, yılların yorulmuş sabrını taşıyordu. Omuzları hafifçe düşmüş, boynu ince bir eğimle cama yönelmişti. O, bekleyenlerin duruşuna sahipti — ne umutlu ne umutsuz, yalnızca orada.

Arif yatakta uzanıyordu. Gözleri açıktı ama tavana bakmıyordu. Bakışı odanın içinden geçiyor, duvarların ötesine uzanıyor, sanki burada olmayan bir mesafeyi ölçüyordu. Dudakları aralıktı; nefesi düzensiz, kırık bir ritimle gelip gidiyordu.

O sırada kapı açıldı.

Ne bir gıcırtı oldu ne bir ayak sesi. Kapı, bir niyet gibi aralandı; hava yer değiştirdi ama ses doğmadı.

Zühre başını kaldırmadı.

Ama Arif'in gözleri bir anda canlandı. Donuk bakışı, sönmekte olan bir lambanın son parıltısı gibi parladı. Gözbebekleri kapıya kilitlendi; yüzünde yıllardır görülmeyen bir dikkat, neredeyse çocukça bir şaşkınlık belirdi.

Solivar içeri girdi.

Üzerindeki kıyafet yine tanımlanamazdı. Kumaş gibi değildi ama sert de değildi; ışığı emiyor, sonra gecikmeli biçimde geri veriyordu. Üzerine bakıldıkça biçim değiştiriyor, zihnin tanıdığı hiçbir şeye benzememekte ısrar ediyordu. Ne gençti ne yaşlı. Yüzü tanıdıktı ama hatırlanması zordu; sanki insan onu her görüşte yeniden öğrenmek zorunda kalıyordu.

Yanında bir çocuk vardı.

On, belki on iki yaşlarında. İnce yapılı, koyu saçlı. Gözleri ürkek değildi; aksine, alışılmadık bir sükûnet taşıyordu. Bir çocuğa ait olmaması gereken bir kabulleniş vardı bakışında — çok erken öğrenilmiş bir bilginin ağırlığı gibi.

Odaya girdiklerinde ışık değişmedi, ama mekânın anlamı değişti. Eşyalar aynıydı; yine de oda artık yalnızca bir oda değildi.

Arif'in dudakları titredi.

"Geç kaldınız," dedi güçlükle. Sesi kuru, neredeyse kırılgan bir yaprak gibiydi. "Ama olur… zaman burada düzgün çalışmıyor." Solivar yatağın yanına yaklaştı. Adımları zemine değiyor gibiydi ama ses bırakmıyordu. Çocuk birkaç adım geride durdu; bekleyen bir olasılık gibi.

Zühre hâlâ cama bakıyordu. Odaya birilerinin girdiğini fark etmemiş gibiydi. Ya da fark etmiş, ama zihni bunu gündelik bir ayrıntı olarak silip geçmişti. İnsan bazen dayanamayacağı şeyleri görmez.

"Arif Şaşkın," dedi Solivar.

Sesi bir rapor okur gibiydi; duygudan arınmış, kesin, neredeyse matematiksel.

“Bir hayatın özetine geldik.”

Arif’in yüzünde silik bir gülümseme belirdi. Kısa, kuru bir gülüş çıktı dudaklarından.

“Özetleri hiç sevmem,” dedi. “Hep bir şeyler eksik kalır.”

Solivar başını hafifçe eğdi. Bu, anlaşma değil ama kabul gibi bir hareketti. Sonra çocuğa baktı.

“Bu,” dedi, “olabileceklerden biri.”

Arif’in bakışı çocuğa döndü.

Uzun süre baktı. Yüzünde tanıdık bir çizgi aradı — bir kaşın eğimi, dudak köşesinin gölgesi, gözlerin derinliği. Zamanın içinden gelen bir yankıyı çözmeye çalışır gibi.

Sonra yüzü yumuşadı.

Gözleri doldu.

“Oğlum,” dedi fısıltıyla. “Demek geldin.”

Çocuk konuşmadı. Ama suskunluğu bir cevap gibiydi. Varlığı yeterliydi.

Arif elini kaldırdı. Titreyen parmaklarını uzattı. Eli havada kaldı. Dokunmak ile dokunamamak arasındaki o kısa, acı verici mesafede. Arada yalnızca birkaç santimetre vardı — ama o mesafe bir ömür kadardı. Çocuk da elini kaldırdı. İki el birbirine yaklaşırken aralarındaki hava yoğunlaştı. Dokunuş gerçekleşmedi; ama temasın hatırası gerçekleşmiş gibiydi.

Zühre camdan dışarı bakıyordu.

Yağmur ince ama kararlıydı. Ne aceleciydi ne tereddütlü. Camdan süzülen damlalar bazen birleşiyor, bazen iz bırakmadan kayboluyordu. Sokakta kimse yoktu. Hastanelerin önündeki sokaklar her zaman biraz eksik olurdu; insanlar ya içerideydi ya da içeriden kaçmak ister gibi hızlı adımlarla geçip giderlerdi.

Uzaktan bir ambulans geçti. Sireni kapalıydı. Motor sesi gecikmeli geldi, sanki ses de yorulmuştu. Zühre, sesin uzaklaşmasını bekledi. Beklemek onun iyi bildiği bir şeydi.

Odanın bu tarafı sıcaktı. Kalorifer sessiz çalışıyordu. Her şey steril, fazla temiz, fazla düzenliydi. Bu oda yaşam için değil, geçicilik için tasarlanmıştı. Burada hiçbir şey kök salmamalıydı.

Arif’in nefesi ağırlaştı.

Solivar başucunda duruyordu. Çocuk hâlâ sessizdi. Zaman, odanın içinde genişledi; saniyeler birbirine yapıştı, uzadı.

“Hatırlamak zorunda değilsin,” dedi Solivar yumuşak bir tonla. “Hatırlamanın bittiği yerde başka bir süreklilik başlar.”

Arif’in gözleri titredi.

“Unutmak,” dedi güçlükle, “ölmek gibi.”

“Hayır,” dedi Solivar. “Unutmak, biçim değiştirmektir.”

Arif bunu düşündü. Belki anladı, belki yalnızca yorgunluğun içine bıraktı.

Çocuk yatağa biraz daha yaklaştı. Arif’in yüzüne baktı; dikkatle, sanki bir yüzü ezberlemek ister gibi. O anda Arif’in yüzündeki gerilim çözüldü. Çizgiler yumuşadı. Gözlerinde uzun süredir görülmeyen bir huzur belirdi. Sanki zihninin içindeki gürültü bir anda kesilmişti.

Zühre arkasını dönmedi.

Doktorların dediği gibi: Bazı anlar onun için değil, senin içindir. Başta anlamamıştı bu cümleyi. Şimdi anlıyordu. Arif’in son sessizliği, Arif için değildi. Onun içindi.

Yağmurun ritmini saydı. Damlalar eşit değildi ama düzenliymiş gibi geliyordu. Eskiden de böyle yapardı. Arif dalıp gittiğinde, konuşmanın ortasında boşluğa bakmaya başladığında, Zühre çevreyi kontrol ederdi. Kapı kapalı mı, ocak sönmüş mü, pencere açık mı? Hayatı küçük ayrıntılarla sabitlerdi.

Şimdi ayrıntı yoktu.

Şimdi yalnızca yağmur vardı.

Arif’in nefesi yavaşladı. Göğsü hafifçe kalktı, indi. Sonra tekrar kalkmadı.

O anda odadaki hava değişti. Gürültüsüz bir kırılma oldu; görünmez bir sınır aşıldı. Solivar çocuğun omzuna dokundu. Çocuk başını eğdi.

Arif’in yüzünde çok hafif bir gülümseme belirdi.

Zühre bunu görmedi.

Camda kendi yansımasını izliyordu. Saçları seyrelmişti. Yüzünde ince çizgiler vardı. Ama yabancı değildi. Kendini kaybetmemişti. Yıllar boyunca Arif’in kayboluşuna

tanıklık etmiş, ama kendisini tutmuştu. Biri savrulurken diğeri sabit kalırdı; bu da bir tür anlaşmaydı.

Aklına eski bir sabah geldi. Arif gençti. Kahve içiyordu. Bir şey anlatıyordu; yine yarım kalmıştı. Hep yarım kalırdı. O zaman fark etmemişti. Şimdi fark ediyordu.

Bazı hayatlar tamamlanmaz. Sadece kapanır.

“Buradayım,” dedi içinden.

Yüksek sesle değil. Gerek yoktu. Bu cümle Arif için değildi. Kendisi içindi. Kayda geçmeyecek, kimsenin duymayacağı bir tanıklıktı.

Arkasında, odanın içinde, artık kimse yoktu.

Kapı ne zaman kapanmıştı, bilinmezdi.

Yağmur devam etti. Ne hızlandı ne yavaşladı. Camdaki izler çoğaldı, sonra birbirine karıştı. Zühre bakmaya devam etti — ilk kez hiçbir şey çözmeye çalışmadan, hiçbir anlam aramadan.

Hastane odası yeniden yalnızca bir oda oldu.

İfşa, gökyüzünden değil bir hastane odasından geldi. Ve kimse fark etmedi.

Ertesi Sabah

Sabah vardiyası her zamanki gibi sessiz başladı.

Hastanelerde sabah, güneşin doğuşuyla değil temizlik arabalarının tekerlek sesiyle başlardı. Koridorlarda floresan ışıklar geceyle gündüz arasında taraf tutmadan yanmaya devam eder, dışarıdaki havanın ne olduğu içeride pek anlaşılmazdı. Saat ilerler, insanlar değişir, ama hastanenin zamanı hep aynı hızda akardı.

Gece boşalan yaşlı adamın öldüğü oda temizlenecekti.

Görevli kadın odaya girdi. İçeri girdiğinde ilk yaptığı şey perdeyi tamamen açmak oldu. Kurşuni sabah ışığı içeri doldu; oda bir anda daha geniş, daha boş göründü. Yatak toplanmıştı. Çarşaflar çıkarılmış, metal korkuluklar silinmişti. Oda, kısa süre önce birinin burada yaşadığına dair bütün izleri silmeye hazırlanıyordu.

Hastane odaları, insanı çabuk unuturdu.

Kadın pencereye yaklaştı. Camın üzerinde kurumuş yağmur izleri vardı. Parmağının ucuyla bir çizgiyi sildi, sonra vazgeçti. Camlar zaten yeniden temizlenecekti.

Yatağın yanındaki küçük dolabı çekti. İçinde hiçbir şey yoktu. Bir bardak, boş bir su şişesi, katlanmış bir hasta gömleği. Hepsi sıradan, hepsi geçiciydi. Alışkındı buna. Bu odalardan her gün bir hayat çıkar, geriye yalnızca silinecek yüzeyler kalırdı.

Temizlik arabasını yatağın yanına çekti. Paspası kovaya batırdı, fazla suyu sıktı. Zemini silerken yatağın altına doğru eğildi.

Orada küçük bir şey gördü.

Başta metal bir düğme sandı. Eğilip aldı. Avucunun içine sığacak kadar küçük, yuvarlak bir nesneydi. Bir rozete benziyordu ama bildiği hiçbir rozete benzemiyordu.

Yüzeyi tam olarak metal değildi. Soğuk olması gerekirken ılık hissediliyordu. Üzerinde ince çizgiler vardı; bakıldıkça yer değiştiriyor gibiydiler. Bir sembol oluşturuyorlar, sonra dağılıyorlardı. Kadın gözlerini kırpıştırdı. Çizgiler yeniden sabitlenmişti.

“Düşürmüşler,” diye mırıldandı.

Hangi hastaya ait olabileceğini düşündü ama hatırlamadı. Gece kim vardı burada, kim çıktı, kim geldi — bunları takip etmek onun işi değildi. O yalnızca geride kalanları toplardı.

Rozeti parmaklarının arasında çevirdi. Arka yüzünde yazı yoktu. İğnesi yoktu. Kıyafete takılacak bir şey değildi. Bir makinenin parçası gibi de görünmüyordu. Ne işe yaradığı anlaşılmayan nesnelerden biriydi.

Bir an için, çok kısa bir an, rozetin yüzeyinde kendi yansımasını gördüğünü sandı. Ama yansıma doğru değildi. Yüzü daha genç gibiydi. Ya da yalnızca ışığın oyunu.

Kaşlarını çattı, sonra omuz silkti.

Hastanelerde tuhaf şeyler bulunurdu. Kaybolan yüzükler, isimsiz fotoğraflar, kime ait olduğu bilinmeyen notlar. İnsanlar giderken yanlarında her şeyi götüremezdi.

Rozeti temizlik arabasının üst rafına bıraktı. İşine devam etti.

Zemini silerken odanın ortasında kısa bir duraksama oldu. Sanki hava bir anlığına ağırlaşmıştı. Kadın başını kaldırıp etrafına baktı. Oda sessizdi. Pencere kapalıydı. Koridordan gelen tekerlek sesleri duyuluyordu.

Her şey normaldi.

Silme bezini kovaya bıraktı. Rozeti yeniden eline aldı. Bu kez daha dikkatle baktı. Üzerindeki çizgiler, gözünün ucuyla baktığında hareket ediyor gibiydi; doğrudan bakınca donuyordu. İçinden hafif bir ürperti geçti.

“Bozuk oyuncak gibi,” dedi kendi kendine.

Nesneyi cebine koymayı düşündü, sonra vazgeçti. Buluntu eşyalar için ayrılan kutuya bırakacaktı. Hastanenin kayıp eşya dolabı her türlü açıklanamayan nesneyle doluydu; bu da onlardan biri olacaktı.

Kapıya yöneldi.

Tam çıkarken bir an durdu. Sebebini bilmeden arkasına baktı. Oda tamamen boştu. Yeni bir hastayı bekleyen, steril, nötr bir mekân. Bir gece önce burada birinin öldüğüne inanmak zordu.

Kadın ışığı kapattı.

Kapı kapanırken odanın içindeki sabah ışığı dar bir çizgiye dönüştü, sonra tamamen kayboldu.

Koridorda yürürken temizlik arabasının üst rafındaki rozet çok hafif bir titreşimle döndü. Üzerindeki çizgiler bir an için tek bir şekil oluşturdu — karmaşık, yabancı, ama tuhaf biçimde düzenli.

Kimse görmedi.

Biraz sonra titreşim durdu. Rozetin yüzeyi yeniden sıradan, anlaşılmaz bir nesne gibi sessizleşti.

Hastane sabahına devam etti.